

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİSİPLİNLERARASI MALİYE VE MALİ YÖNETİM ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DE KREDİ KARTI HARCAMALARI İLE VERGİ GELİRLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİNE YÖNELİK BİR ANALİZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADALET GÜNAY

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ARİF İĞDELİ

AKSARAY 2023

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİSİPLİNLERARASI MALİYE VE MALİ YÖNETİM ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DE KREDİ KARTI HARCAMALARI İLE VERGİ GELİRLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİNE YÖNELİK BİR ANALİZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADALET GÜNAY

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ARİF İĞDELİ

AKSARAY 2023

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren altı (12) ay sonra tez fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Adalet

Soyadı : GÜNAY

Bölümü : Disiplinlerarası Maliye ve Mali Yönetim

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Türkiye’de Kredi Kartı Harcamaları ile Vergi Gelirleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bir Analiz

İngilizce Adı : An Analysis of the Relationship Between Credit Card Expenditures and Tax Revenues in Türkiye

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Adalet GÜNAY

İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JURİ ONAY SAYFASI

Adalet GÜNAY tarafından hazırlanan “Türkiye’de Kredi Kartı Harcamaları ile Vergi Gelirleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bir Analiz” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Danışman: (Doç. Dr. Arif İĞDELİ)
(İktisat Politikası Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

Üye: (Dr. Öğr. Üyesi Orçun AVCI)
(Mali Hukuk Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

Üye: (Dr. Öğr. Üyesi Semra AYDOĞDU BAĞCI)
(Uluslararası Ticaret ve Finans Anabilim Dalı, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi:/...../.....

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nuntarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU
İmza

Canım eşim, rahmetli babam, annem ve biricik çocuklarıma

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitim döneminde ve tez yazım sürecinde benden desteğini eksik etmeyen beni kıymetli bilgileriyle aydınlatan kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Arif İĞDELİ'ye ve tez savunma jürimde yer alarak önerileriyle katkı sunan Dr. Öğr. Üyesi Orçun AVCI ve Dr. Öğr. Üyesi Semra AYDOĞDU BAĞCI' ya sonsuz teşekkür ederim.

Bu zorlu yolda desteğini eksiltmeyen ve her fırsatta benim yanımda olan hayatı her koşulda paylaştığım biricik sevgili eşim Doç. Dr. Burhan GÜNAY'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Bu çalışmanın gerçekleştirildiği zamanda altı yaşında olan biricik ikiz oğullarıma ve her sıkıntıya düştüğümde ikizlerime ve bana çok iyi bakan dünyanın en iyi annesine ve bugün benim bu aşamalara gelmemde çok büyük emeği ve katkısı olan ve de bana her zaman inanan yokluğuna alışmadığım rahmetli canım babama çok teşekkür ederim.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE’DE KREDİ KARTI HARCAMALARI İLE VERGİ
GELİRLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİNE YÖNELİK
BİR ANALİZ

Yüksek Lisans Tezi

Adalet GÜNAY, AKSARAY 2023

ÖZET

Geçmişten bugüne dinamik bir şekilde kendini yenileyerek gelişen ekonomik sistem içerisinde son dönemde ödeme aracı olarak işlev kazanan kredi kartları ekonomik aktörlerin para yönetimini önemli ölçüde kolaylaştırmıştır. Gün geçtikçe kullanım alanı ve sayısı fazlalaşan kredi kartı sunduğu olanaklar sayesinde para biriminin yerine tercih edilmektedir. Kredi kartlarının ekonomik hayatı hızlandırması gibi olumlu yönlerinin yanı sıra gereksiz tüketim harcamalarına yol açması gibi olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Kredi kartlarının gelişimi, olumlu ve olumsuz yönlerinin ele alındığı çalışmanın amacı kredi kartı harcamalarının vergi gelirleri üzerindeki etkisini incelemektedir. 2003-2021 dönemi aylık verilerin kullanıldığı bu çalışmada Türkiye’de kredi kartı harcamalarının vergi gelirleri üzerindeki etkisi yapısal kırılmalı eşbütünleşme testleri ile analiz edilmiştir. Araştırmada yapısal kırılmalı testlerin kullanılmasının temel gerekçesi dönem içerisinde yaşanan pandemi, deprem ve diğer nadir olayların da etkisinin dikkate alınmak istenmesidir. Çalışmanın sonucunda Türkiye’de kredi kartı harcamaları ile vergi gelirleri arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Bulgulara göre uzun dönemde kredi kartı harcamaları arttıkça vergi gelirleri de artmaktadır.

Bilim Kodu : 112003

Anahtar Kelimeler : Kredi Kartı, Vergi Gelirleri, Yapısal Kırılma

Sayfa Adedi : 92

Danışman : Doç. Dr. ARİF İĞDELİ

AKSARAY UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
AN ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CREDIT CARD
EXPENDITURES AND TAX REVENUES IN TÜRKİYE

Master Thesis

Adalet GÜNAY, AKSARAY 2023

ABSTRACT

In the economic system, which has dynamically renewed itself from past to present, credit cards, which have recently gained function as a means of payment, have significantly facilitated the money management of economic actors. Credit cards, whose usage area and number are increasing day by day, are preferred instead of currency thanks to the opportunities they offer. In addition to the positive aspects of credit cards such as accelerating economic life, they also have negative aspects such as causing unnecessary consumption expenditures. The aim of this study, which examines the development, positive and negative aspects of credit cards, is to analyze the impact of credit card expenditures on tax revenues. Using monthly data for the period 2003-2021, this study analyzes the impact of credit card expenditures on tax revenues in Türkiye using cointegration tests with structural breaks. The main reason for using structural break tests in the study is the desire to take into account the effects of pandemics, earthquakes and other rare events during the period. The results of the study reveal that there is a long-run relationship between credit card expenditures and tax revenues in Türkiye. According to the findings, as credit card expenditures increase in the long run, tax revenues also increase.

Science Code : 112003

Key Words : Credit Card, Tax Revenues, Structural Break

Number : 92

Supervisor : Assoc. Prof. ARİF İĞDELİ

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JURİ ONAY SAYFASI	iii
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1	3
1. KREDİ KARTLARININ GELİŞİMİ	3
1.1. Kredi Kartlarının Tarihsel Gelişimi ve Uygulamaları.....	3
1.1.1. Dünyadaki Tarihsel Gelişimi ve Uygulamalar.....	4
1.1.2. Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi ve Uygulamaları	6
1.2. Kredi Kartlarının Çeşitleri ve Genel Esasları.....	9
1.2.1. Kredi Kartlarının İşlevleri.....	10
1.2.1.1. Ödeme Aracı Olarak Kredi Kartı	10
1.2.1.2. Nüfuz Aleti Olarak Kredi Kartı	11
1.2.1.3. Fon Transfer Aracı Olması.....	11
1.3. Kredi Kartı Sistemleri.....	11
1.3.1. İki Taraflı Sistem	12
1.3.2. Üç Taraflı Sistem	12
1.3.3. Karma Sistem.....	13
1.4. Kredi Kartı Çeşitleri.....	14
1.4.1. Plastik Kart	14
1.4.2. Ödeme Kartı.....	14
1.4.3. Banka Kartı.....	15
1.4.4. Co-Branded Card(Ortak Markalı Kart), Affinity Card (Üye Kartı), Ortak Kart ve Mağaza Kartı	15
1.4.5. Akıllı Kart ve Chip Kart	16
1.4.6. Sanal Kart	16

1.5.	Kredi Kartlarının Avantajları ve Dezavantajları.....	16
1.5.1.	Kredi Kartını Kullanan Müşteri Açısından Avantajları	17
1.5.2.	Üye İşyerleri Açısından Avantajları	19
1.5.3.	Kredi Kartı Çıkaran Kurum Açısından Kredi Kartının Avantajları	19
1.5.4.	Kredi Kartını Kullanan Müşteri Açısından Dezavantajları.....	20
1.5.5.	Üye İşyerleri Açısından Dezavantajları.....	20
1.5.6.	Kredi Kartı Çıkaran Kurum Açısından Kredi Kartının Dezavantajları.....	21
BÖLÜM 2		22
2. KREDİ KARTLARININ MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ		22
2.1.	Kredi Kartlarının Milli Gelir Üzerine Etkileri	22
2.2.	Kredi Kartlarının Tüketim Harcamaları Üzerine Etkileri.....	23
2.3.	Kredi Kartlarının Kamu Gelirleri Üzerine Etkileri.....	24
2.4.	Kredi Kartlarının Enflasyon Üzerine Etkileri	27
2.5.	Kredi Kartlarının Paranın Dolaşım Hızı Üzerine Etkileri	29
2.6.	Kredi Kartlarının İstihdam Üzerine Etkileri.....	30
2.7.	Kredi Kartlarının Dış Ticaret Üzerine Etkileri	32
2.8.	Kredi Kartlarının Kayıt Dışı Ekonomi Üzerine Etkileri	33
2.9.	Kredi Kartlarının Vergi Gelirleri Üzerine Etkileri	35
BÖLÜM 3		38
3. LİTERATÜR, YÖNTEM VE BULGULAR		38
3.1.	Kredi Kartı ve Vergi Gelirleri İlişkisini Araştıran Literatür.....	38
3.2.	Kredi Kartı ile Diğer Makro Değişkenler Arasındaki İlişkileri Araştıran Literatür	42
3.3.	Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	46
3.4.	Araştırmanın Veri Seti	46
3.5.	Metodoloji.....	48
3.5.1.	Durağanlık ve Geleneksel Birim Kök Testleri	49
3.5.2.	Fourier Birim Kök Testleri.....	51
3.5.3.	Fourier Eşbütünleşme Testi.....	53
3.6.	Bulgular	55
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME		62
KAYNAKÇA		65

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çalışmanın Analizinde Kullanılan Değişkenlere Ait Kısaltmalar ve Açıklamalar	47
Tablo 2. Tanımlayıcı İstatistik Bilgiler	47
Tablo 3. Değişkenlere ait FKPPS ve KPSS Durağanlık Test Sonuçları (Sabitli)	56
Tablo 4. Fourier Shin Eşbütünleşme Testi (ltax- lcredit)	57
Tablo 5. Fourier Shin Eşbütünleşme Testi (lcredit- ltax)	57
Tablo 6. DOLS ve FMOLS Tahmin Sonuçları (Kredi Kartı Bağımsız Değişken)	58
Tablo 7. DOLS ve FMOLS Tahmin Sonuçları (Vergi Gelirleri Bağımsız Değişken)	59

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Türkiye’deki Kredi Kartlarının Yıllara Göre Gelişimi.....8

Grafik 2. Banka Başına Düşen Ortalama Şube Sayısı (Türkiye’deki Tüm Bankalar).....9

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADF	Genişletilmiş Dickey Fuller Birim Kök Testi
ADRL	Autoregressive Distributed Lag Bound
AIC	Akaike Bilgi Kriteri
ATM	Otomatik Banka Makinesi (Automatic Teller Machine)
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BKM	Bankalararası Kart Merkezi
BİST	Borsa İstanbul
EKK	En Küçük Kareler Yöntemi
FSHIN	Fourier Shin Eşbütünleşme Testi
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HMB	Hazine ve Maliye Bakanlığı
IMF	Uluslararası Para Fonu (International Money Fund)
KDV	Katma Değer Vergisi
KGF	Kredi Garanti Fonu
KPSS	Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin Durağanlık Sınaması
KV	Kurumlar Vergisi
MTV	Motorlu Taşıtlar Vergisi
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
POS	Point of Sale
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu

SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TL	Türk Lirası
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
VAR	Vektör Otoregresif Model

GİRİŞ

İnsanoğlunun ihtiyacından fazla mal veya hizmet talep etmesiyle meydana gelen alışveriş olgusu ekonomi biliminin de temelini oluşturmaktadır. Başta takas usulü ile yapılan alışverişler daha sonra değerli madenler ve para birimi ile yapılmaya başlanmıştır. Zaman içinde alışverişini canlandırmak amacıyla para kullanımını kolaylaştırmada etkin olan kredi kartı adında bir alışveriş aracı piyasaya sunulmuştur. Başlangıçta kullanım alanı nadir olan bu kartlar sürekli olarak değişen ve gelişen ekonomik sistem ile birlikte etki alanını gün geçtikçe genişletmiştir. Günümüzde yaygınlıkla ekonomik sisteminin neredeyse her alanında kullanılır hale gelen kredi kartları ilk defa dünyada 18. yüzyılda piyasaya çıkarılmıştır. Kredi kartlarının Türkiye’de kullanımı ise dünyada kullanımına başlanmasından bir yüzyıl sonrasına diğer bir deyişle 19. yüzyılın sonlarına doğrudur.

Gerek dünyada gerekse ülkemizde kredi kartı kullanımı ile hanehanehalklarının hayatı belli oranda kolaylaşmıştır. Özellikle kişilerin üzerlerinde nakit bulundurma veya taşıma durumunu ortadan kaldırması, alınan ürünlerde peşin fiyatına veya belirli vade farkı koyarak ödeme kolaylığı sağlaması, nakit avans çekme imkânı sunması, paranız olmasa dahi ödeme kolaylığı sunması ve benzeri faydalar kredi kartı kullanımına talebi artırmıştır. Artan talep ile birlikte kredi kartlarının işlevleri ve genel esaslarının da önemi artmaktadır. Çünkü kişilere ve firmalara tahsis edilen kredi kartları farklılık göstermektedir. Hatta ödeme gücüne göre kişiler arasındaki kredi limitleri de farklılık göstermektedir. Tüm bu etkenler içinde kredi kartı kullanımını kolay yönetebilmek için aracı kurumlar kişi veya firmalar ile belirli bir kredi kartı sistemi oluşturmuşlardır. Bununla da sınırlı kalmayıp kredi kartlarını çeşitlendirerek müşterilerine ödeme kolaylığı sağlamışlardır. Sunulan imkânlar sonucunda kredi kartı kullanımının ülke ekonomileri üzerinde avantajları ve dezavantajları olmuştur.

Kredi kartı kullanımının özellikle ülkelerin ekonomik durumunu yansıtan makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisi önem arz etmektedir. Bu önemden dolayı kredi kartlarının makroekonomik değişkenlerle olan ilişkisi gerek ekonomistler gerekse de politika yapımcılar tarafından yakın ilgiyle takip edilmiştir. Kredi kartlarının makroekonomik göstergeleri üzerinde olumlu yönde etkileri olsa da bazı durumlarda olumsuz etkilere de yol

açabilmektedir. Makroekonomik göstergelerden biri olan vergi gelirlerinin de kredi kartları ile olan ilişkisi ekonomistler arasında tartışılan popüler konulardan biridir. Vergi gelirlerini artırmayı amaçlayan politika yapıcılarının vergi gelirlerini artırmada kredi kartının etkin bir araç olup olmayacağı da politika yapıcılar tarafından cevabı aranan sorulardan biridir. Bu bağlamda çalışmada kredi kartlarının vergi gelirleri üzerindeki etkisi ekonometrik yöntemler yardımıyla analiz edilerek bu soruya cevap aranmaktadır. 2003-2021 dönemi aylık verilerin kullanıldığı çalışmada yöntem olarak yapısal kırılmayı dikkate alan birim kök testleri ve eşbütünleşme testleri tercih edilmiştir. Çalışmada bu testlerin belirtilen zaman aralığında tercih edilme nedeni olarak Türkiye’de pandemi başta olmak üzere; ekonomik kriz, deprem ve sel gibi nadir olayların yaşanması gösterilebilir. Bu olayların ekonomi üzerinde oluşturduğu yapısal etkilerin ihmal edilmesi değişkenler arasındaki ilişkinin ölçümünün tutarlılığını azaltmaktadır. Bu yüzden nadir olayların ekonomi üzerinde oluşturabileceği yapısal etkileri de hesaba katan yapısal kırılmaların varlığını dikkate alan testler çalışmada tercih edilmiştir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kredi kartının Dünya’da ve Türkiye’deki tarihsel gelişimi, kredi kartlarının çeşitleri ve genel esasları, kredi kartı sistemleri, kredi kartı kullanımının avantajları ve dezavantajları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde kredi kartı kullanımının makroekonomik göstergeler üzerindeki etkilerine yer verilmiştir. İkinci bölümün sonunda çalışmanın da konusu olan kredi kartı kullanımı ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır. Son bölüm olan üçüncü bölümün başında kredi kartı kullanımı ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi ulusal ve uluslararası ölçekte inceleyen çalışmalar tanıtılmıştır. Ardından kredi kartı kullanımı ve vergi gelirleri dışındaki diğer makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalara yer verilmiştir. Literatür taramasının ardından araştırmanın amacı ve kapsamı, araştırmanın veri seti ve araştırmanın yöntemi sunulmuştur. Son olarak ise üçüncü bölümde ampirik bulgular raporlanmış ve yorumlanmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise üçüncü bölümde raporlanan bulgular tartışılmış, araştırmanın literatüre katkısı sunulmuş ve araştırmanın politika yapıcılara ve araştırmacılara önerileri sıralanmıştır.

BÖLÜM 1

1. KREDİ KARTLARININ GELİŞİMİ

Bu bölümde kredi kartlarının dünyadaki ve Türkiye’deki gelişim süreci tanıtıldıktan sonra kredi kartlarının çeşitleri ve işlevlerine yer verilecektir. Son dönemde dünya genelinde nakit kullanımını ciddi ölçüde azaltarak en popüler alışveriş aracı durumuna gelen kredi kartı günümüzde birçok şekilde kullanılmaktadır.

19. yüzyılın ilk dönemlerinde insanoğlunun hayatına dahil olan kredi kartı; sahipliği banka gibi bir finansal kuruluşa bağlı olan ve müşterilerine belli bir limit dahilinde kredi imkânı sağlayarak yurtiçinden ve yurtdışından mal ve hizmet satın almaları amacıyla ATM veya banka ödeme noktalarından kullanılmak üzere müşteriye verilen karttır (Çöğür, 2015: 242). Kredi kartı sürekli olarak değişen ve gelişen dünya düzeninde ekonomi alanındaki ihtiyacı önemli ölçüde karşılayan bir finansal araç olarak işlev görmektedir. Günümüz koşullarında ekonomi alanında dikkate değer ölçüde kurumların ve insanların yaptıkları işlemlerin karşılığında para yerine kredi kartı tercih edilmektedir. Kredi kartlarının kısıtlama aralığının sınırlı olmasından dolayı kullanım yelpazesi oldukça geniştir. Dünyanın herhangi bir yerinde istediğiniz şekilde kullanmanız mümkündür. Kredi kartlarının kullanımının bu derecede yaygınlaşması tarihsel bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir. Kredi kartlarının ortaya çıkışı ve dünyada kullanımının yaygınlaşması aşağıdaki başlık altında sunulmaktadır.

1.1. Kredi Kartlarının Tarihsel Gelişimi ve Uygulamaları

Geçmişten günümüze meydana gelen toplulukların gereksinimlerini karşılamak üzere aralarında oluşturdukları ekonomik ilişkiler ekonomi biliminin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Topluluklar meydana gelen bu ekonomik ilişkilerin devamlılığını sağlamak için başlangıçta belirli yöntemler (takas vb.), süregelen zamanda ise belirli araçlara (altın gibi değerli madenler) ihtiyaç duymuşlardır. Bu yöntem ve araçlar dönemselsel olarak toplulukların beklentilerini karşılasa bile durmaksızın kendini yenileyen ekonomi sisteminin gereksinimleri karşısında yeni ödeme araçlarına ihtiyaç duyulmuştur (Tokgöz, 1990: 500-

501). Yapılan işlemler karşılığında özellikle büyük ölçekli alışveriş durumlarında kullanılan para miktar olarak fazlalaştıkça işleri kolaylaştırmak adına başka çözümler aranmıştır. Bu arayışlar neticesinde büyük meblağdaki nakit paraların transferini kolaylaştırmak için çek aracı kullanılmaya başlasa da ön onay süresinin uzun olması ve karşılıksız çıkma tehlikesinden ötürü bu araç çok rağbet görmemiştir (Tuğay ve Başgöl, 2007: 216). Tüm bu arayışların neticesinde gelişen teknolojinin de sunduğu imkânlarla kredi kartı sistemi ortaya çıkmıştır. Kredi kartının ortaya çıkış hikâyesi 13. yüzyıla kadar dayanmaktadır.

13. yüzyılda Avrupa’da temelleri atılan bankacılık sistemi ile kredi kartı kullanımı kurumsallaşma yolunda ilk adımı atmıştır. 16. yüzyılda Amsterdam Bankası’nın kurulmasıyla modern bankacılık, 1913 yılında Amerikan Merkez Bankası’nın kurulmasıyla günümüz modern bankacılık sisteminin temeli atılmıştır. Dünyadaki bu gelişmelere karşılık Türkiye’de bankacılık sisteminin ortaya çıkması ise 19. yüzyılı bulmuştur. Bu gecikmenin sebebi hem dini gerekçeler hem de toplum tarafından kabul gören örf ve adetlere dayanmaktadır. İslam dinini benimseyen Türk topluluklarının bankacılığın bir ürünü olan faizi haram olarak kabul etmeleri ayrıca halkın büyük çoğunluğunun çiftçilik ile askerlik mesleğini tercih etmeleri ve alışverişlerini takas usulünce yapmaları bankacılık sisteminin kabul görmesini geciktirmiştir (Sümer, 2016: 487-488). Kredi kartının ortaya çıkışı ve dünya genelinde ve Türkiye’de zaman içerisindeki gelişim süreci aşağıda detaylı bir şekilde tasvir edilmektedir.

1.1.1. Dünyadaki Tarihsel Gelişimi ve Uygulamalar

Tarihin ilk çağlarından bu yana kurulan medeniyetlerin ekonomi alanındaki gereksinimleri doğrultusunda güvenli ve basit kullanımıyla ön plana çıkan kredi kartlarının dünyada kabul gören ilk uygulaması 18. yüzyılın sonlarında Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) olmuştur. İlk kredi kartını ise 1894 yılında ABD’de Hotel Credit Letter Company çıkarmıştır. 1914 yılında “şimdi al sonra öde sloganı” ile birlikte Western Union Bank vadeli ödeme imkânı sağlayan kredi kartı geliştirmiştir. Daha önce bu uygulama bazı turizm acenteleri tarafından sınırlı olarak kullanılmakta olup kredi kartlarında ilk kez kullanılması da kartların gelişiminde etkili olmuştur. 1924 yılına gelindiğinde General Petroleum Company tarafından ilk kez üzerinde hesap numaralarının yazılı olduğu petrol kartı piyasaya sürülmüştür. Bu kartın ortaya çıkmasından itibaren büyük şirketler şubelerinde, müşterilerine hesap numaralarının basılı olduğu metal jetonlar kullandırmaya başlamışlardır

(Kaya, 2009: 58). Bahsedilen uygulamaya sahip kartların lokal diğer bir ifade ile yöresel özellikli olması nedeniyle kullanımı sınırlı olmuştur. Bu nedenle daha geniş bir coğrafyada kullanılabilecek kredi kartları ilk kez ABD’de düşünülmüş ve bu ülkedeki petrol şirketleri tarafından, ABD’nin diğer eyaletlerinde de geçerli olabilecek kredi kartları geliştirilmiştir. Bu uygulamaların ardından “üç taraflı sistem” dediğimiz yeni bir kredi kartı ödeme sisteminin temelleri atılmıştır. Bu sistem sayesinde kredi kartı müşterisi ile kredi kartını müşterisine veren kuruluş arasına üçüncü bir kişiliğin işlemlere aracılık etmesi sağlanmıştır (Yardımcı, 2006: 8).

1928 yılında, New York’ta First National City Bank ilk bireysel kredi kartı birimini kurmuştur (Çırpan, 2000: 14-15). Herhangi bir bölge kısıtlaması olmadan neredeyse bütün sektörlerde para yerine ödeme aracı olarak kullanılabilen ilk kredi kartı Dinners Club Şirketi tarafından 1950 yılında halkın kullanıma sunulmuştur (Bankalararası Kart Merkezi, 2010: 2). Tüm bu gelişmelere rağmen somut manada ilk kredi kartı 1951 yılında ABD’nin New York şehrindeki Franklin National Bank tarafından çıkarılmıştır (Kaya, 2009: 12).

1958 yılına gelindiğinde Bank Of America tarafından “Bank Americard” ve Amexco “American Express” isimlerinde uluslararası özelliklere sahip iki kredi kartı geliştirilmiş ve halkın kullanıma sunulmuştur. 1965 yılında aynı banka, dünyadaki diğer bankalara, Bank Americard’ı piyasaya sürmeleri için lisans verme adımı atmıştır. Aynı yıl ABD’de yer alan bazı bankalar Bank of America tarafından kullanıma açılan Bank Americard ile rekabet etmek amacıyla “Interbank” adı altında bir finansal merkez geliştirmişlerdir. 1967 yılına gelindiğinde ABD’nin başka eyaletlerinde yer alan 14 bankanın da bu merkezle birleşmesiyle Master Charge programı geliştirilmiş ve 1970–1974 yılları arasında programa çok fazla katılımcının çekilmesi başarılmıştır. Uluslararası bir boyuta dönüşen çok katılımcılı bu program 1974 yılında merkeze bağlı International Bank Americard Corporation (IBANCO) şirketine dönüşmüştür. Bu şirket tarafından 1977 yılında ilk kez kredi kartlarında VISA ismi kullanılması kabul edilmiştir. Daha sonraki süreçte ABD’de bu şirketten çıkan kredi kartlarında “VISA USA” ifadesi kullanılmaya başlanmış, ayrıca kredi kartları üzerinde daha sonra “IBANCO VISA”, “VISA” Uluslararası ifadeleri yer almıştır. Daha sonraki süreçte Bank Americard da IBANCO şirketi gibi kredi kartlarında “VISA” kelimesini kullanmaya başlamıştır (Atay, 1993: 33).

Kredi kartlarının çeşitlerinin artmasıyla paralel biçimde kullanımı da artmıştır. Özellikle 1990’lı yıllardan itibaren teknolojik, sosyal ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak kredi kartı kullanımı dünya geneline yayılmış ve önceki dönemlere göre ciddi miktarda kullanımı

artmıştır. İnsanlar diğer alışveriş araçlarına göre kredi kartlarının kullanımının daha kolay olduğunun farkına varmasının ardından nakit para kullanımını terk etmişler ve kredi kartı kullanmaya alışmışlardır (Karamustafa ve Biçkes, 2003: 1). Bu nedenle 1990'lı yıllardan itibaren kredi kartlarının sayılarında dünya genelinde çok sayıda artış yaşanmaya başlamıştır. Türkiye'de dünya ile birlikte paralel biçimde bu dönemde kredi kartı kullanımında patlama yaşanmıştır. Her ne kadar Türkiye'de kredi kartının ilk kullanımını dünyaya göre geç olsa da yaygınlaşmasında çok fazla geç kalınmamıştır. Kredi kartının Türkiye'deki gelişim süreci çalışmanın ilerleyen bölümünde özetlenmiştir.

1.1.2. Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi ve Uygulamaları

Türkiye'de kredi kartları uygulaması ilk kez 1963-1964 yılları arasında "Le Dinnes Club" ve "Carte Blanche" ile başlamıştır (Dağıstanlı, 1990: 3). Türkiye'de ilk kredi kartı "Dinners Club" den yetki alınarak Koç Grubuna bağlı Setur A.Ş tarafından 1968 yılında çıkarılmıştır. Dinners Club kart çıkarıldıktan sonra Amerikan Express kartı ile Türk Express Havacılık ve Turizm Limited şirketi piyasaya girmiştir. Söz konusu iki kart 1975 yılına kadar piyasada işlem görmüştür (Ari, 2008: 27). Bu kartların piyasada kabul görmesinin ardından çeşitli kredi kartları da piyasaya sürülmüştür.

Interbank ailesine bağlı olan Eurocard, MasterCard ve Access kredi kartları Türkiye'de 1975 yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Sonraki süreçte bu üç büyük kart ailesinin yetkisi Anadolu Kredi Kartları Turizm A.Ş'ye geçmiştir. Bu kartların o yıllarda gördüğü aşırı ilgi nedeniyle Türkiye'deki tüm finansal kurumlarda, 1980 yılından itibaren kredi kartı uygulamasına geçilmiştir. Visa, MasterCard gibi kredi kartlarının çok şubeli bankalar gibi finansal kurumlar tarafından basılması ve anlaşmalı işyerlerinde kullanılmasına izin verilmesi sonucunda bu yıllarda kredi kartının gelişimi çok hızlanmıştır (Bankalararası Kart Merkezi, 1997: 3). Kredi kartlarının kullanımının artmasının sonucunda yüz yüze bankacılıktan online bankacılığa geçiş için adım atmıştır. 1987 yılında ilk ATM açılmış ve kısa bir sürede Türkiye'nin büyük şehirlerinde açılmaya devam etmiştir (Çırpan, 2000: 23).

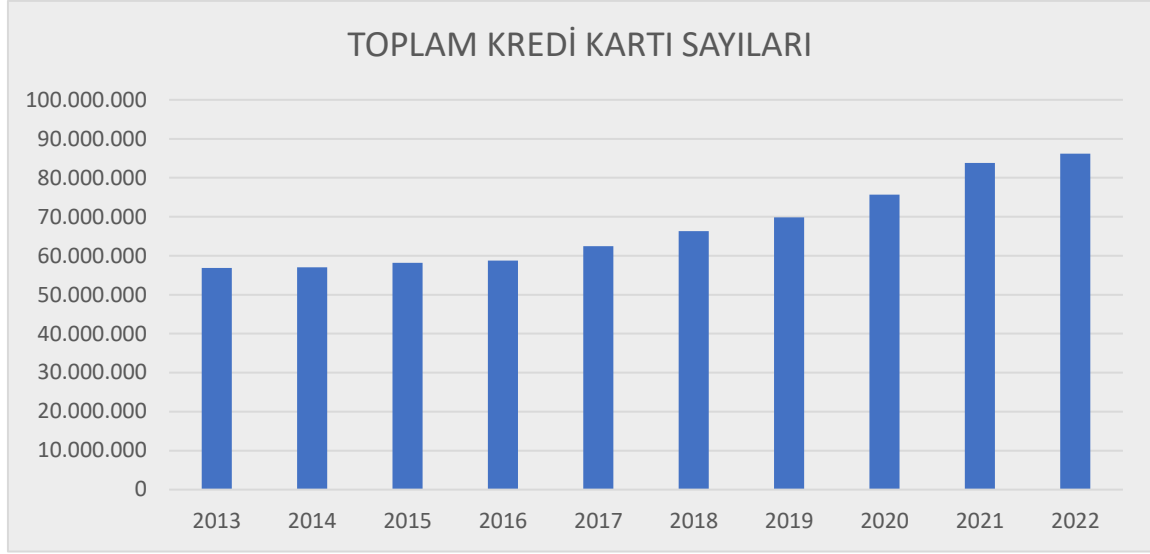
1989 yılında, Türkiye'de ilk kez petrol ofislerinde kullanılan bir kart olan "Shell Card" kullanılmaya başlanmıştır. Bu kart ile birlikte petrol ürünleri alımında yapılan harcamaların daha sonraki bir dönemde geri ödenebilmesi özelliği getirilmiştir (Dağıstanlı, 1990: 2). 1990 yılına gelindiğinde ise mevcut durumda faaliyet gösteren 13 özel ve kamu bankası kredi kartı kullanımının standartlarını ve sınırlarını belirlemede doğabilecek olumsuz durumlara karşı

tedbir alıp genel çözümler üretmek maksadıyla Bankalar Arası Kart Merkezi A.Ş (BKM) anonim ortaklığını kurmuşlardır (Kaya, 2009: 18). BKM'nin kurulmasıyla birlikte kredi kartlarına bir standart getirilmiş ve bunun sonucunda kredi kartı kullanımına olan güven sorunu büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Güven sorunun ortadan kalkması ile birlikte kredi kartları neredeyse hayatın her alanında kullanılmaya başlanmıştır.

Kredi kartı harcamalarında yeni bir ödeme aracı olarak POS terminalleri Türkiye'de 1991 yılında kullanılmaya başlanmıştır. Aynı yıl Yapı Kredi Bankası "satış noktası terminali" olarak tanıttığı çevrimiçi (online) kullanıma imkân veren POS34 (Point of Sale) cihazlarını kullanmaya başlamasıyla birlikte bu tarihten itibaren kredi kartı kullanımlarında belirgin artışlar olmaya başlamıştır (Kükreler, 2006: 9).

Dünyada ilk kez kredi kartlarına fotoğraf koyarak büyük bir inovasyona imza atan Pamukbank, müşterilerine 1992 yılında kartlarını sunmuştur (Yardımcı, 2006: 8). 1993 yılına gelindiğinde ise Europay/MasterCard Türkiye'de ofisini açmıştır (Bankalararası Kart Merkezi, 2010: 3). Europay ve Mastercard'ın ofisini açmasının ardından uluslararası kredi kartı şirketleri de Türkiye'yi radarlarına almışlardır.

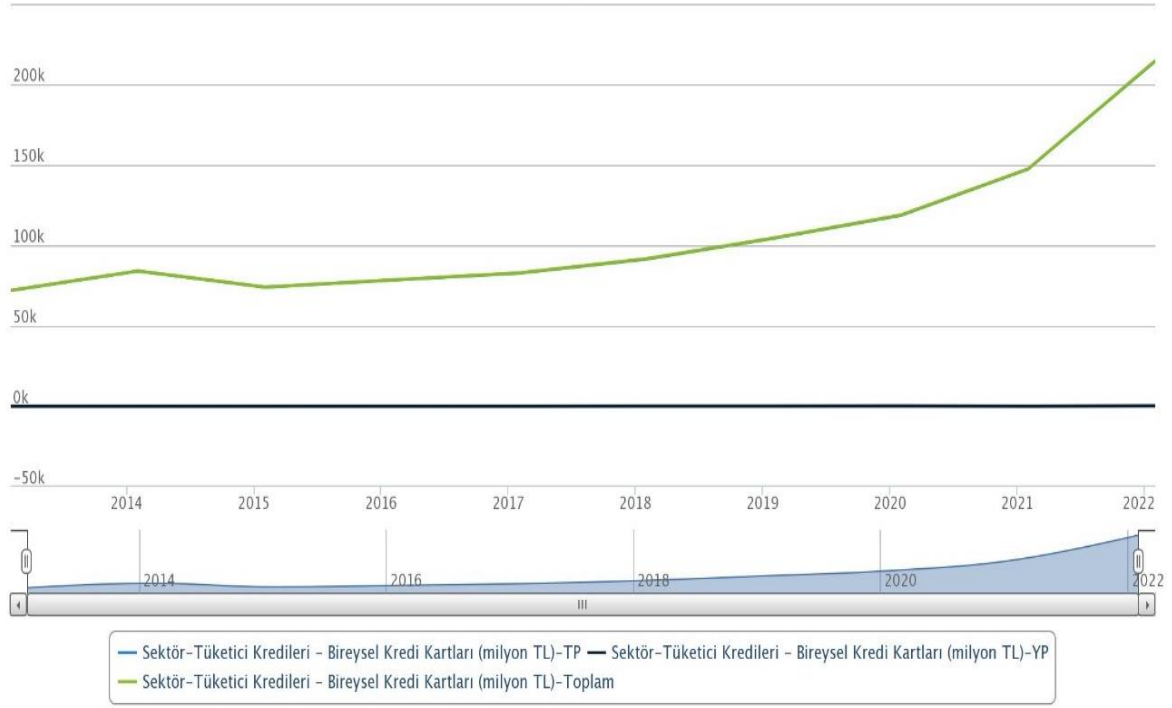
1998 yılına gelindiğinde kartlarda yapılan harcamaların taksitlendirilmesi, kartlarda yapılan harcamalara mil ve/veya puan verilmesi gibi yeni uygulamalara geçilmiştir. Bu uygulamalar ile birlikte kredi kartı kullanımı daha cazip hale gelmiş ve neredeyse kredi kartları her eve girmeyi başarmıştır. 2000 yılında ise kişilere özel kişisel kredi kartları geliştirilmiştir. Kredi kartlarının kullanımının artmasıyla birlikte kredi kartları şirketleri de birbirleri ile rekabet ederek her geçen gün yeni bir inovasyon piyasaya sunmaktadırlar. İnovasyonların sonucunda kredi kartı şirketleri 2006 yılında temassız kredi kartı kullanımını geliştirmişlerdir. Ayrıca bu yıllarda başlayan ve hızlı bir şekilde popülerlik kazanan internet üzerinden alışveriş faaliyetlerinde işletme ve kişilerin mağduriyetini önlemek amacıyla BKM 2007 yılında 3D SECURE uygulamasını yürürlüğe koymuştur. Özellikle 2000'li yılların başlarından itibaren sunulan inovasyonlarla birlikte Türkiye'de kredi kartı kullanımında ciddi ölçüde bir artış olmuştur. Bu artışlar neticesinde kredi kartı kullanımı 2008 yılında 44 milyon düzeyine gelmiştir. (Kaya, 2009: 18). Günümüzde kredi kartı kullanımı 86 milyonu aşmıştır. Kredi kartı kullanımının yıllar içerisindeki seyri Grafik 1'de resmedilmektedir.

Grafik 1. Türkiye’deki Kredi Kartı Sayılarının Yıllar İçerisindeki Değişimi

Kaynak: Yazar tarafından BDDK verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Son on yılda Türkiye’de kredi kartı sayısının değişimi Grafik 1’de sunulmuştur. Grafik 1 incelendiğinde, kredi kartı sayısının 2013 yılından itibaren artış trendine girdiği ve son yıl olan 2022 yılına kadar bu trendi sürdürdüğü grafikten rahatlıkla anlaşılmaktadır. 2013 yılında 57 milyona yakın olan kredi kartı sayısının 2022 yılına gelindiğinde yaklaşık 30 milyon artış göstererek yaklaşık olarak 87 milyona yükseldiği görülmektedir. Her ne kadar 2013-2019 yılları arasında kredi kartı kullanım miktarında artış gözlense de bu artış kademeli ve yavaş bir şekildedir. Ancak 2019 yılından 2022 yılına kadarki süreçte Grafik 1’de gözlendiği üzere kredi kartı kullanımında dik bir artış yaşanmıştır. Bu artışın altında Covid-19 pandemisinden kaynaklı insanların online alışverişe geçmesi ya da nakit para kullanımını terk etmesinin yattığı düşünülmektedir. Kredi kartı sayısının artmasıyla birlikte kredi kartlarından yapılan işlemlerin hacimlerinde de artma beklenmektedir. Kredi kartlarının işlem hacminin Türk Lirası (TL) bazında gösterdiği gelişim Grafik 2’de sunulmaktadır.

Grafik 2. Kredi Kartları İşlem Hacimleri (Türkiye’deki Tüm Bankalar)

Kaynak: Yazar tarafından BDDK verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Grafik 2 incelendiğinde Türkiye’de kredi kartlarının gelişiminin 2013-2019 dönemleri arasında yatay bir seyir izlediği ve dik bir artış gerçekleştirmediği görülmektedir. Ancak Grafik 2’ye göre 2019 yılından itibaren kredi kartlarının TL bazındaki gelişiminin artış gösterdiği gözlenmektedir. TL bazında kredi kartlarının hacimlerindeki artış 2022 yılında 2013 yılına kıyasla yaklaşık 4 kat daha fazladır. Bu artışın iki gerekçesinin olduğu düşünülmektedir. Bunlardan ilki Covid-19 pandemisinden kaynaklı olarak insanların daha fazla kredi kartı kullanma tercihidir. İkincisi ise 2019 yılından itibaren Türkiye’de enflasyon oranlarının yükselmesi ve Türk Lirasının yaşadığı değer kaybıdır.

1.2. Kredi Kartlarının Çeşitleri ve Genel Esasları

Kredi kartları, günlük hayatta insanların, mal ve hizmet alımlarına yönelik harcamalarında nakit taşıma ve ödeme sorununu ortadan kaldırmıştır. Aynı zamanda kredi kartları, belli orandaki faiz karşılığında belirli bir vadeye kadar insanlara taksitli harcama yapma olasılığı sunarak kredi kullandırma fonksiyonunu da yerine getirmektedir. Aynı zamanda kredi kartlarının nakit çekme imkânı vb. gibi insanların likiditesini artıracak uygulamaları da

mevcuttur (Yılmaz, 2000: 8). Bu aracı fonksiyonlar; kredi kartlarının işlevleri, kredi kartı sistemi olmak üzere iki ana alt başlıkta toplanmaktadır.

1.2.1. Kredi Kartlarının İşlevleri

Kredi kartlarının işlevleri ödeme aracı olması, nüfuz aleti olması, fon transfer aracı olması şeklinde sınıflandırılmaktadır.

1.2.1.1. Ödeme Aracı Olarak Kredi Kartı

Kredi kartları kişilerin, kurum veya kuruluşların içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durumları göz önünde bulundurularak tahsis edilmektedir. Dolayısıyla gelir düzeyi düşük müşteri kitlesinin kullandığı kredi kartı limiti ile gelir düzeyi yüksek müşteri kitlesinin kullandığı kredi kartı limiti aynı değildir. Gelir düzeyi farklılığının yanında aynı zamanda ulusal ve uluslararası alanlarda faaliyet gösteren müşteri kitlelerinin kullandıkları kredi kartları limitleri de farklıdır. Fakat genel çerçeve içerisinde bakıldığında kredi kartı müşterileri, para veya nakit kullanmaksızın mal ve hizmet satın alabilmekte bununla birlikte müşterinin parası olmadığı durumlarda bile kredi kartının sınırları dâhilinde harcama yapabilmektedirler. Sağladığı faydalar göz önünde bulundurulduğunda kredi kartları insan hayatını ve kurumların işleyişini büyük ölçüde bir ödeme aracı olarak kolaylaştırmaktadır. Dünden bugüne sürekli olarak kendini yenileyen kredi kartı sistemi günümüzde çok küçük meblağlar için dâhi kullanılmaktadır (Kükre, 2006: 15).

Geçmişten günümüze kredi kartının insanlara olan en büyük katkısı yapılan harcamalarda nakit ödemenin yerine yeni bir alternatif sunabilmesidir. Bu durum hem mal ve hizmetin satıcısı konumdaki kişi ya da kuruluş hem de alıcı konumundaki insanlar için yararlı olabilmektedir (Demirdağ, 1990: 6). Kredi kartlarının yukarıda bahsedilen bu katkılarından dolayı kartların uzun süreli kullanıma uygun olacak dayanıklılıkta olması gerekmektedir. Çıkarılan kredi kartlarının kendi ülkelerinin para birimi ve uluslararası düzeyde geçerliliği olan yabancı ülke para birimleriyle işlem yapabilme özelliği de bulunmalıdır (Çavuş, 2006: 175).

1.2.1.2. Nüfuz Aleti Olarak Kredi Kartı

Kredi kartını kişi, kurum ve kuruluşların ihtiyaçları karşılığında kullanıma sunan bankalar teorik olarak gelir düzeyi yüksek başka bir ifade ile ödeme gücü potansiyeli fazla olan müşteriyi tercih ederler. Bu durum hem müşteri hem de bankalar açısından bazı kayda değer getirilerin olmasından dolayı önem arz etmektedir. Bu tarz kredi kartlarını kullanan müşteriler itibar sahibi olmakla birlikte bu kredi kartlarının kullanımı sonucu bazı ayrıcalıklı hakları da kazanabilirler. Kredi kartı sahibinin olası kaza durumlarında belirli sigortalardan yararlanabilmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Kükrer, 2006: 15). Ayrıca sahip olunan kredi kartı sayısı da itibar göstergesi olarak algılanabilir. Buna göre kişinin cüzdanında sahip olduğu kart miktarıyla itibarı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu kabul görmektedir (Çırpan, 2000: 86).

1.2.1.3. Fon Transfer Aracı Olması

Kredi kartlarının şüphesiz müşterilerine en büyük getirisi kartın sadece ulusal sınırlar içinde değil aynı zamanda uluslararası sınırlar içinde de kullanılabilmesi olmuştur. Bu durum özellikle yurt dışında faaliyet gösteren kurumsal müşterilerin işlerinin finansal anlamda daha kolay yürütmesine imkân sağlamaktadır. Kredi kartlarının ulusal ve uluslararası ölçekte kullanılması aynı şekilde yurt dışında yaşayan veya seyahat etmesi gereken kişilerin de hayatını önemli oranda kolaylaştırmaktadır. Yurt dışından ülkeye turist olarak gelen ziyaretçiler paralarını geldikleri ülkenin para birimine dönüştürmeden rahatlıkla alışverişlerini yapabilmektedirler. Kredi kartı sayesinde bankalara ya da döviz bürolarına gidip para birimi dönüşümüne ihtiyaç duyulmamakta ve kolaylıkla alışverişte yapabilmektedir. Bunun sonucunda yurt dışından ülkeye gelen ziyaretçilerin kredi kartı kullanımı sonrasında ülkeye yüksek oranlarda döviz girdisi sağlanmaktadır. Kısacası kredi kartları hangi ülkede olursa olsun insanlara ülkelerinin paralarını başka para birimlerine dönüştürme gereği duymadan alışveriş yapabilme olanağı sunmaktadır (Çırpan, 2000: 86).

1.3. Kredi Kartı Sistemleri

Kredi kartı sisteminde kredi kartı kullanımına izin veren kurumun birincil amacı bu işlemler sonucunda gelir sağlamak, ikincil amacı sağladığı farklılıklarla saygınlık kazanmak ve sunduğu ayrıcalıklı imkânlarla rakiplerine göre önde olmaktır. Meydana gelen bu sistem

içinde bankaların devamlılığını korumaları ve diğer rakiplerine karşı bulundukları konumlarını korumak için reklam ve endüstriyel harcama yapmaları gerekmektedir. Bu harcamaları karşılamak ve kâr elde etmek için bankaların en önemli gelir kaynağı kredi kartları sahiplerinden aldıkları komisyon ile yaptıkları anlaşmaya göre bloke gün sayısı geliri ve faiz getirisidir. Kredi kartını kullanan tarafların oluşturduğu sistemin sayısına göre kredi kartı sistemleri üç başlıkta ele alınmaktadır. Bu başlıklar sırasıyla iki taraflı sistem, üç taraflı sistem ve karma sistemdir (Yılmaz, 2000: 17).

1.3.1. İki Taraflı Sistem

Kredi kartının kullanımına olanak sağlayan kurum ile kredi kartını kullanan müşteri arasındaki ilişki sonucunda ortaya çıkan bir sistemdir. Bu sistemde kredi kartını müşteriye veren kurum ile müşteriye mal ve hizmet sağlayan kurum aynıdır. Diğer bir ifadeyle kredi kartına sahip olan müşteriler kredi kartını sunan kurumlara para ödemedi alışıveriş yapmakta ve toplam harcama tutarlarını taksitlendirebilmektedir. Bu sistemde mal ve hizmeti almaya imkân sağlayan kurum ile bu imkânlardan faydalanan müşteri olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Başka bir ifade ile müşteri ve kredi kartı tedarikçisi arasında bir aracı yer almamaktadır. Klasik kart olarak da nitelendirilen bu kartlar kredi kartı olarak çok fazla kabul görmemektedir. Bu durumun sebebi ise ticari işletmelerin bu kart olmadan da aynı olanakları müşterilerine sağlama imkânının bulunmasıdır (Çeker, 1997: 7-8).

1.3.2. Üç Taraflı Sistem

Bu sistem ilk defa 1950 yılında New York'ta Diners Club tarafından kullanılmaya başlanmıştır (Kaya, 2009: 58). Bu sistemde mal satan veya hizmet sunan ticari işletme kredi kartı çıkarmamakta, bu görevi onun yerine banka veya alanında uzmanlaşmış benzeri kuruluşlar kredi kartı ihraç ederek yerine getirmektedir. Piyasaya ihraç edilen kredi kartı sayesinde kurulmuş olan düzen içindeki sisteme üye bulunan bütün işletmelerden kart sahipleri nakit ihtiyacını karşılayabilir ve satın alma işlevini gerçekleştirebilir. Üç taraflı sistemde banka veya alanında uzmanlaşmış benzeri kuruluşlar kredi kartı ihraç ettikleri sistem içindeki üye işletmelere bu kart sahiplerinin satın aldığı mal ve hizmet sonucunda verilmesi gereken tutarı ödeme güvencesi vererek riski kendi üzerine almaktadırlar (Teoman, 1996: 47).

Üç taraflı sistem ile birlikte bu sisteme üye olan işyerleri, kart hamilinden satışını yapmış malın ya da hizmetin karşılığını doğrudan nakit olarak kendisine tahsil etmek yerine ilgili tutarda bir kredi almış olmaktadır. Aynı zamanda yapılan kısmi ödeme anlaşması çerçevesinde üye işyerine belirlenen aylık bakiye tutarını vadeli bir şekilde taksitli olarak geri ödeme imkânı da vermektedir. Bu sistem üye işyerlerine asgari ödeme tutarı şeklinde geri ödeme şansı veren ve de koşullara göre tekrar “rotasyonel” olarak kullanılabilen bir kredi limiti sunabilmektedir (İşgüzar, 2003: 41-42). Üç taraflı sistem zaman içerisinde yeni eklemelerle farklı özellikler kazanmıştır. Bunlardan biri genişletilmiş üç taraflı sistemdir.

Üç tarafın bulunduğu bu sisteme yeni bir tarafın daha eklenmesiyle genişletilmiş (özellikli) üç taraflı sistem meydana gelmektedir. Bu sistemde toplamda beş taraf vardır. Bu taraflar şu şekilde sıralanmaktadır (Kaya, 2009: 58);

- a. Kredi kartı sahibi,
- b. Lisans alarak kredi kartı ihraç eden banka veya alanında uzmanlaşmış benzeri kurumlar,
- c. Lisans veren kredi kartı kurucu şirketleri,
- d. Üye işyerleri,
- e. Mal satan ve hizmet sunan işletmeler ve anlaşması bulunan diğer bankalar.

Üç taraflı sistemin iki taraflı sistemden temel farkı kredi kartını ihraç eden kurum ile mal ve hizmet sunan kurumun birbirinden farklı olmasıdır. Üç taraflı sistemde kredi kartını çıkaran kuruluş ve benzeri, mal satan ve hizmet sunan işletmeler ve kredi kartı sahibi olmak üzere üç taraf mevcuttur.

1.3.3. Karma Sistem

Karma sistem her iki sistemi de içinde barındıran düzeni ifade etmektedir. Ticari işletmelerin kart kullanma imkânı verdiği kişi ve kurumlara kendi bünyesindeki işyerlerinden sahip oldukları bu kartla nakit vermeden kullanma olanağı sunması iki taraflı sistemi, bunun yanında ticari işletmelerinin bir diğer kurum tarafından piyasaya sunulmuş kredi kartını üye işyeri adı altında kabul etmesi ise üç taraflı sistemi anımsatmaktadır. Fakat kredi kartını, piyasaya sunan kurum haricinde diğer kurumlarda kullanılması iki taraflı sistem ile çelişirken, kartı piyasaya sunan kurumun kart sahiplerine mal ve hizmet sunması da üç taraflı sistem ile çelişmektedir (Çeker, 1997: 9). Kısacası bu sistem bazı özelliklerinden dolayı iki taraflı sistem ve üç taraflı sistemle örtüşürken, bazı özelliklerden dolayı da bu iki taraflı

sistem ve üç taraflı sistemle ayrılmaktadır. Dolayısıyla mal ve hizmet sunan bir kısım işletmelerin birbirleriyle sözleşme yaparak ortak kredi kartı ihraç ederek bu kredi kartını yalnızca çıkaran kuruluştan değil sözleşme yapan bir diğer taraf olan işletmelerde de uygulaması bu düzeni iki taraflı sistemden çıkartarak karma sisteme dâhil etmektedir (Karabulut, 2008: 30). Sonuç olarak karma sistem çoğunlukla belirli bir hizmet sunan finansal işletmeler için geçerlidir (Akkaya, 2004: 14).

1.4. Kredi Kartı Çeşitleri

Kredi kartının nakit bulundurma zorunluluğunu ortadan kaldırması, banka hesabında nakit bulundurmaya gerek olmaması, mal ve hizmeti aldıktan sonra ödeme imkânı sunması, taksitlendirmeden yararlanma, rahatça kredi alma gibi özelliklerinden dolayı türlerinde farklılıklar gözlenmiştir (Ardahan, 1997: 33). Bu farklılıklara göre kredi kartları; plastik kart, ödeme kart, banka kart, co-branded kart, akıllı kart ve sanal kart olmak üzere altı farklı şekilde sınıflandırılmaktadır.

1.4.1. Plastik Kart

Nakit paranın kullanım zorluklarından dolayı banka ve benzeri kuruluşlar tarafından çıkarılan bir kart türüdür. Bu kart türünün amacı kişi ya da kurumların mal ve hizmet satın almalarını nakit paraya ihtiyaç duymadan alabilmesini sağlamaktır. Plastik kartlar ile kart sahibi günün 24 saati ATM'ler aracılığıyla bankadaki yatırımını paraya çevirebilir. Plastik kartların her an nakde ulaşma imkânı sağlaması gibi faydalarının yanında kaybedilmesi durumunda önemli miktarda meblağlarda zarara yol açma gibi özellikleri de vardır. Ayrıca hammaddesinin plastik olmasından dolayı bu kartların insan sağlığına ve çevreye zararları vardır. Bu zararların farkında olan kredi kartı tedarikçileri plastik kartlara yeni alternatifler üretme arayışındadırlar (Stephenson (1993)'den akt. Kükrer, 2006: 19).

1.4.2. Ödeme Kartı

Bütün ödemelerde kullanılabilen kartlara ödeme veya harcama kartı denilmektedir. Plastik kartların en basit ve ilkel örneklerinden biridir. Daha çok seyahat, tatil ve eğlence maksadıyla kullanılan bu kartlarda sonra ödeme veya taksitlendirme imkânı yoktur. Mal ve hizmet satın alan kart sahibi kişi bu harcamadan doğan borcun tamamını kartın son ödeme tarihine kadar ödemelidir (Stephenson (1993)'dan akt. Karabulut, 2008: 14).

1.4.3. Banka Kartı

ATM kart veya Debit kart olarak da ifade edilen banka kartının belirgin özellikleri kartın sahibine herhangi bir kredi imkânına izin vermemesi ve kart sahibine bankadaki hesap bakiyesindeki mevcut parayı çekme ya da kullanma hakkı tanınmasıdır. Banka kartı sahipleri bankadan kartı alırken banka bu kişilere kendilerine özel şifre belirlemekte ve böylelikle banka kartını kullanıma açmaktadır. Kart sahibi mal ve hizmet satın aldığı anda veya alışveriş yaptığı anda ortaya çıkan harcama tutarını ödemek için POS cihazına kendine ait şifreyi girerek ödemeyi gerçekleştirmektedir. Bu işlemin sonucunda teknolojinin de vesilesiyle kart sahibinin hesabındaki paradan ödenecek tutar kadarı işletmenin hesabına aktarılır. Bununla birlikte kart sahibi günün 24 saati kendine ait şifresi ile ATM'den hesabına girebilmekte ve istediği zaman para çekebilmektedir. Banka kartının olumsuz yanı ise kart sahibine kredi veya taksit olanağı tanınmamasıdır (Lindsey (2005)'den akt. Karabulut, 2008: 15).

1.4.4. Co-Branded Card(Ortak Markalı Kart), Affinity Card (Üye Kartı), Ortak Kart ve Mağaza Kartı

Co-branding Card, kartı piyasaya sunan finansal kurum ile finansal olmayan ticari bir işletme veya markanın birlikte sundukları imkânlardan kart sahiplerinin yararlanmasını ifade etmektedir. Burada finansal olmayan ticari işletme veya marka birden fazlada olabilmektedir. Bu imkânı sunan işletmenin birden fazla mağazası ya da şubesinin bulunması gerekmektedir. Ayrıca, bu işletmeler genellikle oldukça meşhur ve toplum tarafından bilinen bir markaya sahiptir. Ortak markalı kart olarak da nitelendirdiğimiz Co-Branded Card'ın ilk örneği General Motors ile Mastercard'ın birlikte çıkarttıkları kartlardır. Bankalar sadece önemli markalara sahip işletmeler için kredi kartı üretmezler. Bunun yanında sosyal yaşamda aktif role sahip dernek ve vakıf gibi kuruluşlar için de kredi kartı sunarlar. Üye kartı olarak da adlandırılan Affinity Card banka ve benzeri kuruluşlar tarafından ve ticari işletme yerine sosyal kulüp, dernek, vakıf, spor kulübü ve hayır kurumu gibi kuruluşlar için çıkartılır. Böylelikle bu kurumlara üye kart sahipleri gerçekleştiren işlemler sonucunda belli bir komisyon geliri elde etmektedir. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ile Garanti Bankası'nın çıkarmış olduğu Çağdaş Kart bu karta örnek gösterilebilir (Yılmaz, 2000: 165). Ayrıca son zamanlarda bazı futbol kulüplerinin de bankalarla anlaşarak taraftarlarına bağlılık göstergesi olarak tanımladığı kartlarda bu kart türüne örnek verilebilir.

Ortak kartlarda ise bankaların piyasaya sürdüğü kartlar üzerinde yalnızca mülkiyet hakkı vardır. Dolayısıyla kart sahibi yapmış olduğu alışveriş sonrası indirim ya da taksit faydalarından yararlanmaktadır. Advantage Card bu karta örnek gösterilebilir. Mağaza kartları, bu kart sahiplerinin işletmelerin yalnızca kendi mağaza veya marketlerinde alışveriş yapmaları ve bundan kaynaklı avantajlardan yararlanmalarını sağlayan kartlardır (Karabulut, 2008: 15-16). Son zamanlarda cirosu yüksek çevrimiçi alışveriş mağazaları bu kartlardan aktif bir şekilde yararlanarak gelirlerini artırmayı hedeflemektedirler.

1.4.5. Akıllı Kart ve Chip Kart

Akıllı Kart diğer adıyla Smart Kart ve aynı zamanda Chip Kart (Yonga Card) olarak da isimlendirdiğimiz bu kartlar üzerlerindeki chipler sayesinde kişisel bilgi taşırlar. Bu kartlar manyetik kartlara göre daha üstündür. Manyetik kartlara kıyasla daha dayanıklı olan akıllı kartlar, kart içine yerleştirilmiş mikroçip sayesinde daha fazla veri depolama kapasitesine de sahiptir. Kartın üstünde işletim sisteminden ayrı bir chip daha vardır. Birlikte çalışan bu sistem sonucunda kart kendi üzerindeki yükü takılacağı cihaza aktarmaz ve güvenliği sağlamış olur. Bonus kartı bu kart türüne örnek olarak verilebilir (Duramaz ve Dündar, 2014: 29).

1.4.6. Sanal Kart

Sanal kartlar, somut olarak var olmayan kartlardır. Bu kartları müşterilerinin hizmetine sunan kurum veya kuruluşlar kart sahiplerinin internet üzerinden alışveriş, üyelik ücretleri ödemesi ve buna benzer durumlarda kullanmaları için çıkarmışlardır. Böylelikle dolandırıcılık faaliyetleri engellenmektedir. Kart üzerinde yetki kart sahibine ait olduğu için isteyen kart sahipleri bilgi ve şifresiyle internet üzerinden limit yükleyebilir veya sıfırlanabilirler. Böylelikle kartın izinsiz kullanımı da önlemiş olurlar (Kükre, 2006: 22). Özellikle çevrimiçi alışverişlerde kullanılan bu kart türü kolay açılabilme ve kapanabilme gibi özelliklerinden dolayı da kişiler tarafından tercih edilmektedir.

1.5. Kredi Kartlarının Avantajları ve Dezavantajları

Hayatımıza dâhil olduğu ilk günden bugüne sürekli olarak yenilenen kredi kartları bankalar tarafından piyasaya sunulmaktadır. Bu piyasalardaki kullanıcı rolündeki müşteriler

tarafından belli bir sözleşme çerçevesinde kabul gören bu kartlar yine bu piyasalarda sistemin bir parçası olan ve kart sahibi müşteriye mal ve hizmet sunan şirketler arasındaki ticari faaliyetlerde kullanılır. Bu durumda genel çerçevede sistemi üç ana karakter oluşturmaktadır. Bunlardan birincisi kartı çıkaran bankalar, ikincisi bankaların çıkardığı bu kartları belirli sözleşme karşılığı kullanma hakkı verilen kart müşterisi ve üçüncü olarak da mal satan ve hizmet sunan şirketlerdir. Dolayısıyla kredi kartlarının avantajlı ve dezavantajlı yönlerini bu üç ana karakter başlığı altında incelemek, değerlendirmenin daha anlaşılır ve güvenilir olmasını sağlayacaktır.

1.5.1. Kredi Kartını Kullanan Müşteri Açısından Avantajları

Geçmişten günümüze kredi kartları finansal sistemde bu sistemin her bir parçasına inkâr edilemez kolaylık ve fayda sağlamıştır. Bu fayda ve kolaylıklardan en çok yararlanan çoğunlukla kredi kartı sahibi müşteriler olmuştur. En başta kart sahibi olan kişiler itibar ve itimat sahibi kimseler olarak kabul görmektedir. Kredi kartı ile ödeme sistemlerinde mal ve hizmet sunan şirketler, kredi kartı müşterisinin harcama karşılığını kredi kartını sunan bankadan tahsil etmektedir. Dolayısıyla harcama yapan kart sahibi ödenecek tutarı belirlenen süre geçmeden ilgili bankaya ödemelidir. Bunun sonucunda da kredi kartı sahibine olan güven artmakta ve saygınlık kazanmaktadır (Aydın, 1994: 56).

Kredi kartları özellikle nakit ödeme yerine kullanılmasıyla hem kart sahibine hem de işletmeye kolaylık sağlamaktadır. Herhangi bir mal veya hizmet alımında kullanılacak olan paranın kişinin üzerinde taşınması hırsızlık, paranın düşürülmesi veya kaybolması gibi sonuçları doğurabilir. Bununla birlikte özellikle yüksek fiyatlı finansal işlemlerde söz konusu parayı kişinin üzerinde taşıması veya bulundurması yine çok risk oluşturmaktadır. Kredi kartı kullanımı tüm bu olumsuzlukların yaşanma ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. Çünkü kart sahibinin şirket veya kişilere ödeyeceği tutarı kendi hesabından şirket veya kişilerin hesabına kolaylıkla aktarabilmektedir. Bu noktada kredi kartının önemli bir faydasının da bu kartların kişiye özel olması ve kişiye özel şifreyle korunması ve kullanılması olduğu söylenebilir. Kart sahibi kendine ait olan şifre ile günün istediği her saati sabah ya da akşam fark etmeksizin kartı çıkaran bankaların kurduğu ATM'lerden nakit ihtiyacını karşılayabilmektedir. Yine kredi kartının kaybolması durumunda ilgili bankayla iletişime geçilip kart iptali ve yeni kart isteği oluşturabilmektedir (Kurtoglu, 1989: 8).

İnsanoğlunun hayatındaki önemli bir ihtiyaç olan alışveriş konusunda da kredi kartları önemli bir fayda sağlar. Kredi kartı ile alışveriş yapan kart sahibi veya müşterinin harcama yaptığı diğer bir deyişle parayı bankanın şirkete ödediği gün ile kart sahibinin bu tutarı ödeyeceği son ödeme tarihi arasındaki sürede banka kart sahibine faizsiz kredi olanağı sunmuş olmaktadır. Hatta bazı kurumlar müşteri kazanmak amacıyla kart sahibinin harcamasını tek çekimle şirkete ödemekte buna rağmen kart sahibine faiz koymaksızın harcadığı tutar üzerinden taksit imkânı sunmaktadır (Acarı, 1995: 35).

Kredi kartlarının alternatif ödeme araçlarına göre kullanımı daha kolay ve pratiktir. Kredi kartı piyasaya sürülmeden önceki dönemde ve ilk çıktığı dönemlerde para akışı çek ödeme aracıyla yapılmaktaydı. Çek senedinin karneler şeklinde olmasından dolayı kredi kartlarına oranla işlem yapma kısıtı bulunmaktadır. Çekin ait olduğu bankaya ibraz edilmesi gerekmektedir. Aksi halde prosedür uzamakta ve maddi sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca verilen çek senedinin karşılıksız çıkma ihtimali vardır. Bahsi geçen durumun gerçekleşmesi sonucunda yapılması ve uygulanması gereken birçok prosedür oluşmaktadır. Takip edilecek bu prosedürler zaman ve maddi kayba yol açmaktadır (Baydemir, 2004: 42).

Kredi kartı sahipleri kartlarını yurtdışında da kullanabilmektedir. Bu durum birçok kullanıcı için büyük ölçüde kolaylık sağlamakla beraber ülkeler arasında döviz giriş çıkışı yapılarak ülke ekonomileri üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler bırakmaktadır. Kredi kartları kullanım alanlarına göre kart sahiplerine belirli çerçevede kolaylıklar, fırsatlar ve imkânlar sunmaktadır. Kredi kartını çıkaran kurumlar belirli harcama üzerinde indirim, peşin fiyatına taksit, puan toplama ve benzeri gibi imkânlar tanımakla birlikte uygun konaklama veya araç kiralama gibi fırsatlar da sunmaktadır. Yine aynı şekilde mal satan ve hizmet sunan şirketlerde ilgili banka ile anlaşarak kredi sahiplerine promosyon ve ayrıcalıklı işlemler gerçekleştirmektedirler. Kredi kartının diğer bir özelliği kart sahibinin isteği ile ek kart çıkartılabilmesidir. Ek kart, sahibinin rızası ile kartın kullanımının ikinci bir kişiye de verilmesi ve yapılan harcamaların tek bir faturada düzenlenmesidir. Aynı şekilde bazı işletmelerde bu olanaktan faydalanmakta ve çalışanların yaptığı bazı harcamalar bu kart sayesinde şirket hesabından ödenmektedir. Bu sayede şirket personellerinin yaptığı harcamaları tek kart üzerinden takip edebilmektedir (Karabulut, 2008: 68).

1.5.2. Üye İşyerleri Açısından Avantajları

Kredi kartını çıkaran kurum müşterilerine kolaylık ve fayda sağlamak için işyerleri veya şirketlerle üyelik sözleşmesi yapmaktadır. Bu sözleşmeyle kredi kartı kullanımına onay veren işletmeler bu sözleşmeyi yapmayan rakip işletme veya işyerlerine göre avantajlı hale gelirler. Çünkü kredi kartı sahibi kişiler alışveriş yapmak için üye işyerleri veya şirketleri tercih edeceklerdir. Ayrıca kredi kartı sahipleri kartlarında yeterli bakiye olsun veya olmasın kendi belirledikleri düzeyde alışveriş yapabilirler. Bunun sonucunda şirket veya işyerleri önemli ölçüde maddi kazanç dahası kâr elde edeceklerdir (Orhaner, 1999: 57).

Şirketler veya işyerleri bankalarla yaptığı sözleşme çerçevesinde müşterilerine taksit imkânı sunmaktadır. Harcama yapan kredi kartı sahibi ödemesini kart ile yaptığı an belli bir komisyon karşılığında şirketin alacağı para banka tarafından şirket hesabına yatırılır. Yapılan bu işlemlerden dolayı oluşabilecek olumsuzlukların takibi bankaya aittir. Dolayısıyla bu durum üye işyeri açısından önemli bir kazanımdır (Ceylan, 2007: 38).

Kredi kartlarının yurtdışında kullanılması ülkeye gelen turistlerin üye işyerlerinden alışveriş yapması sonucunu doğurmaktadır. Turistlere sağlanan bu kolaylıkla şirket veya işyerlerinin itibar ve saygınlığı ulusal ve uluslararası piyasada artmaktadır (Karabulut, 2008: 72).

Üye işletmeler veya işyerlerinin kredi kartı ile yapmış olduğu bütün işlemlerin banka tarafından kayıt altında olması muhasebe açısından işletmelere kolaylık sağlamak ve olumlu bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Kredi kartını sunan kurumların kart tanıtımı için yapmış oldukları tanıtım ve reklamlar dolaylı da olsa üye işletmeler için olumlu bir yarar olarak görülmektedir (Teoman, 1992: 56).

1.5.3. Kredi Kartı Çıkaran Kurum Açısından Kredi Kartının Avantajları

Kredi kartı ihraç eden banka ve benzeri kurumların birincil amaçları kredi kartı kullanımı ve kredi kartı ile yapılan işlemler sonucunda para kazanımı başka bir ifadeyle kâr sağlamaktır. Bu kurumlar başlangıç aşamasında yüksek miktarda sermaye ve altyapı yatırımları ile kurulmaktadır. Dolayısıyla bu çarkın devamlılığını sağlamak için üye ve işletmelerden belirli oran ve miktarda para, faiz ve komisyon almaktadır. Bankaların üyelerinden ve işletmelerden aldığı ödemeler şu şekilde sıralanmaktadır (Kükrer, 2006: 61-62);

- a. Kredi kartını ilk kez alan müşterinin ödediği kart ücreti,

- b. Kullanım süresi dolan kredi kartlarından alınan yenileme ücreti,
- c. Ana kredi karta sabit çıkarılan ek kredi kartı ücreti,
- d. Üye işletmelerin kullandığı POS makinelerinden yapılan bütün işlemlerden kesilen komisyonlar,
- e. Üye işletmelerin kullandığı POS makinelerinden yapılan işlemler tutarının belirlenen hesapta bloke kalması sonucu oluşan vadesi mevduat getirisi,
- f. Diğer banka ve benzeri kurumlara ait kart cihazından yapılan işlemler sonucunda kesilen takas komisyonu,
- g. Son ödeme tarihi geçmiş borcun ödenmeyen tutarından alınan gecikme faiz ve ücreti,
- h. Kredi kartına tanımlanan limitin farklı sebeplerle aşılması sonucunda alınan limit aşım ücreti,
- i. Para çekimlerinden kesilen yüzde komisyon,
- j. Para çekimleri neticesinde gerçekleşen faiz getirisi,
- k. Kredi kartı borcunun hesaptan otomatik olarak kesilmesi sonucunda, borç tutarının hesaba erken yatırılması sonucu meydana gelen vadesiz mevduat geliri,
- l. Casino komisyonudur.

1.5.4. Kredi Kartını Kullanan Müşteri Açısından Dezavantajları

Kredi kartı kullanan müşteri açısından kredi kartlarının tartışmasız en olumsuz yönü kredi kartı sahibini ihtiyaçtan daha fazla harcama yapmaya teşvik etmesidir. Kişiler harcamalarını, nakit çekimlerini ve kredi kullanımlarını çoğunlukla gelirlerine veya kazanımlara bağlı kalmadan bu miktarların çok daha üstünde harcama yapmaktadır. Bu durum sonucunda kredi kartı sahibi son ödeme tarihi gelen kredi kartı borcunu ödeme noktasında sıkıntı yaşamakta ya ödeyememekte ya da belli bir kısmını ödeyerek borcuna faiz işlenmesine dahası borcunun daha da artmasına neden olmaktadır (Yetim, 1997: 24). Ayrıca kredi kartı müşterisi kredi kartını aldığı zaman ve sonrasındaki kullanım bedeli ve kart aidatı gibi durumlardan dolayı kredi kartını çıkaran banka ve benzeri kurumlara para ödemek zorunda kalır.

1.5.5. Üye İşyerleri Açısından Dezavantajları

Kredi kartı ihraç eden kurum ile bu kartı kullanım hakkı almaya çalışan işletmeler veya işyerleri ile üyelik sözleşmesi yapılmaktadır. Yapılan bu sözleşme sonucunda üye işyerleri kart sahibi müşterilerinin yapmış olduğu harcamalar üzerinden kredi kartı ihraç eden

kurumlara komisyon öderler (Teoman, 1989: 43). Bu durumda işyerlerinin kârları ve kazanımlarını olumsuz şekilde etkilenmektedir. Ayrıca kredi kartından kaynaklı olumsuz durumlarda (kayıp, çalıntı vb.) meydana gelecek sonuçlardan işletme sorumlu tutulmaktadır.

1.5.6. Kredi Kartı Çıkaran Kurum Açısından Kredi Kartının Dezavantajları

Büyük bir sermaye ve altyapı yatırımıyla kurulan bu kurumların devamlılığının sağlanması sürekli ve düzenli olarak nakit akışını sürdürebilmesine bağlıdır. Yeterli zamanın olmaması nedeniyle kredi kartı çıkaran kurumlar müşterilerini gerektiği kadar tanıyamamakta ve seçememektedir. Bu durumda gerektiğinden fazla harcama yapan kredi kartı sahibinin kredi kartının son ödeme günü geldiğinde borcunu ödeyememesi sistemin aksamasına ve borcun ödenmemesi veya tahsil edilememesine neden olmakta dolayısıyla kurumu zora sokmaktadır (Yılmaz, 2000: 37). Müşteriden kaynaklı olmasının yanında kredi kartını sunan kurum kendinden kaynaklı olarak da zarara uğrayabilir.

Kredi kartı sunan kurumlar piyasaya sürdüğü kartları yeterince tanıtamaz veya kullanım için gerekli girişimleri yapamazsa rekabet piyasası içinde zarar etmesi çok olağandır. Kurumlar üyelik sözleşmesi yaptığı bütün işyerlerine kredi kartı sahiplerinin harcamalarını ödemesi için POS cihazı vermektedir. Bu durumda bankaya artı bir maliyete sebep olduğu için bankanın kârlılığını azaltmaktadır (Gülhan ve Kaya, 2011: 249).

BÖLÜM 2

2. KREDİ KARTLARININ MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Makro iktisat, genel çerçevede ekonomi ile alakalı analiz ve bu alanda yapılan araştırma sonuçlarıyla ilgilenir. Bu analiz ve araştırma neticesindeki makro iktisadın amacı istihdamın büyük ölçüde sağlanması, üretimde artış ve fiyat istikrarının sağlanmasıdır (Yetkiner, 2012: 24). Makro iktisadın amacını gerçekleştirip gerçekleştirmediği makroekonomik göstergeler üzerinden takip edilir.

Ülke ekonomisi içinde önemli bir yeri olan makroekonomik göstergeleri o ülke ekonomisine bağlı birçok faktör etkilemektedir. Bu faktörlerden biri de o ülke içindeki kredi kartı kullanımıdır. Bu bölümde makroekonomik göstergeler ile kredi kartı kullanımı arasındaki ilişkiler ele alınmaktadır. Sırasıyla milli gelir, tüketim harcamaları, kamu gelirleri, enflasyon, paranın dolaşım hızı, istihdam, dış ticaret ve kayıt dışı ekonomi ile kredi kartı kullanımı arasındaki ilişkiler üzerinde durulmaktadır. Ayrıca bu bölümde çalışmanın konusu olan kredi kartının vergi gelirleri üzerindeki etkisine de yer verilmektedir.

2.1. Kredi Kartlarının Milli Gelir Üzerine Etkileri

Milli gelir; genel çerçevede belli bir ekonomik dönem içinde hükümet, hanehalkı ve firmaların tüketim için satın aldığı mal ve hizmetlerin cari piyasa değeri olarak tanımlanmaktadır (Tunay, 2014: 18).

Kredi kartlarının milli geliri iki kanal üzerinden etkilediği düşünülmektedir. Bu kanallardan ilki; kredi kartlarının tüketim üzerinden yatırım talebine etkisidir. Kredi kartları, kart sahibi tüketicilerin harcama eğilimlerini arttırarak tüketimi arttırmaktadır. Kredi kartı sahipleri kartlarıyla, ihtiyacı olmayan, eksikliği hissedilmeyen, almayı hiç planlamadıkları bir malı aldırabilme potansiyeline sahip kredi kartı kullanarak ilave satın alma davranışı oluşturarak ekstra talep yaratmaktadır. Kredi kartı sayesinde tüketiciler yeterli nakit birikimleri olmadığı halde, daha sonraki aylarda elde edecekleri gelirlerini bugüne transfer etme yoluyla tüketme imkânı sağlayarak ekonomideki toplam efektif talebin yükselmesine sebep olmaktadır.

Bu durum genel bir olgu olup sadece kart sahiplerine yönelik bir özellik değildir. Ancak şirketler tarafından uygulanan tüketim kampanyalarının kart sahiplerini henüz sahibi olmadığı gelecekte kazanılacağı düşünülen gelir ve benzeri diğer gelir artırıcı kaynaklarını bugünden ipotek altına alınmasına neden olarak olağandışı harcamaya yönlendirmesi herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir (Bilgen, 2008: 5). Türkiye’de bu olgudan etkilenmektedir. Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de hanehalkları kredi kartları aracılığıyla gelecekteki gelirlerini bugüne transfer ederek tüketim harcamalarını artırmaktadırlar.

Kredi kartı ile tüketicilerin harcama eğilimi artmakta bu durum efektif talebi körüklemekte ve tüm bu durum reel sektörlerde üretim artışına neden olmaktadır. Bu durum ulusal reel gelirin artmasını teşvik etmektedir. Kredi kartı sayesinde tüketim harcamalarındaki artışın etkisiyle birlikte, istihdam ve üretim artmakta, bu artışın etkisiyle de milli gelir pozitif yönde artmaktadır. Kredi kartlarının geliri artırıcı etkisinin hangi düzeyde olduğunu belirlemek için kredi kartı vasıtasıyla ne tür harcamalarının gerçekleştirildiğini bilmek gerekmektedir (Yılmaz, 2000: 60).

2.2. Kredi Kartlarının Tüketim Harcamaları Üzerine Etkileri

Kişilerin gereksinimlerini gidermek maksadıyla satın aldıkları mal ve hizmetlere yaptığı harcamalara tüketim harcamaları denir. Bireylerin tüketim harcamalarını karşılamak için çoğunlukla tercih ettiği krediye ise bireysel krediler denilmektedir. Bireysel krediler belirli bir ücret karşılığı bir işletmeye, işyerine veya kurumlara bağlı kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için kullandığı kredilerdir. Örneğin konut kredisi, kredi kartı ve taşıt kredisi gibi türleri vardır (Ertürk ve Yurtsever, 2020: 419).

Kredi kartı kullanıcıları tarafından bakıldığında üzerinde para taşımaya gerek olmaması, ihtiyaç olduğu an kredi imkânı sağlaması, istediğin zaman nakit çekme durumuna sahip olması, alışverişlerde taksit sağlaması, şimdi al sonra öde diğer bir ifade ile taksit erteleme imkânı sunması, sanal alışverişte bulunma olanağı vermesi, yapılan alışverişler sonucunda hediye kazanma veya puan toplama gibi ayrıcalıklarının olması kredi kartı kullanımını cazip hale getirmektedir (Ayla, Pilatin ve Bayrak 2020: 249). Bireylerin ihtiyacı olsun veya olmasın bu nedenlerden dolayı kredi kartı kullanımının artması tüketim harcamalarının artışına sebep olmaktadır.

Tüketim harcamalarını belirleyen çok sayıda faktör olmasına rağmen ülkemizde tüketim harcamasını belirleyen temel faktör gelir düzeyidir. Hanehalkının gelirindeki artış kredi kartı kullanımında da artışa neden olmaktadır. Kredi kartı kullanımı fazlaştıkça tüketim harcamaları artmakta ve dolayısıyla ekonomide hareketliliğe zemin hazırlamaktadır. Bununla birlikte avantajlarının olmasına karşın kredi kartı kullanan bireylerin henüz elde etmediği gelirlerini önceden harcamaya neden olduğu için faiz ve işlem maliyeti gibi borçlanmayı gerektirici dezavantajları da vardır (Durukan, Elibol ve Havzalı, 2005: 152). Kredi kartlarının kullanımının yaygınlaşması ile birlikte insanlar tampon stok modelini terk etmişlerdir. Diğer bir ifade ile kredi kartı kullanımının yaygınlaşmasından önce insanlar birikimlerini kullanarak tüketim harcamalarında bulunurken, günümüzde ağırlıklı olarak insanlar gelecek dönemdeki kazanmayı umdukları gelirleri ile tüketim harcamalarını gerçekleştirmektedirler.

2.3. Kredi Kartlarının Kamu Gelirleri Üzerine Etkileri

Sosyal devlet anlayışının hâkim olduğu ülkelerdeki insanların ihtiyaçlarını ve seçimlerini karşılamak için sınırları kurallarla belirlenmiş düzenli ve devamlılığı sağlanmak zorunda olan görevleri devlet üstlenmektedir. Devletin üstlendiği bu görevleri yerine getirebilmesi için finansmana ihtiyacı vardır. Kamu giderleri olarak da nitelendirilen bu görevlerin gün geçtikçe çoğalması bu alandaki harcamaları da beraberinde getirmiştir (Pehlivan, 2009: 87). Dolayısıyla artan giderlere karşılık devletin kanuni dayanaklar çerçevesinde bulduğu kaynaklara kamu geliri denilmektedir.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 3/j maddesine göre kamu geliri kanunlarına dayanılarak toplanan vergi, resim, harç, fon kesintisi, pay veya benzeri gelirler, faiz, zam ve ceza gelirleri, taşınır ve taşınmazlardan elde edilen her türlü gelirler ile hizmet karşılığı elde edilen gelirler, borçlanma araçlarının primli satışı suretiyle elde edilen gelirler, sosyal güvenlik primi kesintileri, alınan bağış ve yardımlar ile diğer gelirlerden oluşur (Pehlivan, 2009: 87).

Kamu gelirleri; devletin kamu harcamaları karşılamak için elde edip kullandığı çeşitli ekonomik kaynaklardır (Akbulut ve Yereli, 2016: 104). Devletin ve diğer kamu kuruluşlarının bu kaynakları elde edebilmek için üretim etkenlerinin elinde olması veya piyasadan mal ve hizmet istemesi gerekmektedir. Bu etmenleri elde etmesi ise gelir kaynağı sağlamak ile mümkündür. Gerek devlet gerekse de diğer kamu kuruluşlarının kamu

giderlerinin finansmanını sağlamak için anayasal sınırlar içerisinde başvurduğu gelirlerin tamamına kamu geliri adı verilmektedir (Orhaner, 2000: 117). Başlıca kamu gelirleri; kamu hizmetlerinde kullanılmak amacıyla devletin ve yerel yönetimlerin yasaların verdiği yetkiler çerçevesinde kimi maddelerin veya hizmetlerin fiyatlarının üzerine ekleyerek dolaylı yoldan vatandaşlarından topladığı paralardır. Kamu gelirlerini iki başlık altında incelemek gerekirse bunlardan ilki devletin egemenlik hakkını kullanarak elde ettiği gelirlerdir. Diğer gelir ise devletin egemenlik hakkını kullanmaksızın elde ettiği gelirler olarak ifade edilebilir. Devletin egemenlik hakkını kullanarak elde ettiği gelirlerin başlıcaları şu şekilde sıralanmaktadır (Göksu, 2012: 39);

- Vergiler: Kamu gelirleri arasında en önemli ve birinci sırada olanıdır. Birçok ülkede toplanan vergi gelirlerinin kamu gelirleri arasındaki payı %70 ile %90 arasındadır (Pehlivan, 2009: 87). Devletin kamu giderlerini karşılamak için bireylerden, işletmelerden ve kurumlardan yasalara bağlı kalarak doğrudan veya dolaylı yoldan topladığı paradır. En önemli özelliği karşılıksız ve zorunlu alınmasıdır.

- Resim: Herhangi bir kamu kurumunun yapılacak belirli iş için izin veya imtiyaz karşılığında o işi yapan kişilerden aldığı paradır (Göksu, 2012: 40).

- Harç: Merkezi yönetim veya yerel yönetimlerin sundukları hizmetlerden yararlanmak karşılığında ödenen bedellerdir. Vergi gibi harçta devlet tarafından zorunlu alınmaktadır fakat verginin aksine hem isteğe bağlıdır hem de harç karşılıklıdır. Özellikle isteğe bağlı olmasından dolayı harç gelirleri milli gelir içinde küçük bir paya sahiptir (Öztürk, 2020: 153).

- Parafiskal Gelirler: İlgili kuruluşların finansmanını karşılamak için kendi üyelerinden topladığı paralardır. Örneğin; Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) gibi kuruluşlar üyelerinden miktarı yasalar ile belirlenmiş prim gibi para tahsil ederler. Parafiskal gelirler zorla alınması dolayısıyla vergiye, karşılıklı olması sebebiyle de harca benzetilmektedir (Pehlivan, 2009: 90).

- Şerefiye: Belediye tarafından çeşitli çalışmalar ve düzenlemeler yapılarak daha iyi hale getirilen yerdeki mülklerin değerlerinin yükselmesi nedeniyle mülk sahiplerinden alınan paraya denir (Göksu, 2012: 40).

- Para ve Vergi Cezaları: Tahsili sağlanamayan asıl alacağın temin edilmesi için devlet tarafından yasalarla belirlenmiş vergi kaybının önüne geçmek için alınan paralardır (Göksu, 2012: 40).

- Fon Gelirleri: Sınırları belirli bir amacı karşılamak için ayrılmış parayı ifade etmektedir. Gider ve gelir yönü vardır (Akdoğan, 2009: 114).
- Zorunlu Borçlanma: Devletin otorite gücü aracılığıyla gerçek ve tüzel kişilerden borç almasıdır.
- Para Basmaktan Doğan Gelirler: Merkez bankasının hazineye kısa vadeli avans tahsil etmesi ve iç borçlanma senetlerini alması ve bunların sonucunda emisyon gelirinin artması olarak ifade edilebilir (Pınar, 2006: 158).

Devletin egemenlik hakkını kullanarak elde ettiği gelirlerin yanında egemenlik hakkını kullanmaksızın elde ettiği gelirler de mevcuttur. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Mülk ve Teşebbüs Gelirleri: Devletin ve kamu tüzel kişilerinin ellerinde bulunan gayrimenkullerden sağladığı gelirlere mülk gelirleri denir (Eroğlu, 1978: 321). Devletin elinde bulunan ticari ve mali sanayi kuruluşlarından sağlanan gelirlere ise teşebbüs geliri denir.
- İsteğe Bağlı Borçlanma: Devletin sürdürülebilirliğini devam ettirmek için dolaylı ve dolaysız yolla topladığı kamu gelirlerinin kamu giderlerini karşılamakta yetersiz kaldığı noktada devlet borçlanma yoluna gider. Devlet yurtiçinden veya yurtdışından borçlanma yoluna başvurabilir. Borçlanma aynı zamanda verginin ikamesi olarak da ifade edilebilir (Muter, Çelebi ve Sakınç, 2012: 121).
- Devletlerarası Yardım: Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte ülkelerin ekonomik kalkınmalarını desteklemek için yapılan mali ve çeşitli teknik yardımlardır. Bu yardımlar karşılıklı ve karşılıksız olabilirler (Muter vd., 2012: 122).
- Özelleştirme: Kısaca *“kamunun elindeki bina, arazi, işletme, tesis ve kuruluşların mülkiyetinin ve/veya işletme hakkının bir bedel karşılığı satılması”* şeklinde tanımlanabilir (Muter vd., 2012: 122).

Kamu gelirleri ayrıca farklı ölçütlere göre de sınıflandırılabilmektedir. Kamu gelirlerinin cebri olup olmadığı, sağlandığı kaynağın niteliği, gelirin sürekliliği gibi ölçütlere göre kamu gelirleri tasnif edilebilmektedir (Pınar, 2006: 159).

Cebrilik açısından kamu gelirleri; cebre dayalı ve cebre dayalı olmayan gelirler olarak ikiye ayrılmaktadırlar. Cebre dayalı gelirler zorunluluk kavramı altında ödenecek vergi, harç, tazminat ve ceza gibi kaynaklardan sağlanan gelirlerdir. Cebre dayalı olmayan gelir türüne ise mülk ve teşebbüs gelirleri örnek gösterilebilmektedir. Cebri gelirlerde kişilerin ödeme yükümlülüğü altına girdikleri yorumu yapılabilir. Gasten Jeze gibi bilim insanlarının öncüsü

olduğu bu ayrımın net bir sınırının çizilememesi günümüzde iktisatçılar arasında eleştiri konusu olmaktadır (Akdoğan, 2009: 116).

Sağlandığı kaynağın niteliğine göre kamu gelirleri ise; özel ekonomi gelirleri ve kamu ekonomisi gelirleri olmak üzere iki kategoride değerlendirilmektedir. Özel ekonomi gelirleri devletin vatandaşları gibi serbest piyasa koşulları altında yaptığı mülk ve teşebbüs faaliyetleri gibi faaliyetlerden elde ettiği gelirleri temsil etmektedir. Kamu ekonomisi gelirleri; devletin kamu hukuku tüzel kişisi olarak elde ettiği haklardan yararlanarak sahip olduğu gelirleri temsil etmektedir. Bu gelirler; vergi, resim, harç, para cezası vb. gibi kavramlardan oluşmaktadır. Bu gelir türü, devletin yaptığı faaliyetlerin vatandaşların yaptığı faaliyetlerin birebir aynı kategoride olamayacağı gerçeğinden hareketle eleştirilmektedir (Akdoğan, 2009: 116).

Gelir sürekliliği açısından kamu gelirleri, olağan kamu gelirleri ile olağandışı kamu gelirleri olmak üzere iki kategoride ele alınmaktadır. Olağan kamu gelirleri belirli periyotlarda tekrarlayan ve süreklilik arz eden kamu gelirlerini oluşturmaktadır. Vergi, resim ve harç gibi gelirler olağan kamu gelirlerine örnek olarak gösterilebilir. Olağandışı kamu gelirleri ise isminden de anlaşılacağı üzere sürekli tekrarlamayan ani ya da beklenmedik bir durum karşısında ortaya çıkan kamu gelirlerinden oluşmaktadır. Aynı şekilde sürekli şekilde kamu geliri sağlamayan faaliyetler de bu başlık altında değerlendirilebilmektedir. Yardım, ganimet ve emisyon gibi kamu gelirleri olağandışı kamu gelirlerine örnek olarak gösterilebilir. Olağanüstü nitelikteki bazı kamu gelirleri zamanla olağan hale gelebilmektedir. Borçlanma yoluyla elde edilen gelirler bu duruma örnektir (Akdoğan, 2009: 117).

Kamu gelirleri ile kredi kartı kullanımı arasındaki ilişkiye bakılacak olursa bu ilişkinin daha çok vergi gelirleri kanalından işlediği görülmektedir. Bu durumun nedeni kredi kartı kullanan bireylerin ve tüzel kişilerin mal ve hizmet alımlarında kredi kartı ile işlem yapmaları sonucunda gerçekleşen tüm işlemlerin alıcı ve satıcı taraf açısından resmiyete dökülerek kayıt altına alınmasından kaynaklanmaktadır. Böylelikle her iki tarafında vergi kaçırma durumu söz konusu olamaz dolayısıyla kayıt dışı ekonomi minimize edilerek devletin vergi gelirleri ve sonuç olarak milli geliri artış eğilimini gösterir (Bilgen, 2008: 33).

2.4. Kredi Kartlarının Enflasyon Üzerine Etkileri

Enflasyon, mal ve hizmetlerin satış fiyatının yükselmesi sonucunda bireylerin veya tüzel kişilerin satın alma gücünde meydana gelen parasal kayıp şeklinde nitelendirilmektedir.

Diğer bir ifade ile mal ve hizmetlerin genel satış fiyatının artması diğer bir deyişle enflasyonun artması satın alma gücünü azaltmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken nokta enflasyonun genel fiyatlar düzeyinde artışın süreklilik kazanmış hali olmasıdır (Demir, 2019: 27).

Enflasyon başka bir ifadeyle tüketim toplamının üretim toplamından fazla olması şeklinde tanımlanabilir. Enflasyonun ortaya çıkmasında ülke ekonomisinin gelişmişlik düzeyine ve kendine has özelliklerine bağlı olarak farklı nedenleri vardır. Bunlar arasında başta yapısal nedenler olmak üzere farklı makroekonomik değişkene bağlı beklentiler, parasal ve dışsal nedenler yer almaktadır. Diğer makroekonomik değişkenler gibi enflasyonun da ülke ekonomileri üzerinde önemli bir etki potansiyeli bulunmaktadır. Enflasyonun makroekonomik göstergelere olduğu gibi makroekonomik göstergelerin de enflasyon üzerinde bir etkisi vardır. Kısacası ülke ekonomilerinde enflasyon ile diğer makroekonomik göstergeler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin varlığından söz edilebilir. Aynı zamanda ekonomideki kırılganlıklara bağlı diğer mali araçlarda enflasyonu etkilemektedir. Bu iki durum birlikte ele alındığında örneğin; kredi kartı kullanımının hayatı kolaylaştırıcı bazı yönlerinin olması sebebiyle harcamaları artırması enflasyona yol açabilmektedir. Yine kredi kartı sistemine üye işyerleri anlaştığı banka veya bankalara belirli bir komisyon ödemekte veya POS ile sağladığı geliri bir zaman vadesiz hesapta tutmak zorundadır. Haliyle üye işyerleri buna benzer maliyetleri azaltmak veya ödememek için bu fiyatları sattıkları ürünlerin veya hizmetlerin satış fiyatının üstüne eklemektedirler. Bu durumda enflasyon üzerinde artırıcı etki oluşturabilmektedir (Yılmaz, 2000: 81).

Enflasyon ve kredi kartları arasındaki ilişkiye bakıldığında kredi kartı kullanımının tüketim miktarında artışa neden olduğu için üretim miktarının talebi karşılayamamasından dolayı enflasyonu tetiklemektedir. Enflasyonun artmasının toplam talep üzerinde azaltıcı etki yapması ve piyasadaki nakit dolaşımı azaltacağı yönde etki yapmasından dolayı bu durumun döngüsel olarak enflasyon üzerinde azaltıcı etkiye sahip olması da beklenebilir. Kısacası her ne kadar kredi kartı kullanımının enflasyon artırıcı yönü ağır basıyor gibi görünse de kredi kartının enflasyon üzerinde artırıcı etkisi vardır şeklinde net bir ifadede uzlaşmamaktadır. Diğer bir ifade ile kredi kartının enflasyon üzerinde pozitif ve negatif yönlü etkisi olabilir (Ceylan, 2006: 73).

2.5. Kredi Kartlarının Paranın Dolaşım Hızı Üzerine Etkileri

Genel olarak tüketiciler kredi kartlarını borçlanma ve tüketim kararları doğrultusunda yoğun olarak kullanılmaktadır. Özellikle likidite sağlama ve vadesel olarak korunma amacıyla kısa ve uzun vadeli borçlarını döndürmek için kredi kartları hanhalkları tarafından sıklıkla tercih edilen temel araçlardan birisidir. Kredi kartlarının kullanımlarında verimlilik açısından dönemsel olarak farklılıklar olduğuna rastlanmaktadır. Özellikle kriz dönemleri ve kriz dönemlerini takip eden dönemler için ülkedeki orta ve alt gelir düzeyine sahip hanhalklarının kredi kartı borçluluklarının temerrüde düşme oranlarının arttığı gözlenmektedir. Örneğin, Türkiye’de kredi kartı sahiplerinin temerrüde düşme olasılığı 2001 yılında ülkemizde yaşanan bankacılık krizi sonrası 2009 yılına kadar dalgalı bir seyir izlerken, kredi kartlarının temerrüde düşme olasılığında en büyük artış 2008 Mortgage krizi takip eden dönemlerde olmuştur. Bu dönemlerde ucuz borçlanma imkânına erişemeyen özellikle düşük gelir grubundaki hanhalkları yüksek maliyete rağmen finansal borçlarını kapatmak veya ertelemek için kredi kartı kullanmak zorunda kalmışlardır. Genel olarak temerrüde düşen kredi kartlarında artış yaşandığında enflasyonunda doğru orantılı olarak yükseldiği ve bunun sonucunda kredi kart işlemlerinde işlem hacimlerinin düştüğü gözlenmektedir. Kredi kartlarının işlem hacminin düştüğü dönemlerde ülkelerin ekonomi yönetimlerinin para arzını azaltması sonucunda talebin daralmasından kaynaklı ülke ekonomilerinde resesyon yaşanma ihtimali artmaktadır (Geanakoplos ve Dubey, 2010: 325).

Türkiye’de kredi kartı ödemelerinde gecikme yaşanması ve takibe düşen kredi kartı sayısındaki artışın olumsuz bir şekilde artması durumunda düzenleyici ve denetleyici kurullar koşulları düzeltmek için çeşitli önlemler almaktadırlar. Örneğin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), ülke ekonomisindeki hızlı büyümenin oluşturabileceği olumsuzlukları bertaraf etmek için makro düzeyde tedbirler uygulamaya başlamıştır. Makro düzeyde tedbirlerden biri 2010 yılıyla birlikte kredi kartlarındaki asgari ödeme seviyesinin oransal olarak artırılmasıdır. İlgili dönemde tüketicilerin kullanabileceği kart limitleri gelirleri oranında düzenlenerek sabitlenmiş, kart limitlerinin limit artış oranları ve taksitli nakit avans kullanım oranlarını azaltıcı ve sınırlayıcı düzenlemeler getirilmiştir (Göv ve Salihoğlu, 2020: 51). Bahsedilen kısıtlayıcı tedbirlerin özellikle Covid-19 pandemisinin dünya ekonomisindeki olumsuz etkilerinin derin bir şekilde hissedildiği bugünlerde sürekli olarak değiştiği gözlenmektedir.

Türkiye ekonomisinde tüketimin milli gelir içinde payının diğer kalemlere göre oldukça yüksek olması nedeniyle ve yaşanan yapısal cari açığın varlığı ile hanhalkı borçlanması

finansal istikrarın tesisi ve sürdürülebilirliği için sürekli takip edilmesi gerekmektedir (Eroğlu, 2018: 1). Özellikle ucuz finansmana erişimde zorluk yaşayan alt ve orta gelir düzeyindeki hanehalklarının kredi kartı vasıtasıyla yüksek maliyetle borçlanması ülkedeki gelir dağılımının daha da dengesiz olmasına neden olmaktadır. Tüketiciler tarafından harcamaların bir kısmının kredi kartlarıyla yapılması sonucu nakit olarak çıktılarının belirli bir vadeye kadar ertelenmesi sağlanmaktadır. Ayrıca ülkedeki para arzındaki değişikliklerin kredi kartı kullanımını doğrudan etkilediği düşünülmektedir (Göv ve Salihoğlu, 2020: 60).

Ülkelerdeki düzenleyici ve denetleyici kurulların kredi kartı temerrüt durumunu artıracak taksit, limit vb. konularda gerekli düzenlemeleri yaparak bu sistemi kontrol altında tutması önem arz etmektedir. Tüm bu kontrol mekanizmalarının karşısında ekonomideki kredi kartının yaygın bir şekilde kullanılması o ülkedeki tüketicilerin harcama yapısını etkileyerek ticaretin verimliliğini yükselttiği kabul edilen bir olgudur (Göv ve Salihoğlu, 2020: 60). Dolayısıyla alt ve orta gelir düzeyindeki tüketicilerin ekonomik haklarının gözetildiği bir sistemle ülkede ucuz kredi sisteminin oluşturulmasının gelir dağılımında adaletin sağlanması konusunda yararlı olacağı düşünülmektedir. Özellikle krediye erişim sıkıntısının yaşandığı dönemlerde kredi kartındaki nakit avansın kullanılması hanehalkının nakit ihtiyacına bir pansuman olmaktadır. Krediye erişimin zorlaştığı dönemlerde kredi kartı kullanımının artış göstermesi bu olguyu destekler niteliktedir.

2.6. Kredi Kartlarının İstihdam Üzerine Etkileri

Bir ülkede var olan işgücünün ekonomik faaliyetler içerisinde devamlı olarak kullanılmasına istihdam denir. Burada işgücü; emek, sermaye ve toprak gibi üretim faktörlerinden etkilenmektedir. Tüm bu üretim faktörlerinin ülke ekonomisi içerisinde etkin bir şekilde kullanılması o ülke içinde istihdamı artırıcı yönde etkilemektedir. Bir ülkede istihdamın tam olarak ya da ona yakın sağlanması demek o ülkede işsizliğin azalması dolayısıyla ülke refahının artması anlamına gelmektedir. Kredi kartı kullanımının sunduğu avantajların ülke ekonomisini önemli ölçüde etkilediği bilinen bir olgudur. Kredi kartı kullanımının istihdamı artırıcı etkisi ise yatırım ve tüketim kanalı üzerinden gerçekleşmektedir. Kredi kartı kullanımı tüketim harcamalarını uyarıp, iç talebi tetikleyerek firma yatırımlarının artmasına dolayısıyla istihdamın artmasına yol açmaktadır. Kredi kartı kullanımının istihdamı artırıcı etkisi olduğu gibi azaltıcı etkisi de vardır. Kredi kartı kullanımının istihdamı azaltıcı etkisi teknoloji kanalından olmaktadır. Çünkü kredi kartlarının işleyiş sistemi teknoloji ile iç içedir

(Yetim, 1991: 112). Buna karşılık kredi kartlarını çıkaran kurumların teknolojik gelişmeler üzerinde doğrudan bir etkisi yoktur denilebilir. Bu kurumların asıl amaçları teknolojik yenilikleri kendi hizmet alanları ile harmanlamaktır (Parasız, 2007: 350).

Mal ve hizmet satın alımlarında senet ya da çek vermek veya almak yerine kredi kartı tercih edilmektedir. Senet ya da çek işlemleri yapılırken hem süreç uzun sürmekte hem de insan gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Kredi kartlarının ise imal edilmesinden piyasaya sunulmasına kadar çok sayıda aşamadan geçmektedir. Kredi kartı kullanılmaya başlandığı andan itibaren belli süreçler hala devam etmektedir. Tüm bu aşamalar insan gücüne ihtiyaç duyulmadan makineler aracılığıyla yapılmaktadır. Bu durum teknolojik işsizlik olarak da adlandırılan teknolojinin gelişmesinden dolayı yaşanan iş kaybını izah etmektedir. ABD için yapılan bir araştırmaya göre ATM'den gerçekleştirilen bir işlemin maliyeti 25-30 cent tutarken, banka personelin yaptığı aynı tür işlemin maliyeti yaklaşık 1,75 USD tutmaktadır (Yılmaz, 2000: 54). Bu durum eksik istihdama sebebiyet verse de diğer yandan nitelikli ve kalifiye insan gücüne ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır. Bu ihtiyacın gelişen teknoloji ile birlikte her geçen gün artması yeni yatırımların yapılmasına dolayısıyla istihdamın sağlanmasına yardımcı olmaktadır.

Kredi kartı ya da banka kartı ile mal ve hizmet satın alımlarında nakit para kullanılmadığı için bu para kişisel hesaplarda olacaktır. Banka hesaplarındaki bu paraları kredi olarak ekonomiye sunarak üretimde artış olmasına kaynak imkânı sunmaktadır. Bu sistem ile bankalar müşterilerine ucuz fon imkânı sunarak düşük faizli kredi alma olanağı sunmaktadır. Bunun neticesinde yatırımlar artar yatırımların artmasıyla istihdam artmaya başlar ve ülke refahı yükselmeye başlar. Tüm bu olumlu gelişmelere karşılık kredi kartı kullanımıyla meydana gelen tüketim yapısındaki değişikliklerin üretim yapısını olumsuz etkilemesi sonucunda kredi kartlarının kullanımı yapısal işsizliğe neden olmaktadır (Orhan ve Erdoğan, 2006: 275). Buna karşılık teknoloji ile sürekli yenilenen kredi kartı sisteminin işleyişi için de nitelikli, donanımlı ve kalifiye işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyacın giderilmesi içinde yeni yatırımlar yapılmalıdır. Yapılan yatırımlar da istihdama olumlu yönde katkı sağlanmaktadır. Ayrıca kredi kartı kullanımı ile meydana gelen harcamaların kayıt altına alınması kolaylaşır ve karşı taraf fatura düzenlemek zorunda kalır. Bu işlem sonucunda kayıt dışı ödeme yapamayan işverenler, işyerlerinde kayıtsız işçi çalıştıramazlar. Bunun sonucunda belge oluşturmak mecburiyetinde kalan işyerleri, böylece hem kamu gelirlerini artırmakta hem de belgesiz bir şekilde gelir elde edemeyecek kişinin tüm harcamalarının kayıt altına alınmasını sağlamaktadırlar.

Kredi kartı kullanımının yaygınlaşması sonucunda kayıt dışı ekonomi azalarak milli gelirin ölçülmesindeki hatalar, azalmaktadır. Özellikle ülkemizde kredi kartı kullanımı yaygınlaşmadan önce esnaf tarafında fatura kesilmemesi yoluyla vergiden kaçınılması milli hasılanın ölçümünde önemli hatalara yol açmıştır. 2000’li yılların başından itibaren tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kredi kartının yaygınlaşması ile kayıt dışı ekonomi azalarak milli gelir ölçümündeki hatalar en aza indirilmiştir (Kızılot 2009: 2).

Kredi kartı kullanımının yaygınlaşmasının istihdam üzerindeki en temel etkisi şu şekilde özetlenebilir. Kredi kartı kullanımı tüketicilerin harcama eğilimini artırır. Tüketicilerin harcama eğiliminin artması tüketici talebini de doğrudan artıracaktır. Artan talep karşısında ekonomik birimler üretim miktarlarını artırmak amacıyla yeni büyük yatırımlar yapacaklardır. Bu yatırımlarla birlikte artan kapasite miktarı ile doğru orantılı olarak istihdam oranı yükselecek ve işsizlik oranı düşecektir (Orhan ve Erdoğan, 2006: 375).

2.7. Kredi Kartlarının Dış Ticaret Üzerine Etkileri

Dış ticaret, ülkelerin birbirlerinden mal ve hizmet satın almasıyla ortaya çıkan ticari faaliyetlerin genel adıdır. Ülkeler arasındaki ticaretin oluşma nedenlerinden biri birtakım malların üretim ve tüketimi arasındaki yurtiçi dengesizliktir. Bunun nedenleri şu şekilde sıralanmaktadır (Karagül, 2008: 3-4);

- a. Ülkelerde doğal kaynakların farklılık göstermesi,
- b. Ülkelerdeki nüfus farklılığı,
- c. Ülkelerdeki iklim ve kültürel farklılıklar,
- d. Ülkelerdeki üretim teknolojisi seviyesindeki gelişmişlik,
- e. Ülkelerde ekonomik gelişmişlik alanında farklılık,
- f. Ülkelerde mevcut talep ihtiyacı ve tüketici seçimlerindeki farklılık.

Ülkelerin dış ticaret yapmasının diğer bir sebebi ise ülkeler arasındaki fiyat farklılıkları ile ürün ve tercihlerde gözlenen değişikliklerdir. Dış ticaret aslında ürün ve hizmet hareketleriyle ilgili ticari işlemlerdir. Diğer bir deyimle ithalat ve ihracat işlemleri ile bu parasal karşılıkları kapsamaktadır. *“İhracat; kazanç elde etmek amacıyla müşteri gruplarının gereksinimlerini, isteklerini ve tercihlerini tatmin etmek için işletme olanaklarının değerlendirilmesi, planlanması, kullanılması ve denetlenmesi eylemlerinin uluslararası alanda yürütülmesi olarak tanımlanabilir”* (Beşeli (1997)’den akt. Canitez ve Yeniçeri, 2007: 114). *“İthalat başka ülkelerden satın alınan mal ve servislerdir”* (Oğuz,

Arslan, Akkemik ve Göksal, 2011: 230). İthalatı, özel ya da tüzel kişilikler ile Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) gibi devlete bağlı kuruluşlar tarafından aracısız bir şekilde yapılabilmektedir. İthalat mevcut ülkeden para çıkması gerektiren bir durumdur (Tunay, 2014: 86). İthalat, ihracatın tam zıttı bir kavram olup beraber ülkenin dış ticaretinin dengesini oluşturmaktadırlar. Yukarıdaki tanımlar doğrultusunda en genel tanımıyla ithalat bir ülkedeki alıcıların, başka ülkelerde üretilmiş mal ve hizmetleri satın almaları şeklinde tanımlanabilir. İthalat; 31.12.1995 tarihli ve 22510 sayılı *İthalat Yönetmeliği*'nde belirtilen nitelikleri haiz gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılabilir. Kredi kartı kullanımının dış ticaretle ilişkisi de ağırlıklı olarak ithalat üzerinedir.

Ülkede yaşayan hanehalklarının, kamu kurumlarının ve firmaların yapmış olduğu ihracat kazancı ve ithalat harcamaları farklı yollarla yapılmaktadır. Bu yollardan bir tanesi de kredi kartı ile tahsil edilmesi veya kredi kartı ile ödenmesidir (Kaya, 2009: 110-111).

Kredi kartı kullanımı ile dış ticaret arasındaki ilişkiyi etkileyen diğer bir unsur da gelişen teknoloji ile birlikte elektronik ticaretin artması ve işlev kazanmasıdır. Bilişim teknolojisinin gelişmesiyle ve internet donanımının gelişmesiyle birlikte mal ve hizmet satan işyerleri ürünlerinin tanıtımını ve satışlarını bilgisayar üzerinden yapabilmektedir. Bu durumda ürün ve hizmet satışlarının yurtdışına yapılması aynı şekilde yurt dışından mal ve hizmet alımlarının kredi kartı ile yapılması işlemlerin kayıt altına alınarak belgelenmesine dolayısıyla ülke ekonomisine vergi geliri olarak kazanım elde edilmesini sağlamaktadır (Ari, 2008: 44-45). Kredi kartıyla yurtdışındaki online alışveriş siteleri üzerinde alışveriş yapabilme imkânının ortaya çıkmasından bu yana ülkeler arasındaki dış ticaret hacimleri belirgin bir şekilde artış göstermiştir. Günümüzde bazı uluslararası online alışveriş siteleri kredi kartları üzerinden neredeyse dünyadaki her ülkeye mal satmakta ve ülkeleri için önemli gelir kapısı olmaktadır.

2.8. Kredi Kartlarının Kayıt Dışı Ekonomi Üzerine Etkileri

Kayıt dışı ekonomi en dar anlamıyla gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde milli gelir hesaplarına dâhil olmayan ekonomik faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. Geniş anlamda kayıt dışı ekonomi ise; Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) hesaplamalarında bulunmasına karşın kapsanamayan üretim ve gelirlerin büyüklüğünü, vergi alınması gerekliliği olmasına rağmen farklı sebeplerle yetkililerden saklanan ve denetlenemeyen gelirler, çalıştığı halde sosyal güvenlik kurumlarına kayıtlı olmadığı için istihdam kayıtlarında bulunmayan ve işsiz sanılan

kişilerin durumundan kaynaklı gelir kaybı olarak ifade edilir (İlgın, 2002: 145-146). Farklı isimle nitelendiren kayıt dışı ekonominin siyasal, ekonomik, mali, sosyal, mevzuat vb. gibi birçok nedeni vardır. Bu durum ekonomiyi ve toplumu çoğunlukla olumsuz şekilde etkilemektedir.

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye’de kayıt dışı ekonomiden olumsuz etkilenen ülkelerden birisidir. Ülke içerisindeki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çevre kayıt dışı ekonomiye sebep olabilmektedirler. Ülke içinde oluşabilecek finansal krizler, yüksek enflasyon oranı, istihdam noksanlığı, orantısız nüfus artışı, köylerden kentlere yapılan aşırı göç, eğitim ile ilgili eksiklikler, ülkenin vergi mevzuatlarının karmaşık yapısı, vergi oranlarının yüksek olması ve kayıt dışı faaliyette bulunmayı sınırlayan yükümlülüklerin eksikliği, cezai yaptırımların caydırıcı olmaması, vergi afları, mükelleflerde kamu kaynaklarının etkin ve etkili kullanılmaması ve de israf edilmesi kayıt dışılığı teşvik eden faktörler arasında sayılmaktadır (İlgın, 2002: 146).

Kayıt dışı ekonominin azaltılması konusunda literatürde çok sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Kayıt dışının azaltılmasına yönelik kredi kartı kullanımını teşvik bu noktada önemli bir kriter sayılabilir. Çünkü nakit para ile yapılan bütün ekonomik işlemlerin büyük çoğunluğunda işlem makbuzu kesilmemektedir. Böylece işyeri sahipleri yapılan ekonomik işlemlerden kazandıkları parayı makbuz kesmedikleri için resmiyete yansıtmamış bunun sonucunda vergi kaçırarak kayıt dışı ekonominin artmasına neden olmuşlardır (Göksu, 2012: 46). Fakat kredi kartları ekonomik veya ticari işlemlerde kullanıldığında üye işyeri kişilerin veya tüzel kişilerin yaptığı her işlemde POS makinesi ile işlemin yapıldığına dair makbuz kesmektedirler. Bununla birlikte bu işyerinden yapılan tüm ticari ve ekonomik işlemler bankaların kayıtlarına yansıtılmaktadır. Dolayısıyla yapılan tüm işlemler kayıt altına alındığından, vergi kaçırma eylemi mümkün olduğunca minimuma düşürülecektir. Ayrıca kart sahibinin yaptığı harcamaya bakılarak gelirinden az vergi ibraz etmesinin önüne geçilecektir (Ari, 2008: 42).

Sonuç olarak kredi kartı kullanımının makroekonomik alanda kayda değer katkısı kayıt dışı ekonomiyi en aza indirgenmesi denebilir. Ekonomideki işlemlerin maksimum şekilde kayıt altına alınması sonucunda ekonomi iyileştirilebilirse devlet vergi oranlarını düşürme yoluna başvurabilir. Bunun sonucunda tüketim ve yatırım harcamalarının artması yoluyla da toplumsal refah düzeyinin yükselmesi beklenecektir (Ceylan, 2006: 75).

2.9. Kredi Kartlarının Vergi Gelirleri Üzerine Etkileri

Devlet olgusunun meydana çıkmasıyla birlikte vergi, devletin devamlılığını sağlaması ve zorunlu olan işlevlerinin yerine getirmesi için en temel gelir kaynaklarından birisidir (Pehlivan, 2009: 90). Kamu gelirleri içindeki büyük pasta dilimlerinden biri olan vergi devlet tarafından zorunlu ve karşılıksız olarak gerçek ve tüzel kişilerden alınmaktadır. Kelime anlamı olarak da hediyeye karşılık gelen vergi bir kaynağın kullanımı azaltmak ve tüketim harcamalarını düşürmede kullanılan temel araçlardan biridir (Sayar, 1977: 76).

Verginin amaçlarının en çok mali araçlar üzerine inşa edildiği görülmektedir. Devletin varoluşu ile ortaya çıkan sosyal, siyasi, ekonomik ve mali etkenler zaman içerisinde farklılaşmıştır. Son zamanlarda devletlerin büründüğü rolün de değişmesi neticesinde savunma, ulaşım, adalet ve sağlık gibi toplumun ihtiyacı olan hizmetleri karşılamaya yönelik harcamalar artmıştır. Devletler bu harcamaların büyük bir kısmını toplanan vergiler üzerinden yapabilmektedirler. Dolayısıyla vergilemenin klasik amacı, kamu gideri ile kamu geliri arasındaki denkliliği sağlamaktır. Bu sebepten hizmetlere yönelik harcamalar arttıkça toplanacak olan verginin önemi de artmaktadır. Kamu hizmetlerine yönelik yapılan harcamalarının finansmanı olmasının yanında verginin sosyal ve ekonomik amaçları da bulunmaktadır (Akdoğan, 2009: 118). Bu amaçlar doğrultusunda verginin kamu geliri üzerinden doğrudan ve dolaylı etkileri vardır. Son zamanlarda hayatımıza giren ve hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelen kredi kartları da verginin kamu gelirleri üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini gün yüzüne çıkarmıştır. Bilindiği üzere kredi kartı kullanımı ile vergi gelirleri arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Gelişen teknolojinin sunduğu imkânlar sayesinde hanhalkları ve firmalar tarafından yaygın kabul gören kredi kartları gerçek veya tüzel kişilerin yaptıkları tüm işlemlerin kayıt altına alınmasını sağlamaktadır. Bu durum hanhalkları ve firmaların vergi yükümlülüklerini yerine getirmek zorunda bırakmaktadır. Kamunun da yararına olan bu durum sonucunda vergiden kaçınma minimuma inmektedir (Çöğür, 2015: 251).

Çalışmanın önceki bölümlerinde de üzerinde durulduğu üzere kayıt dışı ekonomi gelişmekte olan ülkelerin en temel sorunlarından biridir. Ancak bu sorun başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere dünya genelinde son yıllarda kamuoyunun ilgisini çekmiştir (Çöğür, 2015: 245). Kayıt dışı ekonomi ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunda kayıt dışı ekonomi ile vergi oranları arasında dışsal olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmekte veya çalışılan model içinde içsel şekilde aynı sonuç bulunmaktadır (Elgin, 2012: 240).

Kayıt dışı ekonominin en büyük sorunu, ekonomiye ait bazı önemli verilerin ülkeye ait raporlarda görünmemesidir (Eilat ve Clifford, 2002: 1234). Tüm dünyada bireylerin ya da işletmelerin ekonomik faaliyetlerini ve yaptıkları işlemlerini kamunun denetiminden kaçırmak istemelerinin en önemli sebebi vergi kaçırma arzusudur. Kamu gelirlerinin önemli bir bölümünü oluşturan vergilerin düzenli bir biçimde alınması kamu hizmetlerinin etkin ve verimli şekilde yerine getirilmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. İşletmelerin ve bireylerin vergiye karşı verdikleri tepkiler ülkelerin gelişmişlik seviyesine bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Türkiye’de kayıt dışı ekonomi geçmişten beri önemli bir ekonomik sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kayıt dışının azaltılması programı önemli bir ivme kazanmasına rağmen, halen önemli sorunlar içerisinde yer almaktadır. Bir ülkedeki kayıt dışı ekonomi oranının düşürülmesiyle ülkede ekonomik istikrar, gelir dağılımı, işsizlik oranı vb. gibi makro boyuttaki faktörlerin iyileşmesi sağlanabilir. Ayrıca bu durumdaki ekonomilerde verimlilik düzeyi yükselecek ve rekabet koşulları iyileşecek ve de özellikle kamu gelirlerindeki kayıp engellenerek kamu gelirinin artması sağlanacaktır (Çöğür, 2015: 245).

Oransal olarak bakıldığında, Türkiye’deki kayıt dışı ekonominin büyüklüğünün, gelişmiş ülkelere kıyasla yüksek olduğu görülmektedir. Bu sorunun ülkemizde azaltılması için öncelikle yapılacak bazı yapısal değişikliklere ve yapılan ticaret eylemlerinde kredi kartları ile ödemelerin artırılması elzem bir yaklaşım olacaktır. Kredi kartlarının kullanılmasıyla kayıt dışı ekonomide ciddi bir azalma oluşabilir. Kamu gelirlerinin en önemlisi konumundaki vergi gelirlerinin artırılması açısından yapılacak ticari işlemlerde kredi kartı kullanılması büyük öneme sahiptir.

Türkiye’deki bankalar ticari işlemlerde kullanılan kredi ve banka kartlarını müşterilerine ulaştıran en büyük kuruluşlar olmalarının yanında satıcı şirketlerde kullanılmakta olan POS cihazlarının da sahipleridirler. “3100 sayılı Katma Değer Vergisi Mükelleflerinin Ödeme Kaydedici Cihazları Kullanmaları Mecburiyeti Hakkında Kanun”’a göre kullanılan ödeme kaydedici cihazların, yazar kasa veya pos cihazlarının muhasebesel olarak birleştirilmesinin sağlanması amacıyla, kredi kartı veya banka kartı kullanılmak suretiyle yapılan ticari alım satımlarda bu alım satım konu olan mal ya da hizmetin mali değeri olan bir belge otomatik olarak düzenlenmek zorundadır (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/09/20170930>). Bu nedenle bu uygulamanın devletin gelir ve kurumlar vergisi tahsilât rakamlarının kayıt altına alınmasını sağlayarak devletin gelirlerinin yükselmesini sağlayacağı aşîkârdır (Çelik, 2005: 4).

Teknolojinin de gelişimi ile birlikte yapılan her türlü ticari eylemlerde kredi kartı kullanımının yaygınlaşması aslında devlet açısından bir otokontrol sistemi oluşturacaktır. Bu kontrol sayesinde devlet yapılan ticari faaliyetlerin üreticiden-tüketiciye kadarki her aşamanın kayıt altına alınmasını sağlayacak ve bunun sonucu olarak da gelir ve kurumlar vergisi dâhil olmak üzere vergi gelirlerinin artmasını sağlayacaktır (Kızılot, Kılıç ve Tokatlıoğlu, 2014: 114). Kamunun toplam vergi gelirleri içinde gelir ve kurumlar vergisi dışında özel tüketim vergisi gibi payı, vergi gelirlerinin yaklaşık dörtte birine tekabül eden vergi gelirleri de bulunmaktadır. Özel tüketim vergisi (ÖTV) üzerinden hesaplanan %18 Katma değer vergisi (KDV) de göz önüne aldığımızda bu verginin ticari faaliyetlerdeki önemi daha da iyi anlaşılmaktadır (Çöğür, 2015: 247). Bu bilgiler ışığında, yapılan ticari eylemlerde belgesiz yapılan işlemlerde kamunun sadece gelir ve kurumlar vergisinde bir gelir kaybı yaşanmamakta, aynı zamanda ÖTV'ye tabi ürün veya hizmetlerde de kamu açısından bir gelir kaybı yaşanmaktadır. ÖTV'ye tabi bahsedilen ürün veya hizmetlerin alım-satım bedelinin kredi kartı ile ödenmesi durumunda, satıcının fiş veya fatura verme zorunluluğu diğer vergilerde olduğu gibi kamunun vergi kaybını engelleyecektir (Kızılot vd., 2014: 114). Genel olarak yapılan ticari eylemlerde mal veya hizmetlerin bedelinin, kredi kartı ya da banka ile ödendiği durumlarda, kamu kurumları çoğu vergi türünde kayıpları önlemekte kısaca bir taşla birden fazla kuş vurma deyimini gerçekleştirmektedir (Kızılot vd., 2014: 115). Türkiye gibi kayıt dışı ekonominin yüksek olduğu ülkelerde kredi kartı harcamalarının vergi kaçakçılığının ve kayıt dışılığın azaltılmasında önemli bir aktör olacağı aşikârdır. Kredi kartı kullanımı ile kayıt dışılığın azaltılması sonucunda milli gelirin daha net bir şekilde ölçülmesi ve olması gerekene yakın ölçülmesi sonucunda ülkelerin ekonomik büyüme rakamları daha tutarlı bir şekilde hesaplanmasına yol açacaktır.

BÖLÜM 3

3. LİTERATÜR, YÖNTEM VE BULGULAR

Finansal sistemin herkesin kullanımına sunduğu kredi kartlarının dünya ekonomisindeki önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bu nedenle kredi kartlarının ekonomideki önemini araştıran çalışmaların sayısı son yıllarda oldukça artış göstermiştir. Dünyada gelişmelere paralel bir şekilde ülkemizde kredi kartlarını temel alan çalışma sayılarında son dönemlerde artış yaşanmaktadır. Dünyada ve ülkemizde kredi kartları ile yapılan çalışmalara bakıldığında; kredi kartlarının makroekonomik değişkenlerle ilişkileri, kredi kartı kullanım alışkanlığı ve deneyimi, kredi kartının hukuksal boyutu, kredi kartı sözleşmeleri, kredi kartı uygulamaları ve kredi kartı sahteciliği gibi başlıklarda yoğunlaştığı görülmektedir.

Çalışmanın amacını oluşturan kredi kartlarının vergi gelirleri üzerine etkisini ampirik olarak amaçlayan çalışmalar literatürde oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde, hem çalışmanın temelini oluşturan kredi kartları kullanımı ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi araştıran sınırlı sayıdaki yerli ve yabancı çalışmalara hem de kredi kartı ile makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkileri araştıran ulusal ve uluslararası çalışmalara yer verilmiştir.

3.1. Kredi Kartı ve Vergi Gelirleri İlişkisini Araştıran Literatür

Kredi kartı kullanımı ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi literatürde ele alan başlıca ulusal ve uluslararası çalışmalar aşağıdaki biçimde özetlenmektedir.

Kızılot vd. (2011), 2003- 2008 yılları arasındaki üç aylık verileri kullanarak kredi kartı kullanımı ile tasarruf arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Kredi kartı kullanımı ile tasarruf arasındaki ilişkinin incelenmesinin ardından çalışmanın ikinci bölümünde kredi kartı harcamalarının kayıt dışı ekonomi ve vergi gelirleri üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Çalışmanın sonucuna göre kredi kartı kullanımı ile tasarruf arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca çalışmanın diğer sonuçlarında kredi kartı harcamalarının kayıt dışı ekonomiyi azaltarak vergi gelirlerinde artışa yol açtığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte

kredi kartı harcamalarının vergi gelirleri üzerindeki etkisinin 6 aylık gecikmeli olduğu sonucuna varılmıştır.

Göksu (2012), aylık verilerden faydalanarak kredi kartı harcamaları ile makroekonomik göstergeler arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Çalışmada makroekonomik göstergeler olarak GSYH, enflasyon, paranın dolaşım hızı ve vergi gelirleri tercih edilmiştir. Kredi kartı ile makroekonomik göstergeler arasındaki ilişkinin analizinde Granger nedensellik testinden faydalanılmıştır. Çalışmasının sonucunda kredi kartı harcamaları, vergi gelirlerinin bir nedeni sayılırken, vergi gelirleri de kredi kartı harcamalarının nedeni olduğu sonucu bulunmuştur. Kısacası çalışmanın sonucuna göre kredi kartı ile vergi gelirleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Çalışmanın sonuç bölümünde ayrıca harcamalarda kredi kartı kullanımı banka aracılığıyla olduğu için resmi kayıtlara alınmakta ve vergi gelirlerindeki oluşabilecek olası vergi gelirlerinin kaybı en aza indirgendiği belirtilmektedir. Bu koşullar gerçekleştiğinde kayıt dışılık azalacak ve kamu gelirlerinin artması sağlanacaktır.

Kızılot vd. (2014), 2002-2013 dönemi arasındaki üç aylık verileri kullanarak kredi kartı harcamalarının kayıt dışı ekonomi üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışmalarının analizinin ilk bölümünde Ki-Kare analizi yardımıyla oluşturulan model sonucunda kredi kartı harcamaları 100 TL yükseldiğinde kamunun vergi gelirleri 6,6 TL yükselmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde ilk bölümünde kullanılan modelin vergi gelirlerinin bir yıl gecikmeli verileri kullanılarak tekrarladıklarında kredi kartı harcamaları ile vergi gelirleri arasında daha yüksek düzeyde bir ilişki olduğu ve modelin tahmin gücünün arttığı görülmüştür. Bu modele göre kredi kartı harcamaları 100 TL yükseldiğinde kamunun vergi gelirleri 31 TL yükselmektedir. Çalışmanın sonucuna göre kredi kartının gecikmeli vergi gelirleri üzerinde belirgin bir artırıcı etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Çöğürçü (2015), 2007-2015 dönemi aylık verilerden yararlanarak Türkiye'deki vergi gelirleri ve kredi kartı harcamaları arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik ve VAR modeli yardımıyla analiz etmiştir. Çalışmanın VAR modeli analizine göre 100 TL'lik vergi gelirinin bir dönem gecikmeli olarak 15 kuruşluk kısmı kredi kartı harcamalarından kaynaklanmakta iken, on dönem sonrasında ise 100 TL'lik vergi gelirinin 29 kuruşluk kısmı kredi kartı harcamalarından kaynaklanmaktadır. Çalışmanın Granger nedensellik analizi sonucunda vergi gelirleri ile kredi kartı arasında tek yönlü bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Granger test sonuçlarına göre vergi gelirleri kredi kartı harcamalarının nedenidir. Çalışmanın sonuç bölümünde genel olarak perakende harcamalarında kartlı ödeme yapılması durumunda

özellikle pos kullanılmasıyla birlikte fatura veya fiş gibi evraklar düzenlenmektedir. Bu uygulama ile kayıt dışılığın azalacağı kamunun vergi gelirlerinin artacağı sonucuna varılmıştır.

Ekşioğlu (2017), Türkiye’de 2011-2015 dönemine ait verilerden faydalanarak kredi kartı harcamaları ile makroekonomik değişkenlerin arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Çalışmasında internet üzerinden yapılan kredi kartı harcamaları ile POS makinesi üzerinden yapılan kredi kartı harcamalarının makroekonomik değişkenler üzerine etkisini eşbütünleşme testleri ile analiz etmişlerdir. Çalışmada makroekonomik değişkenler olarak Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE), GSYH, perakende cari satış hacmi, banknotların toplamı, para arzı (M1), faiz oranı, toplam çek adedi tutarı ve vergi gelirleri kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda ilgili elektronik ödeme sistemleriyle tüm makroekonomik değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde özellikle elektronik ödeme sistemlerinin artmasıyla üretimin, istihdamın ve milli gelirin pozitif etkileneceği vurgulanmıştır.

Hondroyiannis ve Papaoikonomou (2017), 2003-2016 yıllarını kapsayan çeyreklik dönemi olarak Yunanistan’da kart kullanımının KDV geliri üzerindeki etkisini Autoregressive Distributed Lag Bound (ADRL) sınır testi yaklaşımı ile analiz etmişlerdir. Çalışmalarının sonucunda özellikle 2015 yılında ülkede getirilen nakit kısıtlamasının sonucu olarak alışverişlerde kartlı ödemelerin kullanılmasının KDV gelirini pozitif yönde etkilediği ortaya konulmuştur. Çalışmalarında kartlı ödemelerdeki 1 birim artışın KDV gelirlerinde de 1 birim artışa neden olacağını sonucuna varılmıştır.

Gündüz, Akduğan, Sönmezler ve Uzunoğlu (2019), Türkiye’de kredi ve banka kartı kullanımının KDV gelirleri üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışmalarında analiz dönemi olarak 2012-2018 yılları arasındaki verilerden yararlanarak banka ve kredi kartı kullanımı ile ilgili kredi kartı başına düşen alışveriş tutarı ve banka kartı toplam nakit çekim tutarı değişkenlerini oluşturmuşlardır. Ardından bu değişkenlerin KDV üzerindeki etkisini ADRL yöntemi ile analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda banka ve kredi kartı kullanımı ile KDV gelirleri arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Çalışmalarında genel olarak nakit yerine banka ve kredi kartı kullanımının KDV gelirleri üzerinde pozitif arttırıcı etkisinin bulunduğunu ortaya koymuşlar ve bu durumun vergi kaybını azaltıcı etkisi olduğu sonucuna varmışlardır.

Ertürk ve Yurtsever (2020), 2004-2018 yılları arasındaki aylık verileri kullanarak bireysel kredi kullanımının dolaylı vergi gelirleri ve bazı makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisini VAR modeli yardımıyla analiz etmişlerdir. Çalışmalarında genel olarak bireysel kredilere verilen bir birimlik şoka bankalarca ticari kredilere uygulanan faiz oranları, TÜFE bazlı reel efektif döviz kuru, TÜFE, sanayi üretim endeksi ve dolaylı vergi gelirlerinin verdiği tepkiler araştırılmıştır. Çalışmalarının sonucunda bireysel kredilere verilen şoka bankalarca ticari kredilere uygulanan faiz oranları ve TÜFE bazlı reel efektif döviz kuru anlamlı bir tepki vermediği görülmüştür. Çalışmanın sonuç bölümünde bireysel kredilerdeki artışa TÜFE değişkeninin azalış yönünde; sanayi üretim endeksi ve dolaylı vergi gelirlerinin ise artış yönünde tepki verdiği belirtilmiştir.

Ertürk (2021), Türkiye'deki banka kredilerinin vergi gelirleri üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmasında 2004-2018 dönemi aylık verilerden yararlanarak etki-tepki fonksiyonlarını VAR modeliyle analiz etmiştir. Çalışmasının ampirik bulgularının genel kapsamı dört ana model ile bireysel kredileri içeren üç alt modelden oluşmaktadır. Çalışmasının analiz sonuçlarına göre, toplam banka kredilerine verilen şoka reel üretim endeksi azalış, faiz oranları ve enflasyon değişkenleri ise artış yönünde tepki vermiştir. Çalışmanın diğer ampirik sonucunda ise bireysel kredilere şok verildiğinde enflasyonun azaldığı sanayi üretim endeksi ile dolaylı vergi gelirleri değişkenlerinin ise arttığı yönde tepki verdiği belirtilmiştir. Çalışmanın genel sonucunda kullanılan kredilerin dolaylı vergi gelirleri ile arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu kanaatine varılmıştır.

Bahçe, Okumuşoğlu ve İpek (2022), elektronik ödeme sistemleri çerçevesinde kullanılan kredi ve banka kartlarının kullanım durumları ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmasının analiz dönemi olarak 2014-2022 yılları arasında Türkiye'de kullanılan kredi kartı ve banka kartı verilerinden yararlanarak, banka ve kredi kartı harcamaları ile vergi gelirleri arasındaki ilişki VAR modeli ve Granger nedensellik testi ile analiz edilmiştir. Çalışmanın analiz sonuçlarına göre, elektronik ödeme sistemleri kapsamında analize alınan banka ve kredi kartlarının kamunun vergi gelirlerini doğrudan etkilediği anlaşılmıştır. Çalışmanın genel sonucunda Türkiye'nin sahip olduğu genç nüfus ve teknolojik altyapıdaki iyileşmeler vasıtasıyla; elektronik ödeme sistemlerinin kullanımının çoğalmasıyla piyasalardaki nakit dolaşım oranı azalmakta ve kayıt dışı ekonomi problemi ortadan kalkabilmektedir. Tüm bu gelişmeler ise kamunun vergi gelirlerini artırıcı bir etki sunmaktadır.

Literatür incelendiğinde kredi kartı ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi ulusal ve uluslararası ölçekte inceleyen çok sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Çalışma sonuçları doğrultusunda genel kanaatin, kredi kartı kullanımı ile vergi gelirleri arasında ilişkinin olduğu yönündedir. Ayrıca çalışma bulgularında ortak kanaat kredi kartı kullanımının vergi gelirlerini artıracığı yönündedir. Literatür incelendiğinde Türkiye örneğinde kredi kartı kullanımı ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi yapısal kırılmaların varlığını dikkate alarak inceleyen çalışmaya rastlanılmamıştır. Literatürde tespit edilen boşluk araştırmanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Bu boşluğu gidermek amacıyla Türkiye örneğinde kredi kartı kullanımının vergi gelirleri üzerindeki etkisi yumuşak yapısal kırılmaları da dikkate alan Fourier eşbütünleşme yöntemi ile analiz edilmektedir. Çalışmayı literatüre göre özgün kılan unsur son yirmi yılda Türkiye’de yaşanan pandemi, deprem, sel ve ekonomik kriz gibi nadir olayların da dikkate alınarak kredi kartı kullanımı ve vergi gelirleri arasındaki ilişkinin analiz edilmiş olmasıdır.

Kredi kartı kullanımı ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi inceleyen ulusal ve uluslararası çalışmalar özetlendikten sonra kredi kartı kullanımı ile diğer makroekonomik göstergeler arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar tanıtılacaktır.

3.2. Kredi Kartı ile Diğer Makro Değişkenler Arasındaki İlişkileri Araştıran Literatür

Kredi kartı kullanımı ve vergi gelirleri dışındaki makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi literatürde ele alan başlıca ulusal ve uluslararası çalışmalar aşağıda özetlenmektedir.

Yılmazkunday (2011), 2002-2009 dönemi aylık verileri kullanarak Sanayi Üretim Endeksi (SÜE), bankalararası gecelik faiz oranı, TÜFE ve döviz kuru ile kredi kartı kullanım oranı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Kredi kartı kullanımının makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisinin analiz edildiği çalışmada VAR modelinden faydalanılmıştır. Çalışmanın analiz sonuçlarına göre; kredi kartı kullanım oranı, enflasyon oranları üzerinde zamanla artan bir şekilde anlamlı pozitif bir etkiye sahip olduğunu belirlemiş ve para politikası uygulayıcılarının kredi kartı değişkenine daha fazla önem vermesi gerektiği vurgulanmıştır.

Kabarlarlı (2015), 2005-2014 yılları arası aylık verileri kullanarak Türkiye’deki kullanılan kredi kartları ile makroekonomik göstergeler arasındaki ilişkiyi VAR modeli ile analiz etmiştir. Çalışmasında makroekonomik değişkenler olarak TÜFE aylık yüzdesel değişimi (%), bankalarca açılan kredilere uygulanan ağırlıklı ortalama faiz oranı, sanayi üretim

endeksi ve M1 para arzı değişkenleri kullanmıştır. Çalışmanın ilk sonucuna göre kredi kartı kullanımının para arzındaki değişime tepkisinin zayıf olduğu bulunmuştur. Çalışmasının genel sonucunda ise tüketici fiyat endeksi aylık değişimi, faiz oranı ve sanayi üretim endeksinin kredi kartı kullanımı üzerinde küçük açıklama yüzdelerine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Mazibaş ve Tuna (2017), 2004-2013 yılları arasındaki aylık verilerden yararlanarak tüketici kredileri ve bireysel kredi kartlarıyla seçilmiş makro değişkenler arasındaki ilişkiyi ARDL modeli ve Toda-Yamamoto nedensellik testleri ile incelemişlerdir. Çalışmalarında makroekonomik değişkenler olarak faiz oranı, GSYH, tüketici güven endeksi, enflasyon, hisse tüketim malları ithalatı tercih edilmiştir. Çalışmalarının sonucunda tüketici kredileri ve bireysel kredi kartı harcamaları ile çalışmada kapsamına dâhil edilen makroekonomik değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı bulunmuştur. Çalışmada kullanılan makroekonomik değişkenlerden GSYH ve faiz oranı değişkenlerinin tüketici kredileri ve bireysel kredi kartı harcamalarını anlamlı derecede etkilediği de çalışmada tespit edilen bir diğer sonuç olmuştur.

Prabheesh ve Rahman (2019), 2006-2018 yılları arasındaki verilerden yararlanarak Endonezya’da kredi kartları ile para politikası ilişkisini VAR analiz yöntemini kullanarak analiz etmişlerdir. Çalışmasında milli gelir, enflasyon, borç verme faiz oranı, politika faizi oranı, döviz kuru makro değişkenleri kullanarak kredi kartlarının ekonomiye etkisini araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda ülkedeki kredi kartı kullanımındaki artışın nedeninin Endonezya ekonomisinin gelişmesinden kaynaklı olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak çalışma kapsamındaki makro değişkenlerin kredi kartı kullanımında belli düzeylerde etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Zencir (2019), bankacılık ürünleri kullanımının kayıt dışı ekonomi üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmasında banka ürünleri olarak; banka kartı, kredi kartı, ATM, POS cihazı, mobil bankacılık, internet bankacılığı kullanım oranı değişkenlerini kullanmıştır. Çalışmasının analiz dönemi olarak 2002-2016 yıllarını kapsayan dönem seçilmiştir. Çalışmasının analizinde aylık enflasyon veri seti, oluşturulan modele kontrol değişken olarak eklemiştir. Çalışmasının sonucunda bankacılık ürünlerinden olan banka kartı, kredi kartı, ATM ve internet bankacılığı kullanım oranı değişkenlerinin kayıt dışı ekonomi üzerinde anlamlı bir düzeyde etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Çalışma sonucuna göre banka kartı, kredi kartı ve internet bankacılığı kullanımının oranının kayıt dışı ekonomi

üzerinde negatif yönde etkisi bulunmaktayken, ATM kullanımının ise kayıt dışı ekonomi üzerinde pozitif yönde etkisi bulunmaktadır.

Sönmezler Gündüz ve Torun (2019), Türkiye’deki kredi kartı harcamaları ile tüketici güveni, enflasyon, geçinme endeksi arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmasının analiz dönemi olarak Türkiye’de 2012:2-2018:2 dönemi tercih edilmiştir. Analiz yöntemi olarak ARDL dayalı sınır testi yöntemini kullanmışlardır. Çalışmasının sonucunda oluşturulan modelin uzun dönem katsayılarına göre tüketici güven endeksinin kredi kartı harcamaları üzerindeki herhangi bir etkisi bulunamamışken, geçinme indeksinin kredi kartı harcamaları üzerinde pozitif anlamlı etkisi tespit edilmiştir.

Achsan, Achsani ve Bandonno (2020), Endonezya’da makroekonomik koşulların kredi kartı temerrüt durumu üzerindeki etkisini ARDL yöntemi ile analiz etmişlerdir. Çalışmada makroekonomik değişkenler olarak kredi kartı temerrüt durumunu etkileyen döviz kuru, enflasyon ve kredi notu kullanılmıştır. Çalışmanın analiz sonucunda döviz kuru ve faiz oranı değişkenlerinin uzun dönemde kredi kartı temerrüt durumu üzerinde kısmen anlamlı bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Çalışmanın genel sonucunda makroekonomik değişkenlerden kaynaklı bir şok olması durumunda banka kredi kartı temerrüt durumunun erken uyarı sistemi göstergesi olarak kullanılabilir olabileceği vurgulanmıştır.

Yıldırım ve Demir (2021), reel kesim güven endeksi, tüketici güven endeksi, efektif dolar kuru ve tüketici fiyat endeksi ile kredi kartı harcama tutarları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmalarında analiz dönemi olarak 2014-2020 yılları arasındaki aylık verilerden yararlanarak değişkenlerini oluşturmuşlardır. Çalışmada analiz yöntemi olarak, ARDL ile Doğrusal Olmayan Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model (NARDL) kullanılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre makro ekonomik değişkenler ile kredi kartı harcamaları arasında eşbütünleşme ilişkisi belirlenmiş ve ilgili değişkenlerin kısa ve uzun dönemde asimetric ilişkiler gösterdiği sunulmuştur. Çalışmanın bir diğer sonucu olarak Covid-19 pandemisinin değişkenler arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilediği tespit edilmiştir.

Göksu (2022), 2014-2021 dönemi çeyreklik verileri kullanarak banka ve kredi kartı harcamaları, GSYH ve enflasyonun, özel tüketim harcamaları üzerinde etkisini ARDL ve Toda – Yamamoto nedensellik analizi yöntemleriyle analiz etmiştir. Çalışmasının sonucunda kredi kartı kullanımı ile çalışma kapsamında kullanılan makroekonomik değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda kart harcamalarının ve GSYH değişkenlerinin uzun dönemde özel tüketim harcamalarını

artırdığı, enflasyonun ise uzun dönemde özel tüketim harcamalarını azalttığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda çalışmada kart harcamalarından enflasyona, enflasyondan da özel tüketim harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Çalışmada değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunmamıştır.

Başarır (2022), 2014-2021 yılları arasındaki aylık verilerden faydalanarak kredi kartı harcamaları ile tüketici güveni ve tüketici tasarruf eğilimleri arasındaki ilişkiyi ADRL analizi ve Hata Düzeltme analiz yöntemleri ile analiz etmiştir. Çalışmasının sonucunda kredi kartı harcamaları ile tüketici güveni ve tüketici tasarruf eğilimleri arasında uzun dönemli bir ilişki tespit edilmiştir. Çalışmada kredi kartı harcamalarının tüketici güven endeksini anlamlı ve negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Hata düzeltme modeli ile gerçekleştirilen analiz sonucunda kısa dönemli katsayılarla tasarruf eğiliminin tüketici güven endeksi üzerinde anlamlı, kredi kartı harcamalarının gecikmeli değerlerinin ise tüketici güven endeksi üzerinde pozitif ancak düşük düzeyde anlamlı bir etkiye sahip olduğu gözlenmektedir.

Vergili (2023), 2014-2022 aylık verileri kullanarak Türkiye'deki banka ve kredi kartı harcamaları ile tüketici fiyat endeksinin ilişkisini ARDL yöntemi ile analiz etmiştir. Çalışmasının sonucunun ilk aşamasında uzun dönem katsayılarına göre banka ve kredi kartı harcamaları ile tüketici fiyat endeksi arasında herhangi bir anlamlı ilişki tespit edilememiştir. Kısacası kredi kartı kullanımı ve tüketici fiyat endeksi arasında uzun dönemli ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır. Çalışmasının analizin bir diğer aşamasında ilgili değişkenlerin kısa dönemli ilişkileri araştırılmış olup, banka ve kredi kartı harcamalarında yaşanan kısa dönemli bir sapmanın uzun dönemde %23,73 oranında düzeltildiği sonucu tespit edilmiştir.

Kredi kartı kullanımı ile makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi özetleyen literatür taraması incelendiğinde değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesinde yapısal kırılmanın ihmal edildiği gözlenmektedir. Yapısal kırılmalı testlerin son dönemde popülerlik kazanması ve tekniklerin son zamanlarda geliştirilmesi ihmalin sebeplerinden olabilir. Çalışmada yapısal kırılmanın dikkate alınmasının gelecek dönemde kredi kartı kullanımı ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi inceleyecek araştırmacıların yanında kredi kartı kullanımının makroekonomik değişkenlerle arasındaki ilişkiyi inceleyecek araştırmacılara da yol gösterici olması beklenmektedir.

Kredi kartı harcamaları ile vergi gelirleri arasındaki ilişki son zamanlarda popülerliğini kazanmaya başlayan bir alan olmuştur. Literatürde uygulaması sınırlı olan bu değişkenlerle gerek zaman serileri analizleriyle gerekse panel veri analizleriyle çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen literatür değerlendirildiğinde,

geleneksel ekonometrik yöntemlerle birlikte, ileri düzeyde ekonometrik analizlerin de tercih edildiği anlaşılmaktadır. Kredi kartı harcamalarının vergi gelirleri üzerindeki etkisinin incelendiği ulusal ve uluslararası çalışmalardan yola çıkılarak literatürdeki uygulaması sınırlı olan yapısal kırılma modeller ile değişkenler arasındaki dinamik ilişki çalışmada incelenmektedir. Bu yönüyle çalışmanın literatüre önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda çalışmada, ilk olarak araştırmanın amacı ve kapsamı sunulmaktadır. Ardından araştırmanın veri setine yer verilmekte ve analize dâhil edilecek değişkenlerin tanımlanması yapılmaktadır. Daha sonraki aşamada ise uygulamada kullanılan yöntemlerin metodolojisi tanıtılmaktadır. Metodolojinin tanıtılmasının ardından ampirik bulgular raporlanmakta ve bu bulgular yorumlanmaktadır.

3.3. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Son yıllarda teknolojik gelişmelere paralel olarak nakit para yerine sanal paraların ve EFT gibi dijital bankacılık işlemlerinin gelişmesi ve Covid-19 gibi insanların hareketlerini kısıtlayan pandemi koşullarının yaşanması ile birlikte nakit para yerine kredi kartı kullanımının zirve yaptığı bir dönem yaşanmaktadır. Bu derece güçlü bir makro faktör haline gelen kredi kartları harcamaları karşısında devletin en önemli gelir kalemi olan vergi gelirleri ile kredi kartı kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi elzem bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın önceki bölümlerinde belirtildiği üzere insanların yaptıkları harcamalarında nakit para yerine kredi kartı kullanmalarının gerçek ve tüzel kişiler ile devlete birçok avantajı bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle çalışmanın amacı; son yıllarda önemli boyutta artış gösteren kredi kartı harcamaları ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi nadir olayları diğer bir ifadeyle yapısal değişimleri dikkate alan ekonometrik yöntemler ile inceleyerek literatüre katkı sağlamaktır. Bu kapsamda çalışmada kredi kartı harcamaları ve vergi gelirlerinin 2003-2021 dönemi aylık verilerinden yararlanarak ekonometrik modeller yardımıyla analizler gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın analizinde ilgili değişkenler arasındaki ilişki yumuşak yapısal kırılmaları da hesaba katan Fourier Eşbütünleşme testi yardımıyla açığa kavuşturulacaktır.

3.4. Araştırmanın Veri Seti

Çalışmada kredi kartı harcamaları ile vergi gelirleri arasındaki ekonometrik ilişkileri incelemek adına, Ocak 2003-Aralık 2021 yılları arasındaki aylık verilerden faydalanılmıştır.

Çalışmada kullanılan değişkenlere ait bilgiler, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), BDDK ile Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın internet sitelerindeki veri tabanından derlenerek oluşturulmuştur. Çalışmanın analizinde kullanılan değişkenlere ait kısaltmalar ve açıklamaları ise aşağıda sunulan Tablo 1'de özetlenmiştir. Çalışmada kullanılan veri seti toplam 348 adet gözlemden oluşmaktadır.

Tablo 1. Çalışmanın Analizinde Kullanılan Değişkenlere ait Kısaltmalar ve Açıklamalar

Değişken Adı	Değişken Kodu	Kaynak
Vergi Gelirleri	tax	a) Hazine ve Maliye Bakanlığı b) Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Kredi Kartı Harcamaları	credit	a) TCMB b) BDDK

Yukarıda kısaltmaları ve kaynakları sunulan değişkenler arasındaki ilişkinin analizine geçmeden önce değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiklerin sunulması değişkenler hakkında bize ipucu sunacaktır. Kredi kartı harcamaları ile vergi gelirleri arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik oluşturulacak ekonometrik modellerde kullanılacak değişkenlere ait tanımlayıcı istatistik bilgiler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Tanımlayıcı İstatistiki Bilgiler

Değişkenler	Ortalama	Maks.	Min.	Standart Hata	Çarpıklık	Basıklık	Jarguera-Bera
tax	12506.280	31093.590	6485.584	3798.118	1.525	7.175	226.081***
credit	31300.030	54211.750	14461.870	8851.800	-0.192	2.331	5.034*
ltax	9.393	10.345	8.777	0.279	0.408	3.301	6.387**
lcredit	10.306	10.901	9.579	0.315	-0.688	2.438	18.692

Not: ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini temsil etmektedir.

Çalışmanın analiz dönemi için oluşturulan değişkenlere ait veriler incelendiğinde, analizde kullanılan tüm serilerin Jarguera-Bera değerleri incelendiğinde, tüm serilerin normal dağılıma sahip olmadığı söylenebilir. Çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde ise vergi gelirleri sağa çarpık ve sivri, kredi kartı harcamalarının sola çarpık ve sivri yapıda oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum genel olarak, serilerin asimetric dağıldığını ve ortalama etrafında yoğunlaştıklarını göstermektedir. Ayrıca vergi gelirleri ve kredi kartı harcamaları serilerinin standart hatalarının yüksekliği dikkat çekmektedir. Serilerin boyutunu küçültmek ve değişkenlerin birbirleri üzerindeki etkisini yüzdelik olarak açıklayabilmek amacıyla serilerin logaritmaları alınarak analize dâhil edilmiştir. Serilerin logaritması alındıktan sonra standart hatalarının küçüldüğü gözlenmektedir.

3.5. Metodoloji

Çalışmada; kredi kartı harcamalarının vergi gelirleri üzerindeki etkileri, yapısal kırılmalı eş-bütünleşme yöntemiyle analiz edilmektedir. Çalışmanın analiz kısmında ilk olarak Fourier birim kök analizi yapılarak değişkenlerin durağanlığı sınanacaktır. Ardından Fourier Eşbütünleşme analizleri ile çalışmanın değişkenleri arasındaki uzun dönem ilişkinin varlığı sınanmaktadır. Çalışma kapsamında yer alan değişkenler arasındaki ilişkinin analizinde Eviews 13 programından faydalanılmıştır.

Çalışmalarda ekonometrik analiz yöntemleri tercih edilirken serilerin özelliklerine göre hangi yöntemlerin kullanılacağı önem arz etmektedir. Literatürdeki çalışmaların birçoğunda geleneksel yöntemlerin izinden gidilerek çalışmalarda serilerin yapısal değişimleri dikkate alınmamaktadır. Özellikle sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalara ait seriler incelendiğinde yapısal değişimlerin olması oldukça kuvvetli bir olasılıktır. Serilere ait yapısal değişimler analizlerde dikkate alınmadığında eşbütünleşme derecesinin yanlış hesaplanmasıyla analizlerde güvenilmeyen test sonuçlarına neden olabileceği düşünülmektedir (Büberkökü, 2014: 131). Tüm bu bilgilendirmeler ışığında ilk olarak serilere ait yapısal değişimlerle ilgili bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Daha önce yapılan çalışmaların birçoğunda gerçekleştirilen analizlerde kullanılan değişkenlere ait yapısal değişimler ya da diğer adıyla yapısal kırılmalar dikkate alınmadan ekonometrik modeller oluşturulmuş ve hesaplanan tahminler yorumlanmıştır. Yapısal kırılmalar; serilerin farklı tarihlerde anakütle regresyon katsayılarında ortaya çıkan kesikli bir değişimden veya uzun bir dönem sonucunda ilgili katsayıların kademeli bir şekilde değişim göstermesinden kaynaklanmaktadır (Sevüktekin ve Çınar, 2017: 452).

Yapısal kırılma konusunu dikkate alan ilk çalışmalardan birisi Nelson ve Plosser (1982)'e ait çalışmadır. Çalışmalarında ABD'deki makroekonomik değişkenlerin serilerinin durağan olmadıklarını ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte serilere ait yapısal kırılmaları dikkate alarak modellerin tahmin edilmesine yönelik ilk çalışmanın Perron (1989)'a ait çalışma olduğu literatürde kabul edilmektedir. Perron ilgili çalışmasında; ABD'deki birçok makroekonomik değişkenlerin serilerinin durağan olmadıklarını belirlemiş, bu serilerin belirli bir zamanda trendde görülen kesme ya da kırılma dikkate alındığında, ilgili serilerin durağan halde modellenebileceğini ortaya koymuştur.

Perron (1989), çalışmasında determinist olan bir trend fonksiyonunun bir kırılma ya da değişme yaşaması durumunda serilerde birim kök yok iken, serilerde sanki birim kök varmış

gibi modelleme yapılabileceğini göstermiştir. Daha önce gerçekleştirilen çalışmaların birim kök testlerinde determinist trend fonksiyonlarının doğru bir şekilde hesaplandığı zımnen (önceden kabul edilerek) varsayılmaktaydı. Herhangi bir zaman serisi analizlerinde durağan yapıda olan zaman serileri herhangi bir trendde yapısal kırılmaya maruz kaldıklarında, bu durum birim kök testleri ile belirlenememişse durağan dışılığı gösteren sıfır hipotezi reddedilememektedir (Sevüktekin ve Çınar, 2017: 414). Bu durumda olan seriler olması durumunda Perron (1989), Montanes ve Reyes (1989) yapısal kırılmayı dikkate almayan geleneksel birim kök testleri yerine yapısal kırılmaları dikkate alan birim kök testlerinin geçerli ve kullanışlı olduğunu göstermiştir.

Zaman serilerinde oluşan yapısal kırılmaların dikkate alınmadığı ekonometrik modellerin hatalı birim kök sinyalleri vermesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu nedenle kırılma yapısına ve sayısına önem verilmesi önemli bir konudur. Herhangi bir serideki trendde birden fazla kırılma varken tek bir kırılma varmış gibi model tahmin edilmesi seride oluşacak birim kök varlığının yokmuş gibi reddedilmesine neden olabilecektir. Tüm bu sayılan gerekçeler ışığında analizlerde kullanılacak değişkenlere ait serilerin trendlerinde oluşabilecek yapısal kırılmaların dikkate alınarak modellerin oluşturulması çok önemlidir. Özellikle Türkiye gibi birçok ekonomik veya siyasi şoka bağlı olarak serilerde birçok yapısal kırılmaların yaşandığı örneklem dönemlerinde ekonometrik yöntemlerin bu kırılmaları dikkate alarak analiz edilmesi gerekmektedir (Örnek ve Türkmen, 2019: 123). Bu nedenle bu çalışmada yapısal kırılmalı birim kök testleri ve eşbütünleşme testleri ile analizler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ilk olarak Fourier birim kök testi ile serilerin durağanlığı sınanmış ve sonrasında Fourier eşbütünleşme analizi ile çalışmanın modelini oluşturan değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapısal kırılmalı birim kök testleri ve eşbütünleşme modelini tanıtmadan önce durağanlık kavramı ve geleneksel birim kök testleri tanıtılacaktır. Ardından yapısal kırılmayı dikkate alan birim kök testlerine yer verilecektir.

3.5.1. Durağanlık ve Geleneksel Birim Kök Testleri

Zaman serisi kullanılarak yapılan analizlerde serilerin durağanlığın sınanması önemlidir. Durağanlık; sabit ortalama, sabit varyans ve serinin değerleri arasındaki farkın zamandan bağımsız olması şeklinde tanımlanmaktadır. Zaman serileri deterministik ve stokastik süreci barındırmalarından dolayı durağanlık karakteri taşımayabilirler. Bu durumda serilerin varyansı ve ortalaması zaman içerisinde değişiklik göstermektedir. Diğer bir ifade ile zaman sonsuza genişledikçe varyans da sonsuz değerine yakınsamaktadır (Berber ve Artan, 2004:

107). Serilerin durağan olması serilerin maruz kaldığı şokların uzun dönem sonunda ortadan kaybolduğu ve sonunda serilerin ortalama seviyelerine dönmesi demektir (Enders, 1995: 212).

Serinin durağan olması için seriyi oluşturan sürecin;

$$E(Y_t)=\mu$$

$$\text{Var}(Y_t)=\sigma^2$$

şeklinde sabit bir ortalama ve varyansa sahip olmasının yanında kovaryansının da aşağıdaki denklemde gösterildiği gibi zamanlar arası farka bağlı olarak sabit olmalıdır (Şak, 2018: 203).

$$\text{Cov}(Y_t, Y_{t+s})=\text{Cov}(Y_t, Y_{t-s})=Y_s$$

Zaman serilerinin durağanlığının sınanma hikayesi Dickey ve Fuller (1979) tarafından geliştirilen birim kök testi ile başlamıştır. Bu test kendisinden sonra gelen birim kök testlerine temel oluşturmuştur. Bu testin temel varsayımı hata terimlerinin bağımsız ve sabit terimli olmasıdır. Ayrıca bu test birinci dereceden otoregresif süreç denkleminin tahminine dayanmasından dolayı sadece bir birim kökün varlığını dikkate alır. Birinci dereceden otoregresif süreç aşağıdaki denklemde ifade edilmiştir (Güriş, Çağlayan ve Güriş, 2020: 170);

$$Y_t = \rho Y_{t-1} + \varepsilon_t$$

söz konusu denklemlerde, Y_t değişkenleri göstermektedir. ρ , gecikme uzunluğunu; ε_t ise hata terimini göstermektedir.

Dickey ve Fuller (1981), otokorelasyon olması durumunda gecikmeli fark terimlerinin ilave edilerek bu sorunun üstesinden gelineceği varsayımıyla yeni bir test geliştirmişlerdir. Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) (1981) olarak adlandırılan bu testin temel farkı gecikmeli fark terimlerinin yukarıdaki denkleme eklenmesidir. ADF denklemleri aşağıdaki şekilde gösterilmektedir (Sevüktekin ve Nargeleçekenler, 2010: 323):

$$\Delta Y_t = \beta \Delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^m \alpha_i Y_{t-i} + \varepsilon_t$$

$$\Delta Y_t = \mu + \beta \Delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^m \alpha_i Y_{t-i} + \varepsilon_t$$

$$\Delta Y_t = \mu + \lambda T + \beta \Delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^m \alpha_i Y_{t-i} + \varepsilon_t$$

Yukarıdaki denklemlerin ilki sabitli ve trendin bulunmadığı, ikincisi sabitli ve sonuncu denklem ise sabitli ve trendin bulunduğu denklemlerdir. Denklemlerde yer alan Δ , fark

operatörünü; p , gecikme uzunluğunu; ε_t ise hata terimini göstermektedir. Denklemden yer alan gecikme uzunluğunun seçiminde Akaike Bilgi Kriteri (AIC) ve Schwarz Bilgi Kriteri (SIC) tekniklerinden faydalanılmaktadır (Güriş vd., 2020: 174). ADF testinden sonra gelen Philips –Perron (1988), Kwiatkowski, Philips, Schmidt ve Shin (1992) testleri de geleneksel birim kök testleri arasında yer almaktadır. Bu testlerin en büyük eksikliği yapısal değişimleri dikkate almamasıdır. Bu yüzden yapısal değişimlerin dikkate alan teknikler geliştikçe bu testlere olan rağbet azalmıştır.

3.5.2. Fourier Birim Kök Testleri

Ekonometrik modellerle gerçekleştirilen analizlerde kullanılan değişkenlerin zaman içerisinde trendinde herhangi kırılma olmadığı ya da durağan olduğu durumlarda geleneksel diye adlandırılan birim kök testleri ile analizler gerçekleştirilebilir. Çalışmanın önceki bölümlerinde açıklandığı üzere günümüzde iktisadi değişkenlerin büyük bir bölümü yapısal şoklara maruz kalmakta ve kırılmalar yaşayabilmektedir. Bu durumlarda Fourier tipi birim kök testleri gibi yeni nesil birim kök testleri ile analizlerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Yalçınkaya, 2019: 35). Son zamanlarda yapısal kırılmayı dikkate alan çok sayıda birim kök testi geliştirilmiştir. Geliştirilen testler kırılma zamanının önsel olarak belirlendiği ve içsel olarak belirlendiği yapısal kırılmalı birim kök testleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kırılma zamanının içsel olarak belirlendiği testler, önsel olarak belirlendiği testlere göre yumuşak kırılmaları da hesaba katmasından dolayı daha fazla tercih edilmektedir. Fourier fonksiyonları yardımıyla yumuşak yapısal kırılmaları da dikkate alan testler son zamanlarda en fazla tercih edilen testlerden biridir. Ekonometrik modellerde oluşturulan Fourier fonksiyonlar aslında herhangi bir zaman serisinin trigonometrik değerlerinin toplamıdır (Destek ve Okumuş, 2016: 77). Fourier fonksiyonlarına dayanan ilk birim kök testi Becker vd. (2006) tarafından literatüre kazandırılmıştır. Geliştirilen bu testin en önemli özelliği serilerin durağanlık testlerinin ani ya da yavaş oluşan yapısal kırılmaların tespit edilmesini sağlamasıdır (Yücesan, 2021: 51). Becker, Enders ve Lee (2006) çalışmalarının sonrasında bu fonksiyona dayanan çok sayıda birim kök testleri geliştirmişlerdir. Christopoulos ve Ledesma 2010 yılında Fourier fonksiyonlarına dayanan ADF (FADF) ve Fourier fonksiyonlarına dayanan KSS (FKSS) birim kök testlerini literatüre kazandırmışlardır. Model aşağıdaki şekilde formüle edilmiştir. Buna göre; ε_t birim kök içermeyen hata

terimini, u_t , u 'nun varyansla ilişkisiz ancak benzer dağılıma sahip kalıntıları göstermektedir (Özer, 2019: 135).

$$y_t = X_t' \beta + Z_t' r_t + \varepsilon_t$$

$$r_t = r_{t-1} + u_t$$

Temelde yukarıdaki gibi gösterilen Fourier fonksiyonu formülü Christopoulos ve Ledesma'nın 2010 yılında yaptığı çalışmayla aşağıdaki formüle dönüştürülmüştür (Özer, 2019: 135).

$$y_t = a_0 + y_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + y_2 \cos\frac{2\pi kt}{T} + \varepsilon_t$$

İlgili modelde yer alan k fourier fonksiyonunun frekans değerini, t trendi ve T örneklem büyüklüğünü ifade etmektedir. π değeri 3.1416 olarak alınmaktadır. Modelde sıfır hipotezi ise şu şekilde test edilmektedir.

$$H_0 = v_t = u_t = u_{t-1} = h_t$$

Modelde h_t , sıfır ortalama ile durağan süreci göstermektedir. Genel olarak bu modellerde sıfır hipotezi birim kök, alternatif hipotez ise durağanlık sürecini göstermektedir. Hipotezlerin test edilmesi için gerekli olan kritik değerler Christopoulos ve Ledesma (2010) tarafından yapılan çalışmada tablolar halinde gösterilmiştir. Yapılan analizlerde mutlak değerli olarak bulunan değer kritik değerinin altında yer alırsa, serinin birim köklü olduğunu varsayan sıfır hipotezi reddedilememektedir. Bu nedenle yapılan analizlerdeki serilerin birim köklü oldukları kabul edilmektedir. Tam tersi olan bir sonuç durumunda sıfır hipotezi reddedilmekte ve serinin birim köklü olmadığı varsayımı kabul edilmektedir (Özer, 2019: 135).

Yukarıda bahsedilen aşamaların sonucunda F testi uygulaması ile serilerde kullanılan trigonometrik terimlerin anlamlılık durumlarına bakılmaktadır. Yapılan analizlerde ilk olarak şu duruma bakılmaktadır; eğer F testi istatistik değeri kritik değerlerden büyük ise Fourier KPSS durağanlık testinin kullanılacağı, diğer durumlarda ise standart KPSS durağanlık testi kullanılacağı anlaşılmaktadır (Naimoğlu ve Özbek, 2022: 180). Serilerde yapısal kırılmanın varlığına rastlanması ve Fourier birim kök testlerine göre serilerin birinci düzeyde durağan olduğunun tespit edilmesi durumunda seriler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığının sınanmasında Fourier Eşbütünleşme testine başvurulmaktadır.

3.5.3. Fourier Eşbütünleşme Testi

Eşbütünleşme kavramı ekonomik değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin istatistiksel olarak gösterilmesi olarak açıklanabilir. Durağan yapıda olmayan iki ya da daha fazla sayıdaki ekonomik değişken arasındaki uzun dönemde durağan bir ilişkiyi ortaya koyan araştırmalara genel olarak eşbütünleşme analizi denilmektedir. Kısaca eşbütünleşme analizleri uzun dönemde durağan olmayan değişkenler arasında denge ilişkisi ortaya koyan analizlerdir (Sevüktekin ve Çınar, 2017: 601).

Durağan olmayan değişkenler arasındaki uzun dönemli ekonometrik ilişkileri araştırıp bir model ortaya koyan ilk araştırma Engle-Granger (1987) isimli yazarlara ait çalışmadır. Engle-Granger (1987) çalışmalarında; tek denklem yaklaşımı kullanarak iki veya daha fazla durağan olmayan değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi tespit etmişlerdir. İlk çalışma olmanın popülerliğini kullanan ilgili çalışma, uzun dönemde değişkenler arasında birden fazla dengesizlik olması durumunda, bunun çözümü için tek bir denge (eşbütünleşme) modeli ortaya koyduğu için zamanla eleştirilmeye başlanmıştır. Bu eksiklik sonucunda Johansen (1988) çalışmasında; çoklu denklem yaklaşımını geliştirerek, uzun dönemde değişkenler arasındaki birden fazla eşbütünleşme ilişkisinin de olabileceğini göstermiştir (Sevüktekin ve Çınar, 2017: 603).

Eşbütünleşmeyi ortaya koyan ilk çalışma olan Engle-Granger (1987), uzun dönemli durağan olmayan değişkenler arasındaki ilişkiyi geliştirdikleri modelle açıklarken, ilgili çalışmada ayrıca durağan olmayan değişkenler arasındaki kısa dönemli ekonometrik ilişkiler hakkında önemli bir kavram literatüre kazandırılmıştır. Bu çalışmaya göre durağan olmayan kısa dönemli değişkenler arasındaki ilişki hata düzeltme mekanizması ile düzeltilebilmektedir (Engle ve Granger, 1987: 255). Hata düzeltme kavramının modele dâhil edilmesiyle birlikte değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönemli dengesizlikler arasında bir bağlantı kurulabilmektedir (Sevüktekin ve Çınar, 2017: 603). Ancak burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus modeldeki hata düzeltme katsayısının anlamlılığıdır. Katsayının anlamlı olmadığı durumda sonuçları yorumlamak hatalı olacaktır.

Analizlerin gerçekleştirileceği ekonomik değişkenlere ait serilerde yapısal kırılmaların göz ardı edilmesi gerçekleştirilecek uzun dönemli eşbütünleşme test sonuçlarının güvenilirliğini etkileyecektir. Bu nedenle yapısal kırılmayı dikkate alan eşbütünleşme testlerinin bu koşullardaki analizlerde kullanılması çok önemlidir. Gregory ve Hansen (1996) çalışmalarında sınırlı sayıda yapısal kırılmaya izin veren serilerde eşbütünleşme ilişkisini

ortaya koymuşlardır. Ancak bahsedilen modellerle gerçekleştirilen analizlerde, yapısal kırılmaların sayısı ve formunun önceden belirtilmesi zorunluluğu ve ele alınan analiz süresinin artmasıyla test güvenilirliğinin artması gibi kriterler nedeniyle, modelin uygulanabilirliği tartışmalı bir duruma dönüşmüştür (Yılancı, Sarıdoğan ve Artar 2014: 58). Sonuç olarak, Gregory ve Hansen'in (1996) çalışmaları, uzun dönemde birden çok yapısal kırılmalı serilerin eşbütünleşme ilişkisini ortaya koymada yetersiz kalmaktadırlar. Bu noktada daha sonraki süreçte geliştirilen Fourier eşbütünleşme testleri çok sayıda olan yapısal kırılmalı serileri başarılı bir biçimde tespit ederek literatürdeki önemli bir eksikliği gidermiştir. Fourier eşbütünleşme testleriyle birlikte, yapısal kırılmaların sayısı ve formu hangi şekilde olursa olsun test güvenilirliği yüksek sonuçlar verebilmektedir (Özer, 2019: 139). Bu nedenle yapısal kırılmalı olan serilerle yapılan çalışmalarda bu test oldukça güçlü sonuçlar verdiği için son yıllarda yaygın olarak kullanılmaktadır.

Tsong, Lee, Tsai ve Hu (2016), yapısal kırılmaları göz önünde bulundurarak yapısal kırılmalı değişkenler arasındaki uzun vadeli ilişkiyi test etmek için trigonometrik terimler yardımıyla Fourier Shin eşbütünleşme testini literatüre kazandırmışlardır. İlgili testte literatürdeki eşbütünleşme testlerinin aksine eşbütünleşme testinin temel hipotezi eşbütünleşmenin varlığı olmaktadır. Fourier Shin eşbütünleşme testinin temel modeli Denklem 4'de gösterilmektedir (Yılancı, 2017: 58).

$$y_t = \delta_0 + a_k \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \beta_k \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + xt\beta + v_{1t}$$

Bu denklemde; k fourier fonksiyonunun frekans değerini, t trendi ve T örneklem büyüklüğünü göstermektedir. Ayrıca $\pi = 3.1416$ kabul edilmektedir.

Fourier Shin eşbütünleşme Testi diğer eşbütünleşme testlerinden olan Shin eşbütünleşme testi ile KPSS birim kök testi ve FKPSS birim kök testi ile benzerlikleri bulunmaktadır. Aslında Fourier Shin eşbütünleşme Testi, FKPSS birim kök testi ve SHIN eşbütünleşme testlerinin ortaklığı ile oluşturulmuştur. Fourier Shin eşbütünleşme Testinin temel hipotezleri aşağıda sunulmaktadır (Özer, 2019: 141).

$$H_0: \sigma_u^2 = 0$$

$$H_1: \sigma_u^2 > 0$$

İlgili hipotezlerde yokluk hipotezi değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olduğunu, alternatif hipotez ise değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olmadığını göstermektedir. Test için gerekli olan kritik değerler Tsong vd. (2016) çalışmalarındaki tablolarda

göstermişlerdir. Analiz sonucunda hesaplanan Fourier Shin değerinin Tsong vd. (2016) çalışmalarının ilgili tablolarda yer alan kritik değerden büyük olması durumunda değişkenler arasında eşbütünleşme olduğunu gösteren temel hipotez reddedilmekte ve değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığı kabul edilmektedir. Ters durumda değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı kabul edilmektedir. Test sonucunda değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığının tespit edilmesi durumunda uzun dönemli ilişki katsayısının tahmin edilmesinde Dinamik En Küçük Kareler Tahmincisi (DOLS) ve Tamamen Değiştirilmiş En Küçük Kareler Tahmincisi (FMOLS) yöntemleri kullanılmaktadır. Analiz sürecinde bu aşamalar takip edilmektedir.

3.6. Bulgular

Çalışmanın analiz bölümünde kredi kartı harcamaları ve vergi gelirlerinin 2003-2021 dönemi aylık verilerinden yararlanarak ekonometrik modeller oluşturulmuş ve kredi kartı harcamaları ve vergi gelirlerinin uzun dönem ilişkileri incelenmiştir. Çalışmada ilk olarak serilerde F testi ile yapısal kırılmanın varlığı sınanmıştır. Serilerde yapısal kırılmanın varlığına rastlanmasından sonra serilerin durağanlık durumları Fourier KPSS birim kök testi ile analiz edilmiştir. Serilerin birinci derecede durağan olduklarının farkına varılmasından sonra değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki Fourier Shin eşbütünleşme testi ile sınanmıştır.

Dünyadaki finansal sistemin en önemli nakit dışı ödeme yöntemlerinden biri olan kredi kartı harcamalarının devletin vergi gelirleri üzerindeki etkisinin Türkiye ölçeğinde belirlenmesi için ilk olarak değişkenlerin durağanlık testleri gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın analizinde kullanılacak Fourier KPSS ve KPSS birim kök testlerinden hangisinin kullanılacağı belirlenmesi için trigonometrik değişkenlerin anlamlılığı araştırılacaktır. Bu araştırma amacıyla öncelikler F test istatistik değeri kullanılacaktır. Eğer F testi istatistik değeri kritik değerlerden büyük ise Fourier KPSS durağanlık testi aksi halde ise standart KPSS durağanlık testi tercih edilecektir (Naimoğlu ve Özbek, 2022: 180). Aşağıdaki tabloda sabitli formda oluşturulan modelde KPSS ve FKPSS birim kök testi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 3. Değişkenlere ait FKPPS ve KPSS Durağanlık Test Sonuçları (Sabitli)

Değişken	Düzey				
	Frekans	MİNSSR	FKPSS	KPSS	F Testi
ltax	1	10.236	0.651	1.795	53.909
lcredit	1	10.934	0.666	1.475	83.069
Değişken	Birinci Fark				
	Frekans	MİNSSR	FKPSS	KPSS	F Testi
ltax	2	11.734	0.395	0.500	0.046
lcredit	1	0.099	0.083	0.188	5.153

Not: F testi için kritik değerler %1=6.730, %5=4.929, %10=4.133, Fourier KPSS testinde k=1 için kritik değerler %1=0.270, %5=0.172, %10=0.132, k=2 için kritik değerler %1=0.667, %5=0.415, %10=0.315, KPSS testi için kritik değerler %1=0.216, %5=0.146, %10=0.119 şeklindedir.

Tablo 3'te sabitli formda kurulan modele göre uygun olan frekans sayısı 1 olarak hesaplanmıştır. Tabloda F testi değerlerinin kritik değerlerden büyük olduğu gözlenmektedir. F testi değerlerinin kritik değerlerden büyük olması yapısal kırılmanın varlığına işaret etmektedir. Bu yüzden analizde KPSS testi yerine Fourier KPSS testi bulguları dikkate alınacaktır. Tablo 3 incelendiğinde vergi gelirleri (ltax) ile kredi kartı harcamaları (lcredit) serileri Fourier KPSS test istatistiklerinin değerleri %1 önem seviyesinde kritik değerlerden büyük olduğu için “seri durağandır” olan temel hipotez reddedilmektedir. Bu durum serilerin düzeyde durağan olmadıklarını göstermektedir. Türkiye ekonomisi açısından bakıldığında vergi gelirleri ve kredi kartı harcamaları serilerinin uzun dönemde ortalama seviyelere dönme eğiliminde olmadıkları açıkça görülmektedir.

Çalışmanın analizinde kullanılan ilgili seriler birim köklü olarak tespit edildikleri için serilerin birinci farkları alınarak tekrardan durağanlıkları sınanmış ve bu durum Tablo 3'de gösterilmiştir. Farkları alınmış iki serinin de trigonometrik fonksiyonlara sahip değişkenlerin anlamlılığını belirleyen F test istatistik değeri kritik değerlerden küçük olduğunun anlaşılması nedeniyle bu noktada Fourier KPSS test sonuçları değerlendirilecektir. Fourier KPSS test sonuçlarına göre analizde kullanılan iki serinin de test istatistik değerleri kritik değerlerinden %5 anlamlılık seviyesinde küçük olduğundan seri durağandır temel hipotezi kabul edilmektedir. Bu nedenle serilerin birinci farkı alındıktan sonra serilerin durağan hale geldiği yorumu yapılabilir.

Çalışmada, sabit formda oluşturulan modelde serilerin arasındaki eşbütünleşmiş bir vektörün varlığının araştırılabilir seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı çalışmada kullanılan serilerin arasındaki eşbütünleşmenin varlığının belirlenmesi için yapısal kırılmaları da dikkate alan Fourier-Shin eşbütünleşme testi kullanılacaktır. Çalışmanın

analizinde kullanılan Fourier-Shin eşbütünleşme testine ait analiz sonuçları Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Fourier Shin Eşbütünleşme Testi (Itax- lcredit)

Frekans	Min SSR	FSHIN	SHIN	F-Testi
1	3.985	0.060	0.550	16.084

Not: F testi için kritik değerler %1=5.774, %5=4.066, %10=3.352, Fourier SHIN testi için kritik değerler %1=0.095, %5=0.124, %10=0.198, SHIN testi için kritik değerler %1=0.553, %5=0.314, %10=0.231 şeklindedir.

Tablo 4 incelendiğinde, tabloda gösterilen F test istatistik değerinin kritik değerden %5 anlamlılık seviyesinde büyük olduğu için yapısal kırılmayı dikkate alan Fourier SHIN eşbütünleşme testi dikkate alınarak yorumlanmıştır. Fourier SHIN test istatistik değeri %5 anlamlılık düzeyinde kritik değerden küçük olduğu için eşbütünleşme varlığını sorgulayan temel hipotez reddedilememektedir. Bu sonuç ile Türkiye’de çalışmanın analiz dönemi özelinde vergi gelirleri ile kredi kartı harcamaları arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğu kanıtlanmıştır. Diğer bir ifadeyle çalışma kapsamında incelenen dönemde Türkiye ölçeğinde vergi gelirlerinden kredi kartı kullanımı üzerindeki uzun dönemli etkisi tespit edilmiştir. Vergi gelirlerinden kredi kartı kullanımı üzerinde uzun dönemli etki tespit edildikten sonra kredi kartı kullanımının vergi gelirleri üzerindeki uzun dönemli etkisinin varlığı sınanacaktır. Kredi kartı kullanımının vergi gelirleri üzerinde uzun dönemli etkisi olup olmadığı Fourier SHIN testi ile analiz edilmiş ve bulgular Tablo 5’te raporlanmıştır.

Tablo 5. Fourier Shin Eşbütünleşme Testi (lcredit- Itax)

Frekans	Min SSR	FSHIN	SHIN	F-Testi
1	1.592	0.137	0.308	9.974

Not: F testi için kritik değerler %1=5.774, %5=4.066, %10=3.352, Fourier SHIN testi için kritik değerler %1=0.095, %5=0.124, %10=0.198, SHIN testi için kritik değerler %1=0.553, %5=0.314, %10=0.231 şeklindedir.

Tablo 4’te olduğu gibi Tablo 5’te Fourier Shin eşbütünleşme testi uygulaması değişkenler yer değiştirilerek sınanmıştır. Tablo 5’te gösterilen F test istatistik değeri kritik değerden %1 anlamlılık seviyesinde büyük olduğu için yapısal kırılmayı dikkate alan SHIN testi yerine Fourier SHIN eşbütünleşme testi dikkate alınarak ilgili tablo yorumlanmıştır. Fourier SHIN test istatistiği %10 anlamlılık düzeyinde kritik değerden küçük olduğu için eşbütünleşme varlığını sorgulayan temel hipotez reddedilememektedir. Çalışmanın analizine göre Türkiye’de çalışmanın analiz dönemi özelinde kredi kartı harcamaları ile vergi gelirleri arasında %10 anlamlılık seviyesinde eşbütünleşme ilişkisinin varlığı anlaşılmaktadır.

Çalışmanın temelini oluşturan değişkenler arasında uzun dönem eşbütünleşmenin varlığı belirlendikten sonra analizin bu kısmında Stock ve Watson (1993) tarafından geliştirilen

DOLS yöntemi ile değişkenler arasındaki uzun vadeli ilişkinin yönü ve gücü analiz edilmiştir. Ayrıca ilgili analizde bağımsız değişkenler ile hata terimi arasında meydana gelebilecek içsellik sorunu nedeniyle oluşabilecek sapmalar Phillips ve Hansen (1990) tarafından geliştirilen FMOLS testi ile giderildiği varsayılmıştır (Naimoğlu ve Özbek, 2022: 181). Çalışmanın analizinde kullanılan DOLS ve FMOLS testlerinin sonuçları Tablo 6 ve 7’de gösterilmiştir. Öncelikle çalışmanın da konusu olan kredi kartı harcamalarının vergi gelirleri üzerindeki etkisine odaklanılmış ardından değişkenler arasındaki ilişkinin karşılıklı olup olmadığını ortaya koyabilmek amacıyla vergi gelirlerinin kredi kartı harcamalarına etkisi analiz edilmiştir. Kredi kartının vergi gelirleri üzerindeki uzun dönemli etkisini gösteren DOLS ve FMOLS tahmin bulguları Tablo 6’da raporlanmaktadır.

Tablo 6. DOLS ve FMOLS Tahmin Sonuçları (Kredi Kartı Bağımsız Değişken)

Değişkenler	DOLS			FMOLS		
	Bağımlı değişken: lcredit			Bağımlı değişken: ltax		
	Katsayı	t ist.	Standart Hata	Katsayı	t ist.	Standart Hata
lcredit	0.660***	5.235	0.126	0.667***	12.936	0.052
C	2.590**	2.016	1.285	2.514***	4.724	0.532
CC	0.064*	1.796	0.036	0.063***	2.815	0.022
SS	-0.022	-0.716	0.031	-0.021	-0.926	0.022

Not:***,**,* sırasıyla %1,%5 ve %10 anlamlılık düzeyini temsil etmektedir. CC kosinüs fonksiyonunu, SS sinüs Fourier fonksiyonlarını temsil etmektedir.

Tablo 6 incelendiğinde hem DOLS hem de FMOLS testleri sonucunda kredi kartı harcamalarının vergi gelirleri üzerinde %1 anlamlılık seviyesinde pozitif yönde etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle her iki test sonucuna göre Türkiye’de uzun dönemde kredi kartı harcamaları arttıkça vergi gelirlerinin de artacağı yorumu yapılabilir. Tablo 6’da gösterilen DOLS testi sonuçlarına göre kredi kartı harcamalarında meydana gelen %10’luk artış vergi gelirlerini %6,60 oranında artırmaktadır. Aynı şekilde FMOLS testi sonucuna göre de kredi kartı harcamalarında meydana gelen %10’luk artış vergi gelirlerini %6,67 oranında artırmaktadır. Dolayısıyla FMOLS testi sonuçları DOLS testi sonuçlarını desteklemekte ve her iki test sonuçları da kredi kartı harcamalarının vergi gelirleri üzerindeki pozitif yönlü etkisini doğrulamaktadır. Kredi kartı harcamalarının vergi gelirleri üzerindeki pozitif yönlü etkisinin varlığı ortaya konduktan sonra vergi gelirlerinin kredi kartı harcamaları üzerindeki etkisi de incelenmektedir. Her ne kadar vergi gelirlerinin kredi kartı harcamaları üzerindeki uzun dönemli etkisi kredi kartı harcamalarının vergi gelirleri üzerindeki uzun dönemli etkisi kadar anlamlılık düzeyi yüksek olmasada incelemeye değerdir. Vergi gelirlerinin kredi kartı harcamaları üzerindeki uzun dönemli etkisini gösteren DOLS ve FMOLS test bulguları aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 7. DOLS ve FMOLS Tahmin Sonuçları (Vergi Gelirleri Bağımsız Değişken)

Değişkenler	DOLS			FMOLS		
	Bağımlı değişken: lcredit			Bağımlı değişken: Itax		
	Katsayı	t ist.	Standart Hata	Katsayı	t ist.	Standart Hata
Itax	1.228***	10.564	0.116	1.141***	12.765	0.089
C	-1.226	-1.123	1.092	-0.408	-0.485	0.840
CC	-0.071**	-3.069	0.023	-0.073**	0.034	0.034
SS	0.008	0.248	0.033	0.002	0.035	0.035

Not: ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini temsil etmektedir. CC kosinüs fonksiyonunu, SS sinüs Fourier fonksiyonlarını temsil etmektedir.

Tablo 7’de gösterildiği üzere hem DOLS hem de FMOLS testlerinin sonuç verileri doğrultusunda vergi gelirlerinin kredi kartı harcamaları üzerindeki uzun dönemli etkisinde %1 anlamlılık seviyesinde pozitif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle her iki test sonucuna göre Türkiye’de uzun dönemde vergi gelirleri arttıkça, kredi kartı harcamalarının da artacağı çıkarımı yapılabilir. Tablo 7’de sunulan DOLS testi sonuçlarına göre vergi gelirlerinde meydana gelen %1’lik bir artış, kredi kartı harcamalarını %1,22 oranında artırmaktadır. Aynı şekilde FMOLS testi sonucuna göre aynı şekilde vergi gelirlerinde meydana gelen %1’lik bir artış kredi kartı harcamalarını %1,14 oranında artırmaktadır. Dolayısıyla DOLS ve FMOLS testleri sonuçlarına göre Türkiye’de analiz dönemi özelinde vergi gelirlerinin kredi kartı harcamaları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Vergi gelirlerinin kredi kartı harcamaları üzerindeki etkisinin kredi kartı harcamalarının vergi gelirleri üzerindeki etkisinden daha belirgin olması incelemeye değer bir konudur. Bu durum değişkenler arasında döngüsel ilişkinin varlığına diğer bir ifade ile kredi kartı harcamalarının vergi gelirlerinin artmasına yol açtıkça vergi geliri artışının da gelecek dönemde kredi kartı harcamalarını artıracak olgusunu desteklemektedir. Literatürde kredi kartı harcamalarının gecikmeli vergi gelirleri üzerinde daha belirgin etkiye sahip olduğuna yönelik bulgularda sonucumuzu destekler niteliktedir.

Bu bulgulardan yola çıkarak araştırmaya dair aşağıdaki yorumlar yapılabilir. Türkiye’de 2003-2021 dönemine ait aylık verilerin kullanıldığı araştırmada kredi kartı harcamalarının vergi gelirleri üzerindeki artırıcı etkiye sahip olacağı hipotezi sınanmıştır. Analiz sonuçlarından aşağıdaki çıkarımlarda bulunulabiliriz:

- Kredi kartı harcamaları ve vergi gelirleri değişkenlerinin logaritmik formdaki serilerinin düzeyde durağan olmadıkları, birinci farklarının alındıktan sonra ise durağan oldukları tespit edilmiştir. Birinci farkta durağan olan seriler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı araştırılabilir.

- Çalışma için seçilen analiz dönemi (2003-2021) sürecinde, Türkiye özelinde Bankacılık krizi (2001), Mortgage krizi (2008) ve Covid-19 pandemisi (2020) gibi makro ekonomik göstergelere olumsuz etkileri olan gelişmeler yaşanmıştır. Bu durum ilgili değişkenlere ait yapısal şokların yaşanmasına neden olabilir. Bu bağlamda yapısal değişimleri dikkate almadan yapılan analizlerin tutarsız sonuçlara yol açacağı beklenmektedir. Analiz bulguları da çalışma kapsamında ele alınan dönemde yapısal şokların varlığını destekler niteliktedir.
- Kredi kartı harcamaları ile vergi gelirleri arasında uzun dönemde eşbütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle uzun dönemde kredi kartı harcamaları ile vergi gelirlerinin birlikte hareket etmekte oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca seriler arasındaki uzun dönemli ilişki değişkenler arasında gecikmeli ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Diğer bir ifade ile kredi kartı harcamalarındaki artışın gelecek dönemlerde vergi gelirlerinde artışa yol açacağı beklenmektedir.
- Uzun dönemde vergi gelirlerindeki artış, kredi kartı harcamalarını istatistiksel olarak anlamlı olarak pozitif yönde etkilemekte ve artırmaktadır. Bu durum değişkenler arasında çift yönlü ilişkinin varlığını doğrulamaktadır.
- Uzun dönemde kredi kartı harcamalarındaki artış, vergi gelirlerini istatistiksel olarak anlamlı olarak pozitif yönde etkilemektedir.
- Kredi kartı harcamalarının devletin vergi gelirleri üzerindeki pozitif çarpan etkisi, vergi gelirlerindeki artışın kredi kartı harcamaları üzerindeki çarpan etkisinden daha düşük düzeydedir. Bu sonuç, Türkiye’de vergi gelirlerinin yeniden tahsisinin kredi kartı harcamalarını artırmasında oldukça kritik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Kısacası vergi gelirlerinin yeniden tahsisi ile tüketim harcamaları canlanmakta ve tüketim harcamalarının da önemli bir kısmının kredi kartları aracılığıyla olduğu düşünülmektedir.
- Kredi kartı harcamalarındaki artış kayıt dışı uygulamaları azaltması sonucunda devletin vergi gelirlerini pozitif yönde etkileyerek artıracaktır. Araştırma sonucunda elde edilen bu bulgular araştırmanın temel hipotezini desteklemektedir. Vergi gelirlerini artırmanın önemli bir yolunun kayıt dışılığı azaltmak olduğu bilinmektedir. Kayıt dışılığı azaltmada ise kredi kartı kullanımının etkin olduğu araştırma sonuçlarından yorumlanabilir.
- Araştırma sonuçları literatürdeki araştırmalar arasından Kızılot vd. (2011), Göksu (2012), Kızılot vd; (2014), Çöğür (2015), Hondroyannis ve Papaoikonomou (2017), Gündüz vd. (2019), Ertürk (2021) ve Bahçe vd. (2022)’nin araştırmalarını destekler niteliktedir.

- Genel olarak “kredi kartı ile yapılan her türlü işlem kayıt altına alınacağı için devletin vergi gelirlerine olumlu yönde etki sağlayacaktır” temel görüşü çalışma özelinde kanıtlanmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kredi kartları dünyada ve ülkemizde çok yaygın olarak kullanılmakta ve ilgi görmektedir. Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren uygulanmaya başlayan serbest piyasa ekonomisi modeli ile birlikte gelişen ve sürekli önem kazanan bireysel bankacılık hizmetlerinin sonucunda ülkemizdeki insanlar kredi bireysel kartlarını kullanmaya başlamışlardır. 1990 yılında Türkiye’de kullanılan kredi kartı sayısı yaklaşık 350 bin adetle sınırlıyken, 2022 yılına gelindiğinde bu sayı 86 milyonu geçmiştir. Kredi kartlarının avantajlarından yalnızca bireyler değil aynı zamanda iş yerleri, finansal kuruluşlar da yararlanmaktadırlar. Kredi kartları bir makroekonomik değişkeni olumlu yönde etkileyebilmektedir. Kredi kartlarının önemli etkilerinin yanında bu ekosistemde tam olarak belirli kuralların oturmamasından dolayı birçok sorunlar yaşanabilmektedir.

Ülkemizde 2006 yılında yürürlüğe giren *5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu* kartlı ödeme yapılan sistemlerin hukuksal temelini oluşturmaktadır. Bu kanunla kartlı ödeme sisteminde yaşanan birçok sorun ve aksaklığa cevaplar verilerek kartların sahibi konumundaki finansal kuruluşlar arasında uygun rekabet ortamı oluşturulmuştur. İlgili kanunun uygulanabilirliğinin ortaya çıkması ile birlikte finansal piyasalarda kullanılan kredi kartı sayılarında ilerleyen yıllarda belirgin artışlar yaşanmıştır.

Kredi kartlarının nakit ödeme yerine tercih edilmesinin artmasıyla birlikte ekonomik işlemlerin ya da yapılan harcamaların tamamı kart bazında sistem tarafından kayıt altına alınmaya başlanmıştır. Bu durum ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyesini en çok etkileyen kavramların başında gelen kayıt dışılık sorununun azalmasına sebep olmuştur. Ayrıca kredi kartı kullanımı, ülke ekonomilerinde ciddi bir dış ticaret açığı oluşturma potansiyeline sahip kayıt dışı ekonominin engellenmesinde önemli bir adım olarak dikkati çekmektedir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte internet bankacılığı, sanal alışveriş, e-ticaret sistemleri, lojistik ve kargo sistemleri hızla gelişmektedir. Bu gelişimlere paralel olarak günümüzde insanlar fiziksel alışveriş yapmanın yerine evinden alışveriş yapmayı benimsemişlerdir. 2008 yılında Türkiye’de e-ticaret hacmi 4 milyar 450 milyon TL iken, 2022 yılında 801 milyar TL’ye ulaşmıştır. Bu hızlı artışın nedeni olarak, Covid-19 pandemisi gibi insanların günlük yaşantılarını etkileyen faktörlerinde etkisi bulunsa da, asıl faktörün kredi sayısındaki artıştan olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Son yıllarda kredi kartlarının artan popülaritesiyle birlikte kredi kartlarının makroekonomik faktörlere etkisini araştıran literatürde birçok sayıda araştırmaya ulaşmak mümkündür. Ancak Türkiye’de kredi kartlarının devletin vergi gelirleri üzerine etkisini araştıran araştırma sayısı sınırlıdır. Bu kapsamda çalışmanın amacı; kredi kartı harcamalarının devletin vergi gelirlerine etkisinin Türkiye özelinde araştırılmasıdır. Çalışmanın temel hipotezi, kredi kartı harcamalarındaki artışın devletin vergi gelirlerini olumlu yönde etkileyeceği eksenindedir. Bu çalışmada 2003-2021 dönemi için Türkiye’de kredi kartı kullanımı ve vergi gelirleri arasındaki uzun dönemli ilişkinin yapısal kırılmayı dikkate alan testler yardımıyla analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın analiz bölümünde kredi kartı harcamaları ve vergi gelirleri değişkenlerine ait serilerin durağanlıkları yapısal kırılmayı dikkate alan Fourier KPSS durağanlık testi ile sınanmıştır. Birim kök testi sonucuna göre serilerin durağan olmadıkları ortaya çıkmıştır. Bu durum Türkiye ekonomisi açısından değerlendirildiğinde vergi gelirleri ve kredi kartı harcamaları serilerinin uzun dönemde ortalama seviyelere dönme eğiliminde olmadıklarını gözler önüne sermektedir.

Analiz bölümünün ikinci aşamasında, değişkenlere ait seriler birim köklü olarak tespit edildikleri için serilerin birinci farkları alınarak tekrardan durağanlıkları Fourier KPSS testi sınanmıştır. İlgili serilerin birinci farkları alındığında durağan hale geldikleri ilgili test yardımıyla tespit edilmiştir.

Analizin üçüncü bölümünde, çalışmanın asıl hipotezini oluşturan kredi kartı harcamaları ile vergi gelirleri arasındaki uzun dönemli ilişki Fourier-Shin eşbütünleşme testi ile sınanmıştır. Fourier SHIN test istatistiği %5 anlamlılık düzeyinde kritik değerden küçük olduğu için eşbütünleşme varlığını sorgulayan temel hipotez reddedilememektedir. Bu sonuç Türkiye’de çalışmanın analiz dönemi kapsamında kredi kartı harcamaları ile vergi gelirleri arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğunu kanıtlamaktadır.

Çalışmanın analizinin son bölümünde ise, kredi kartı harcamaları ve vergi gelirleri arasındaki uzun vadeli ilişkinin yönü ve gücü DOLS ve FMOLS testleri yardımıyla analiz edilmiştir. Analizin DOLS testi sonuçlarına göre kredi kartı harcamalarında meydana gelen %10’luk artış vergi gelirlerini %6,60 oranında artırmaktadır. Aynı şekilde FMOLS testi sonucuna göre, kredi kartı harcamalarında meydana gelen %10’luk artış vergi gelirlerini %6,67 oranında artırmaktadır. Değişkenler yer değiştirilip analizler tekrarlandıklarında, DOLS testi sonuçlarına göre vergi gelirlerinde meydana gelen %10’luk bir artış, kredi kartı

harcamalarını %12,2 oranında artırmakta, FMOLS testi sonucuna göre aynı şekilde vergi gelirlerinde meydana gelen %10'luk bir artış kredi kartı harcamalarını %11,4 oranında artırmakta olduğu kanıtlanmıştır. Bu sonuç; kredi kartı harcamalarının devletin vergi gelirleri üzerindeki pozitif çarpan etkisinin, vergi gelirlerindeki artışın kredi kartı harcamaları üzerindeki çarpan etkisinden daha düşük düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Vergi gelirlerinin kredi kartı harcamaları üzerindeki etkisinin, kredi kartı harcamalarının vergi gelirleri üzerindeki etkisinden daha belirgin olması gelecek dönemde bu konuyu incelemeyi düşünen araştırmacılar için incelemeye değer bir konudur.

Analiz bulguları doğrultusunda, Türkiye'de kredi kartı harcamalarının vergi gelirleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda uzun dönemde kredi kartı harcamaları ile vergi gelirlerinin birlikte hareket ettikleri sonucuna varılmaktadır. Kredi kartı harcamalarındaki artışın kayıt dışı uygulamaları azaltması sonucunda devletin vergi gelirleri artacaktır. Ayrıca analiz bulguları değişkenler arasında gecikmeli ilişkinin varlığını da kanıtlamaktadır. Diğer bir ifade ile kredi kartı harcamalarındaki artışın gelecek dönemdeki vergi gelirlerinde artışa yol açacağı beklenmektedir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, araştırmanın temel hipotezi olan *kredi kartı harcamalarındaki artış vergi gelirlerini pozitif yönde artırır*, hipotezini desteklemektedir.

Türkiye'de son yirmi yılda yaşanan pandemi, deprem, sel ve ekonomik kriz gibi nadir olayların hesaba katılarak kredi kartı kullanımı ve vergi gelirleri arasındaki ilişkinin ilk defa analiz edilmiş olması çalışmanın literatüre temel katkısıdır. Bulgular Kızılot vd. (2011), Göksu (2012), Kızılot vd. (2014), Çöğür (2015), Hondroyiannis ve Papaiconomou (2017), Gündüz vd. (2019), Ertürk (2021) ve Bahçe vd. (2022)'nin bulgularını desteklemektedir. Gelecek dönemde bu konuyu incelemeyi düşünen araştırmacılara farklı ülkeleri de analize dâhil ederek homojen ve heterojen örneklem gruplarında kredi kartı harcamaları ve vergi gelirleri arasındaki ilişkinin ülkeler arasında ne ölçüde ve hangi faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterip göstermediğinin incelenmesi önerilmektedir. Ayrıca politika yapıcılara vergi gelirlerini artırmak için kredi kartı kullanımının teşvik edici politikalar geliştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acarı, B. (1995). *Kredi kartlarının likidite açısından değerlendirilmesi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Achsan, W., Achsani, N. A. ve Bandono, B. (2020). Impact of macroeconomic condition on credit card default in emerging economy: Empirical evidence from Indonesia. *International Journal of Finance and Banking Research*, 6(3), 37-43.
- Akbulut, H. ve Yereli, A. B. (2016). Kamu gelirleri ve kamu harcamaları nedensellik ilişkisi: 2006-2015 dönemi için Türkiye örneği. *Sosyoekonomi*, 24(27), 103-120.
- Akdoğan, A. (2009). *Kamu maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akkaya, G. (2004). *Bireysel kredilerin Türk bankacılık sektörünün kredi riski üzerinde etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Ardahan, F. (1997). Kredi kartları ve Antalya’da kredi kartı kullanımına ilişkin bir araştırma. *Pazarlama Dünyası*, 11(64), 33-41.
- Ari, G. (2008). *Kredi kartı kullanımının Türkiye ekonomisi üzerine etkileri*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atay, F. G. (2014). *Kredi kartları ve Türkiye’de kredi kartı uygulamalarının nakit para talebi üzerindeki etkileri*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Ay, A., Sugözü, İ. H. ve Erdoğan, S. (2014). Türkiye’de vergi yükünün, enflasyonun ve vergi affı beklentisinin kayıt dışı ekonomiye etkisi üzerine ampirik bir uygulama (1985-2012). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31(1), 23-32.
- Aydın, S. (1994). *Kredi kartları*. Ankara: İş Bankası Yayınları.
- Ayla, D., Pilatin A. ve Bayrak A. Z. (2020). Kredi kartı kullanımını etkileyen faktörlerin analizi: Doğu Karadeniz örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11(2), 245-265.
- Bahçe, A. B., Okumuşoğlu, B. ve İpek, H. (2022). Elektronik ödeme sistemlerinde kredi ve banka kartının kullanımı ile vergi gelirleri arasındaki ilişki: VAR Granger

- nedensellik testi ile analizi (2014-2022). *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 8(46), 731-741.
- Bankalararası Kart Merkezi (1997). *Pano Dergisi*. İstanbul.
- Başarır, Y. (2022). The relationship between credit card expenditures, consumer confidence and consumers' saving tendencies. *Journal of Empirical Economics and Social Science*, 4(1), 65-77.
- Baydemir, M. (2004). *Her yönüyle kredi kartları*. İstanbul: Ms Destek Smmmm.
- Becker, R., Enders, W. ve Lee, J. (2006). A stationarity test in the presence of an unknown number of smooth breaks. *Journal of Time Series Analysis*, 27(3), 381-409.
- Berber, M. ve Artan, S. (2004). Türkiye'de enflasyon-ekonomik büyüme ilişkisi: Teori, literatür ve uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(3-4), 103-117.
- Beşeli, N. (1997). KOBİ'lerin dış pazarlara açılabilmesi için alternatif yöntemler. *İGEME'den Bakış, Nisan-Haziran*, 36-39.
- Bilgen, B. (2008). *Kredi kartı kullanımının Türkiye ekonomisi üzerine etkilerinin analizi*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Büberkökü, Ö. (2014). Yükselen piyasa ekonomilerinde uluslararası satın alma gücü paritesi: Panel koentegrasyon testlerinden kanıtlar. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 8(1), 117-139.
- Canitez, M. ve Yeniçeri, T. (2007). İhracat performansı düşük olan KOBİ'ler ile yüksek olan KOBİ'lerin farklılıklarını belirlemeye yönelik bir pilot araştırma. *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, 29, 113-134.
- Ceylan, O. (2006). *Türkiye'de yıllara göre kredi kartı kullanım durumu ve batık kredi kart borç sahiplerinin profili*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ceylan, G. (2007). *Kredi kartı kullanımını etkileyen etmenlerin istatistiksel analizi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

- Çavuş, M. F. (2006). Bireysel finansmanın temininde kredi kartları: Türkiye’de kredi kartı kullanımını üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 173-187.
- Çeker, M. (1997). *Kredi kartı uygulaması ve özel hukuk açısından kredi kartının hukuka aykırı kullanımı*. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Christopolous, D. K. ve Ladesma, M. A. (2010). Smooth breaks and non-linear mean reversion: Post-Bretton woods real exchange rates. *Journal of International Money and Finance*, 29(6), 1076-1093.
- Çırpan, B. (2000). *Kredi kartları*. İstanbul: Ezgi Yayınevi.
- Çöğürçü, İ. (2015). Türkiye’de kredi kartı harcamaları ve vergi gelirleri ilişkisi: Vektör otoregresif model ile analizi (2007-2015). *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(4), 241-260.
- Dağıstanlı, A. (1990). Kredi kartlarının tarihçesi. *Para ve Sermaye Piyasası Dergisi*, Nisan. 1-33.
- Demir, Y. (2019). *Uluslararası finasta hisse senedi risk primi: uluslararası ekonomi politik bir inceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirdağ, O. (1990). Kredi kartları: Bugünün ve yarının ödeme araçları. *Para ve Sermaye Piyasası Dergisi*, 6, 1-33.
- Destek, M. A. ve Okumuş, İ. (2016). Satın alma gücü paritesi hipotezi geçerliliğinin Fourier birim kök testleri ile incelenmesi: OECD ülkeleri örneği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(1), 73-87.
- Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1981). Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root. *Econometrica*, 49(4), 1057-1072.
- Duramaz, S. ve Dündar, S. (2014). Elektronik ödeme sistemlerinin karşılaştırılması: Türkiye ve İtalya örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 24-37.
- Durukan, T., Elibol, H. ve Özhavzalı, M. (2005). Kredi kartlarındaki taksit uygulamasının tüketicinin harcama alışkanlıkları üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik bir araştırma (Kırıkkale ili örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 152-162.

- Eilat, Y. ve Clifford, Z. (2002). Shadow economy in transition countries: Friend or foe? A policy perspective. *World Development*, 30(7), 1233–1254.
- Ekşioğlu, E. (2017). *Elektronik para kullanımının ekonomik etkileri (Türkiye üzerine bir uygulama)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Elgin, C. (2012). Vergiler ve kayıtdışı ekonomi: Bir değerlendirme ve Türkiye örneği. *ODTÜ Gelişim Dergisi*, 39, 237-258.
- Enders, W. (1995). *Applied econometric time series*. New York: John Wiley and Sons
- Engle, R. F. ve Granger, C. W. (1987). Co-integration and error correction: Representation, estimation, and testing. *Econometrica: Journal of The Econometric Society*, 251-276.
- Eroğlu, H. (1978). *İdare hukuku*. Ankara: Kalite Matbaası.
- Eroğlu, E. (2018). *TCMB merkezin güncesi bloğu, finansal piyasalar 27/06/2018, hanehalkı borçluluk seviyesine karşılaştırmalı bir bakış*, <<http://tcmbblog.org/wps/wcm/connect/blog/tr/main%20menu/analizler/hanehalki-borcluluk-seviyesine-karsilastirmalibir-bakis>>, (Erişim Tarihi: 28.11.2019).
- Ertürk, O. ve Yurtsever, H. (2020). Bireysel krediler ile dolaylı vergi gelirlerinin tüketim harcamaları boyutuyla etkileşimi: Türkiye örneği. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 418-435.
- Ertürk, O. (2021). *Bankacılık sektöründe kullanılan kredilerin vergi gelirleri üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Geanakoplos, J. ve Dubey, P. (2010). Credit cards and inflation. *Games and Economic Behavior*, 70(2), 325-353.
- Gregory, A. W. ve Hansen, B. E. (2006). Residual-based tests for cointegration in models with regime shifts. *Journal of Econometrics*, 70, 99-126.
- Göksu, S. (2012). *Türkiye’de kredi kartı kullanımının temel makroekonomik değişkenler üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Göksu, S. (2022). Plastik kart harcamaları hanehalkı özel tüketim harcamaları üzerinde etkili mi? ARDL yönteminden ampirik kanıtlar. *İstanbul İktisat Dergisi*, 72(2), 847-875.

- Göv, A. ve Salihoğlu, E. (2020). Türkiye’de ekonomik göstergeler ve para arzının bireysel kredi kartı kullanımına etkileri. *The Journal of International Scientific Researches*, 5(1), 50-63.
- Gregory, A. W. ve Hansen, B. E. (1996). Residual-based tests for cointegration in models with regime shifts. *Journal of Econometrics*, 70(1), 99-126.
- Gülhan, Ü. ve Kaya, A. (2011). Bankalarda yurt dışı kredi kartı kullanım işlemlerinin muhasebeleştirilmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(1), 241-254.
- Gündüz, İ. O., Akduğan, U., Sönmezler, G. ve Uzunoğlu, S. (2019). Türkiye’de KDV hasılatı ile kredi kartı ve banka kartı kullanımı arasındaki ilişki üzerine ampirik bir analiz. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, (25), 57-70.
- Güriş, S., Çağlayan Akay, E. ve Güriş, B. (2020). R ile temel ekonometri. İstanbul: DER Yayınları.
- Hondroyannis, G. ve Papaoikonomou, D. (2017). The effect of card payments on VAT revenue: New evidence from Greece. *Economics Letters*, 157, 17-20.
- İşgüzar, H. (2003). *Banka kredi kartı sözleşmeleri*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- İlgin, Y. (2002). Kayıt dışı ekonomiyi tahmin yöntemleri ve Türkiye’de durum. *Planlama Dergisi (DPT’nin Kuruluşunun 42. Yılı Özel Sayı)*, 145-156.
- Johansen S. ve Juselius, K. (1990). Maximum likelihood estimation and inference on cointegration with application to the demand for money. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52(2), 269-270.
- Kabarlarlı, E. (2015). Türkiye’de kredi kartı kullanımını para politikasındaki rolü ve etkileri. *Sosyoekonomi*, 23(26), 119-138.
- Karabulut, N. (2008). *Türkiye’de kredi kartı uygulaması ve kredi kartı kullanımının incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karagül, M. (2008). *Dış ticaret işlemleri ve muhasebesi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karamustafa, K. ve Biçkes, D. M. (2003). Kredi kartı sahip ve kullanıcılarının kredi kartı kullanımlarını değerlendirmeye yönelik bir araştırma: Nevşehir örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(15), 91-113.

- Kaya, F. (2009). *Türkiye'de kredi kartı uygulaması*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- Kızılot, Ş. (2009). Kayıtdışı ekonomiye bir dokun bin ah dinle. Erişim adres: <https://www.hurriyet.com.tr/kayitdisi-ekonomiye-bir-dokun-bin-ah-dinle-11395548>. (Erişim Tarihi: 11.07.2022).
- Kızılot, Ş, Kılıç, C. ve Tokatlıoğlu, İ. (2014). *Kartlı ödemelerin ekonomik faydaları kart kullanımının yaygınlaşması için gereken düzenlemeler ve teşvikler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kwiatowski, D., Philips, P. C. B., Schmidt, P. ve Shin, Y. (1992). Testing the null hypothesis of stationary against the alternative of a unit root. *Journal of Econometrica*, 54, 159-178.
- Kurtoğlu, R. (1989). Çağdaş ödeme aracı; kredi kartları, *Dünya Gazetesi*.
- Kükrer, N. (2006). *Kredi kartı kullanımını etkileyen sosyo-ekonomik faktörlerin analizi: Burdur ili örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Mazibaş, M. ve Tuna, Y. (2017). Understanding the recent growth in consumer loans and credit cards in emerging markets: evidence from Turkey. *Emerging Markets Finance and Trade*, 53(10), 2333-2346.
- Montanes, A. ve Reyes, M. (1998). Effect of a shift in the trend function on Dickey–Fuller unit root tests. *Econometric Theory*, 14(3), 355-363.
- Muter, N., B., Çelebi, A., K. ve Sakınç, S. (2012). *Kamu maliyesi*, Manisa: Emek Matbaası.
- Naimoğlu, M. ve Özbek, S. (2022). Türkiye’de savunma harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisinin yeniden gözden geçirilmesi: Fourier yaklaşımı. *İzmir İktisat Dergisi*. 37(1). 174-188.
- Nelson, C. R. ve Plosser, C. R. (1982). Trends and random walks in macroeconomic time series: some evidence and implications. *Journal of Monetary Economics*, 10(2), 139-162.
- Oğuz, F., Arslan, M. M., Akkemik, K.A. ve Göksal, K. (Çev.) (2011). *Makro iktisat*. Ankara: Palme Yayıncılık
- Orhan, O. Z. ve Erdoğan, S. (2006). *İktisada giriş*. İstanbul: Avcı Ofset

- Orhaner E. (1999). Üye işyerlerinin banka kredi kartlarına karşı yaklaşımları. *Bankacılık Dergisi*, 27, 12-14.
- Örnek, İ. ve Türkmen, S. (2019). Gelişmiş ve yükselen piyasa ekonomilerinde çevresel kuznets eğrisi hipotezi'nin analizi. *Journal of the Cukurova University Institute of Social Sciences*, 28, 109-129.
- Özer, M. O. (2019). *Gelişmekte olan ülkelerde iktisadi hoşnutsuzluk endeksi ile cari açık arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, N. (2020). *Kamu maliyesi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Parasız, İ. (2007). *Modern bankacılık*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Pehlivan, O. (2009). *Kamu maliyesi*. Trabzon: Derya Kitabevi.
- Philips, P. C. B. ve Perron, P. (1988). Testing for a unit root in time series regression. *Biometrika*, 75, 335-346.
- Perron, P. (1989). The great crash, the oil price shock, and the unit root hypothesis. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1361-1401.
- Pınar, A. (2006). *Maliye politikası teori ve uygulama*. Ankara: Naturel Kitap Yayın Dağıtım.
- Prabheesh, K.P. ve Rahman, R.E. (2019). Monetary policy transmission and credit cards: Evidence from Indonesia. *Bulletin of Monetary Economics and Banking*, 22(2), 137-162.
- Sayar, N., S. (1977). *Türkiye imparatorluk dönemi mali olayları*. İstanbul.
- Sevüktekin, M. ve Çınar, M. (2017). *Ekonometrik zaman serileri analizi*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Sevüktekin, M. ve Nargeleçekenler, M (2010). *Ekonometrik zaman serileri analizi: Eviews uygulamalı* (3. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sönmezler, G., Gündüz, İ. O. ve Torun, M. (2019). Türkiye’de kredi kartı harcamaları ile tüketici güven endeksi ve enflasyon arasındaki ilişki üzerine ampirik bir çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(1), 17-29.

- Sümer, G. (2016). Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi ve AB bankacılık sektörü ile karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 485-508.
- Şak, N. (2018). Panel birim kök testleri. S. Gürış içinde, *Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi*. İstanbul: DER Yayınları.
- Teoman, Ö. (1996). *Hukuki yönden kredi kartı uygulaması*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Tsong, C., Lee, C., Tsai, L. ve Hu (2016). The fourier approximation and testing for the null of cointegration. *Empirical Economics*, 51, 1085-1113.
- Tokgöz, E. (1990). *Büyük ekonomi ansiklopedisi*. İstanbul: Sabah Yayınları.
- Tuğay, Y. ve Başgöl, Ö. (2007). Önemli bir finansman kaynağı olarak kredi kartları: Kredi kartlarının kart sahiplerinin harcamaları üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik Burdur ilinde bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(3), 215-226.
- Vergili, G. (2023). Tüketici güven ve fiyat endeksleri banka ve kredi kartı harcamalarında etkili mi?, *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 6(1), 19-28.
- Yalçinkaya, Ö. (2016). G-20 ülkelerinde satın alma gücü paritesi teorisinin geçerliliği: Panel Birim kök testinden kanıtlar (1994: Q1-2015: Q4). *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, 145-162.
- Yardımcı, M. (2006). *Türkiye’de kredi kartlarının enflasyon üzerine etkisi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Yetim, S. (1997). *Kredi kartları ve tüketici kredileri*. Ankara: Sermaye Piyasa Kurulu Yayınları.
- Yetkiner, İ. H. (2012). *Sorularla makro iktisat*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Yılancı, V., Sarıdoğan, E. ve Artar, O. (2014). A stochastic convergence analysis for selected East Asian and Pacific countries: A Fourier unit root test approach. *Theoretical and Applied Economics*, 18(598), 51-60.
- Yılancı, V. (2017). Analysing the relationship between oil prices and economic growth: A Fourier approach. *Journal of Econometrics and Statistics*, 17, 51-67.
- Yıldırım, M. C. (2006). *Türkiye’de kredi kartlarının enflasyon üzerine etkisi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Yıldırım, M. ve Demir, H. U. (2021). Kredi kartı harcamalarını etkileyen makroekonomik faktörler ve COVID-19 pandemi dönemi üzerine bir inceleme. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 159-180.
- Yılmaz, E, (2000). Plastik kart sistemlerinin bankalar arasında ortak kullanılması. *Bankacılar Dergisi*, 32, 31-36.
- Yılmazkuday, H. (2011), Monetary policy and credit cards: Evidence from a small open economy. *DETU Working Paper* 10-10, 1-19.
- Yücesan, M. (2021). Fourier tipi birim kök testleri ile Türkiye ekonomisinde satın alma gücü paritesinin geçerliliğinin test edilmesi (1980: M1 - 2019: M9). *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 19(39), 43-62.
- Zencir, Y. (2019). *Türkiye’de bankacılık ürünlerinin kullanımının kayıt dışı ekonomiye etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

İnternet Kaynakları

- Açık Arşiv (2022). 23 Mayıs 2022 tarihinde www.acikarsiv.ankara.edu.tr/.../pdf%20İKY%20Hastene%20Performansına%20Etkisi%20 adresinden ulaşıldı.
- BDDK (2022). 15 Nisan 2022 tarihinde <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik> adresinden ulaşıldı.
- Gelir (2022). 20 Haziran 2022 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Mill%C3%AE_gelir adresinden ulaşıldı.
- Kredi Kartı (2022). 21 Mayıs 2022 tarihinde <http://ismailkara1.blogspot.com/2013/10/dis-ticaret-muhasebe-2sinif-> adresinden ulaşıldı.
- Türkiye Bankalar Birliği (2022). 10-12-16-20-22-23 Mayıs 2022 tarihlerinde <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/810/261.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Smartcard (2022). 20 Mayıs 2022 tarihinde <https://eksisozluk.com/smartcard80132> adresinden ulaşıldı.

Vergi Gelirleri (2022). 20 Nisan 2022 tarihinde (<https://vergidosyasi.com/2022/04/28/kamu-gelirlerinin-fiskal-ve-ekstra-fiskal-amaclari/>) adresinden erişilmiştir.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU		
Öğrencinin Adı Soyadı: Adalet GÜNAY		EVET
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giris		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı Kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi ☒ APA 6 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı	
21	Sayfa kenar boşluklar ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak	